

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π. Μ. Σ.: Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ : Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο

Πανεπιστημιακό Έτος: 2019 - 2020

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Πηνελόπης Μυρωδικού,

A.M.: 7340011919018

**Οι Ρήτρες Αποκλεισμού του Άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης της
Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων υπό το πρίσμα
της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.**

Επιβλέπουσες:

- α) Μαρία Γαβουνέλη,
- β) Φωτεινή Παζαρτζή,
- γ) Λένα Διβάνη

Αθήνα, 30 Νοεμβρίου 2020

Copyright © Πηνελόπη Μυρωδικού, 30/11/2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	4
I. Ο Αποκλεισμός στο πλαίσιο της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα.....	8
I.I. Η ρύθμιση του αποκλεισμού στην Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στην Ευρωπαϊκή Οδηγία για την Αναγνώριση.	8
I.II. Η Ratio της υιοθέτησης των Ρητρών Αποκλεισμού του άρθρου 1 περ. ΣΤ' της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.	12
II. Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.	19
II.I. Η Διαδικασία της εξέτασης του αποκλεισμού.....	19
II.I. i. Μεθοδολογία της εξέτασης και οι διαδικαστικές εγγυήσεις.	19
II.I. ii. Ο προβληματισμός σχετικά με την εφαρμογή της Αρχής της Αναλογικότητας.	24
II.I. iii. Το χρονικό πλαίσιο εφαρμογής των ρητρών 30	
II.I. iv. Το βάρος και απαραίτητο μέτρο της απόδειξης.....	33
II.II. Οι τρεις περιπτώσεις αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης.....	38
II.II. i. Άρθρο 1 ΣΤ (α) - Εγκλήματα Κατά Της Ειρήνης, Εγκλήματα Πολέμου Και Εγκλήματα Κατά Της Ανθρωπότητας 38	
II.II. ii. Άρθρο 1 ΣΤ (β) - Σοβαρά Μη Πολιτικά Εγκλήματα.....	43
II.II. iii. Άρθρο 1 ΣΤ (γ) - Πράξεις Αντίθετες Με Τους Σκοπούς Και Τις Αρχές Των Ηνωμένων Εθνών 51	
III. Η Αρχή της Μη Επαναπρόωθησης και οι «Ανάξιοι» προστασίας.....	58
III.I Η Σχέση του αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ με την εξαίρεση από την προστασία της αρχής της μη επαναπρόωθησης του 33 παρ. 2 της Σύμβασης.....	58
III.II. Μη επιστραφόμενοι, προστασία από άλλες διεθνείς συμβάσεις.....	59
Συμπεράσματα.....	65
Βιβλιογραφία.....	67

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο εξέτασης των αιτημάτων διεθνούς προστασίας, η πλήρωση των κριτηρίων που θέτει η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα δεν συνεπάγεται αυτόματα την ολοκλήρωση της διαδικασίας. Μέρος της διαδικασίας εξέτασης και προϋπόθεση για την απονομή του προβλεπόμενου καθεστώτος αποτελεί και η απουσία λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα.

Το Καταστατικό του Γραφείου του Υπατου Αρμοστή του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες¹, η Σύμβαση του 1951² και το Πρωτόκολλο του 1967³ για το Καθεστώς των Προσφύγων καθώς και η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969 για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική⁴ περιλαμβάνουν διατάξεις που προβλέπουν τον αποκλεισμό προσώπων από την προστασία που παρέχει η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Πρόκειται για τις λεγόμενες «ρήτρες αποκλεισμού». Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία, όπου στο άρθρο 12 αυτής ορίζει ρητά τότε ένας υπήκοος τρίτης χώρα ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα.

¹ UN General Assembly, *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, 14 Δεκεμβρίου 1950, A/RES/428(V), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3628.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

² UN General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, υιοθέτηση 28 Ιουλίου 1951 (θέση σε ισχύ 22 Απριλίου 1954), United Nations Treaty Series, vol. 189, σ. 137, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3be01b964.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

³ UN General Assembly, *Protocol Relating to the Status of Refugees*, υιοθέτηση 31 January 1967 (θέση σε ισχύ 4 Οκτωβρίου 1967), United Nations Treaty Series, vol. 606, σ. 267, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3ae4.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

⁴ Organization of African Unity (OAU), *Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa* ("OAU Convention"), υιοθέτηση 10 Σεπτεμβρίου 1969 (θέση σε ισχύ 20 Ιουνίου 1974), United Nations Treaty Series, vol. 1001, σ. 45, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b36018.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020. Η υιοθέτηση της Σύμβασης ήταν αποτέλεσμα των μεγάλων πληθυσμιακών μετακινήσεων προσφύγων που προκλήθηκαν εξαιτίας των εσωτερικών πολιτικών και στρατιωτικών εξεγέρσεων που ξέσπασαν σε διάφορες χώρες της αφρικανικής ηπείρου κατά την περίοδο εξόδου από την αποικιοκρατική εποχή, αλλά και εξαιτίας της πολιτικής του Απαρτχάιντ στη Νότιο Αφρική. Η Σύμβαση υπογράφηκε από 41 κράτη και τέθηκε σε εφαρμογή την 20^η Ιουνίου 1974 μετά την επικύρωσή της από το ένα τρίτο των κρατών μελών του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας, όπως προέβλεπε το άρθρο IX της ίδιας. Η Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας αποτελεί μέχρι σήμερα τη μόνη νομικά δεσμευτική περιφερειακή συνθήκη προστασίας των προσφύγων. Η σημαντικότερη προσθήκη της εν λόγω Συνθήκης στο Διεθνές Προσφυγικό Δίκαιο αφορά την εισαγωγή νέων αντικειμενικών στοιχείων στον ορισμό του πρόσφυγα της Σύμβασης του 1951, ώστε να περιλαμβάνει «καθένα που αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του λόγω εξωτερικής επιδρομής, κατοχής, ξένης κυριαρχίας ή γεγονότων που διαταράσσουν σοβαρά τη δημόσια τάξη είτε σε τμήμα είτε σε ολόκληρη τη χώρα καταγωγής ή ιθαγένειας του ... ». Περισσότερα αναφορικά με το περιεχόμενο και τη συμβολή της Σύμβασης, βλ. Marina Sharpe, "The 1969 African Refugee Convention: Innovations, Misconceptions, and Omissions", *McGill Law Journal*, 58, no. 1, Σεπτέμβριος 2012, σσ. 95-148.

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται μία τάση αναβίωσης της εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού, οι οποίες ωστόσο στην ιστορική συνθήκη που προβλέφθηκαν, αποσκοπούσαν στο να μην επιτρέψουν σε εγκληματίες να βρουν καταφύγιο, όταν ακόμα οι μνήμες από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και από τις δίκες των μεγάλων εγκληματιών πολέμου ήταν νωπές⁵. Οι λόγοι αύξησης του ενδιαφέροντος σήμερα σχετικά με την ερμηνεία και εφαρμογή του αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ γίνονται ωστόσο και πάλι εύκολα αντιληπτοί: οι θηριωδίες που διαπράχθηκαν στην Ρουάντα και στην πρώην Γιουγκοσλαβία κατά την δεκαετία του 1990 και η συνακόλουθη ίδρυση διεθνών ειδικών ποινικών δικαστηρίων για τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν εκεί, οι συνεχιζόμενες εσωτερικές ένοπλες συγκρούσεις που παράγουν αδιάκοπα πρόσφυγες, ιδίως στην αφρικανική ήπειρο, οι πόλεμοι στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και ασφαλώς, τα γεγονότα της τελευταίας δεκαετίας, ιδίως ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε στην Συρία και οι μεγάλες προσφυγικές ροές που ακολούθησαν, σε συνδυασμό με τον πανικό που επικρατεί στην Ευρώπη αναφορικά με τις αφίξεις αιτούντων άσυλο και τον αυξανόμενο φόβο τρομοκρατίας, συνιστούν τους βασικούς παράγοντες «ενεργοποίησης» των ρητρών.

Ωστόσο, ήδη από το 1997 η Εκτελεστική Επιτροπή του Προγράμματος του Ύπατου Αρμοστή του Ο.Η.Ε. επεσήμανε στην παράγραφο δ (v) του Πορίσματος Νο. 82 (XLVIII), ότι οι ρήτρες αποκλεισμού πρέπει να εφαρμόζονται «προσεκτικά» ώστε να προστατεύεται η ακεραιότητα του θεσμού του ασύλου⁶.

Αρχικά, θα πρέπει να σημειωθεί, ότι οι λόγοι αποκλεισμού συνολικά όπως αυτοί προβλέπονται στην Σύμβαση αλλά και στο ενωσιακό δίκαιο, μπορούν να διακριθούν σε αντικειμενικούς και υποκειμενικούς. Οι πρώτοι δεν σχετίζονται με τη συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου, αλλά αντίθετα αποδίδουν σε αυτόν ένα χαρακτηριστικό, μια ιδιότητα, ενώ οι δεύτεροι συνδέονται με την ίδια την συμπεριφορά του προσώπου⁷.

Αναλυτικότερα, στο άρθρο 1 Δ της Σύμβασης προβλέπεται ότι τα άτομα που ήδη λαμβάνουν προστασία ή συνδρομή από έναν οργανισμό διαφορετικό από την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (Υ.Α.) αποκλείονται από τη χορήγηση διεθνούς προστασίας. Στην πραγματικότητα, ο συγκεκριμένος όρος αφορά στους παλαιστίνιους πρόσφυγες

⁵ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, Δεκέμβριος 2011, HCR/1P/4/ENG/REV. 3, σ. 29 παρ. 148, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>, τελευταία πρόσβαση 26/11/2020.

⁶ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 Σεπτεμβρίου 2003, HCR/GIP/03/05, σ. 1, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3f5857684.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

⁷ Δ. Χοτούρας, «Αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα: μεθοδολογική και θεωρητική προσέγγιση», *ΘΕΩΡΙΑ & ΠΡΑΞΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ*, Τεύχος 2/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, Φεβρουάριος 2019.

που απολαμβάνουν τη συνδρομή του Γραφείου Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA)⁸. Σκοπός της συγκεκριμένης ρύθμισης είναι να αποφευχθεί η αλληλοεπικάλυψη και τυχόν σύγχυση αρμοδιοτήτων ανάμεσα σε διαφορετικούς φορείς που τέθηκαν από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις προσφυγικές κρίσεις. Επιπλέον, στο άρθρο 1 Ε της Σύμβασης καθιερώνεται ένας ακόμη λόγος αποκλεισμού, σχετικός με την προσωπική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το άτομο. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι αποκλείεται από τη χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα άτομο το οποίο αναγνωρίζεται από τις αρμόδιες αρχές της χώρας όπου έχει εγκατασταθεί, ότι έχει δικαιώματα και υποχρεώσεις αντίστοιχες με αυτά που απορρέουν από την κατοχή της ιθαγένειας της εν λόγω Χώρας. Από την άλλη μεριά, στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης - το οποίο αποτελεί και το κεντρικό αντικείμενο της παρούσας μελέτης - προβλέπονται μια σειρά λόγων αποκλεισμού ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του ίδιου του ατόμου. Σύμφωνα με το πνεύμα της συγκεκριμένης διάταξης κάποια άτομα θα πρέπει να θεωρούνται «ανάξια» να λάβουν το καθεστώς του πρόσφυγα και συνεπώς αποκλείονται από αυτό, επειδή υπάρχουν σοβαροί λόγοι να θεωρείται ότι έχουν διαπράξει α) *έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας*, ή β) *σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα*, ή γ) *είναι ένοχοι πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών*.

Από τα παραπάνω εύκολα συνάγεται το συμπέρασμα, ότι οι συγκεκριμένες ρήτρες έχουν προβλεφθεί για να διασφαλίσουν τη μη χορήγηση καθεστώτος διεθνούς προστασίας είτε σε όσους δεν την έχουν ανάγκη είτε σε όσους δεν την αξίζουν.

Στην παρούσα μελέτη περιοριζόμαστε στην ανάλυση των λόγων αποκλεισμού που προβλέπονται στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης. Το ενδιαφέρον για τη περαιτέρω ενασχόληση με το συγκεκριμένο άρθρο της Σύμβασης εδράζεται στην αιτιολογική θεμελίωση του, ήτοι στο γεγονός ότι κάποια άτομα θεωρούνται «ανάξια» σε βαθμό που να δικαιολογείται ο αποκλεισμός τους από την προσφυγική προστασία παρά το γεγονός ότι έχουν βάσιμο φόβο δίωξης σύμφωνα με το άρθρο 1 Α της Σύμβασης⁹. Η επιλεκτική αυτή προστασία φαίνεται παράδοξη λαμβάνοντας υπόψη την

⁸ Ιδρύθηκε το 1949 από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (UNGA) για να προσφέρει ανακούφιση σε όλους τους πρόσφυγες που προέκυψαν από τη σύγκρουση του 1948 μεταξύ παλαιστίνιων και ισραηλινών. Η UNRWA είναι η μόνη υπηρεσία του ΟΗΕ που είναι αφιερωμένη στη βοήθεια προσφύγων από μια συγκεκριμένη περιοχή ή σύγκρουση. Βλ. περισσότερα στην: <https://www.unrwa.org/who-we-are?tid=85#slideshow-1>, τελευταία πρόσβαση 01/11/2020.

⁹ Σύμφωνα με τον ορισμό του πρόσφυγα που διατυπώνεται στο άρθρο 1 Α της Σύμβασης, δικαιούχος προστασίας είναι το πρόσωπο το οποίο, «*συνέπεια βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας ιθαγένειάς του και δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν μπορεί ή λόγω του φόβου αυτού δεν επιθυμεί να επιστρέψει*».

σημερινή πρόσληψη της Σύμβασης του 1951, για το Καθεστώς των Προσφύγων, ως μία σύμβαση προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη θεωρία υποστηρίζεται ευρέως η άποψη, ότι το προσφυγικό δίκαιο αποτελεί έναν επιμέρους κλάδο του δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ότι η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 συγκαταλέγεται ανάμεσα στις συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁰. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Σύμβαση αποβλέπει στην προστασία μιας συγκεκριμένης και προκαθορισμένης ομάδας ατόμων¹¹.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να συνοψίσει τα σημαντικότερα θέματα που τίθενται κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων. Αρχικά, διασαφηνίζεται η δικαιολογητική βάση θεμελίωσης του αποκλεισμού εν γένει, και στη συνέχεια, εξετάζεται αν η ερμηνεία και η εφαρμογή που έχει κατά καιρούς προκριθεί από τις αρμόδιες αρχές εξέτασης σχετικά με τους διακριτούς λόγους αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ, ανταποκρίνεται στον ιδιαίτερο σκοπό της διάταξης υπό το πρίσμα όμως του γενικότερου ανθρωπιστικού αντικειμένου και σκοπού της Σύμβασης. Δεδομένης της ανομοιόμορφης ερμηνείας και εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού από τις δικαστικές και διοικητικές αρχές σε συνδυασμό με τις σοβαρές συνέπειες που αυτές επιφέρουν σε περίπτωση εφαρμογής τους σε πρόσωπα που κινδυνεύουν με δίωξη στην χώρα καταγωγής τους, θεωρείται κρίσιμο να αναδειχθούν οι ελάχιστες απαιτούμενες διαδικαστικές εγγυήσεις και τα στοιχεία εκείνα της ερμηνείας που μπορούν να οδηγήσουν σε μια ορθή αξιολόγηση και κρίση. Τέλος, η μελέτη αναφέρεται στην μεταχείριση που επιφυλάσσεται για τους «αποκλεισμένους» και «ανάξιους» πρόσφυγες - αλλά μη απελάσιμους - υπό το πρίσμα της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταλήγοντας στο ερώτημα κατά πόσο οι ρήτρες αποκλεισμού εξακολουθούν σήμερα να ανταποκρίνονται στον γενικότερο σκοπό τους.

¹⁰ Βλ. J. C. Hathaway, *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge University Press, 2005, σ 4.

¹¹ Vincent Chetail, «Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations between Refugee Law and Human Rights Law», *Human Rights and Immigration, Collected Courses of the Academy of European Law*, 2012, σσ. 21-22. Στο συγκεκριμένο άρθρο ο Chetail υποστηρίζει ότι η Σύμβαση της Γενεύης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την «ορθόδοξη» έννοια. Υποστηρίζει ότι ως αποτέλεσμα εξέλιξης, το δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί πλέον την κύρια πηγή προστασίας των προσφύγων, ενώ η Σύμβαση της Γενεύης αναμένεται να έχει συμπληρωματικό και δευτερεύοντα ρόλο. Επίσης επισημαίνει, ότι η «προσπιθέμενη αξία» της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτή σε όσους έχουν αποκλειστεί από το καθεστώς του πρόσφυγα και των προστατευτικών διατάξεων της Σύμβασης. Η προστασία των ανθρωπίνων είναι πολύ ευρύτερη και υπερβαίνει την προστασία που παρέχει η Σύμβαση.

I. Ο Αποκλεισμός στο πλαίσιο της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα

I.I. Η ρύθμιση του αποκλεισμού στην Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και στην Ευρωπαϊκή Οδηγία για την Αναγνώριση.

Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948 εγγυόταν στο άρθρο 14, παράγραφος 1, το δικαίωμα να ζητήσει κανείς και να λάβει άσυλο από διώξεις, ενώ το άρθρο 14, παράγραφος 2, όριζε ότι: «Αυτό το δικαίωμα δεν μπορεί να επικαλεσθεί σε περίπτωση δίωξης που πραγματικά προκύπτει από μη πολιτικά εγκλήματα ή από πράξεις αντίθετες στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών»¹². Παρά το γεγονός ότι η Οικουμενική Διακήρυξη δεν συνιστά δεσμευτικό κείμενο, ωστόσο αντικατοπτρίζει μια γενικότερη συναίνεση. Μετά το μέγεθος των εγκλημάτων και των φρικαλεοτήτων που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, το άρθρο 14 παράγραφος 2 αντικατοπτρίζει την βούληση να αποκλειστούν από την προστασία οι ιθύνοντες των εγκλημάτων, οι οποίοι δημιούργησαν της μεγάλες προσφυγικές ροές εκείνης της περιόδου. Ο αποκλεισμός στόχευε επίσης στην προστασία του θεσμού του ασύλου από την κατάχρηση, αποτρέποντας τους φυγάδες να διαφύγουν από τη δικαιοσύνη για τα εγκλήματά που είχαν διαπράξει πριν αναζητήσουν καταφύγιο. Αντίστοιχα, ρυθμίσεις σχετικές με τον αποκλεισμό εμπεριέχονταν και στο Σύνταγμα του Διεθνούς Οργανισμού Προσφύγων του 1946¹³, όπου στο δεύτερο μέρος του πρώτου παραρτήματος απαριθμούνται συγκεκριμένες κατηγορίες προσώπων με σαφή αναφορά στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι οποίες εξαιρούνται της βοήθειας που παρέχεται από τον εν λόγω οργανισμό¹⁴.

¹² «... *This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non-political crimes or from acts contrary to the purposes and principles of the United Nations*», Βλ. UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 Δεκεμβρίου 1948, 217 Α (III), άρθρ. 14 παρ. 2, διαθέσιμη στην: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

¹³ United Nations, *Constitution of the International Refugee Organization*, υιοθέτηση 15 Δεκεμβρίου 1946 (θέση σε ισχύ 20 Αυγούστου 1948), United Nations, *Treaty Series*, vol. 18, p. 3, διαθέσιμο στην: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-1&chapter=5&clang=en, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

¹⁴ «... *Persons who will not be the concern of the Organization. 1. War criminals, quislings and traitors. 2. Any other persons who can be shown: (a) to have assisted the enemy in persecuting civil populations of countries, Members of the United Nations; or (b) to have voluntarily assisted the enemy forces since the outbreak of the second world war in their operations against the United Nations. 3. Ordinary criminals who are extraditable by treaty. 4. Persons of German ethnic origin, whether German nationals or members of German minorities in other countries, who: (a) have been or may be transferred to Germany from other countries; (b) have been, during the second world war, evacuated from Germany to other countries; (c) have fled from, or into, Germany, or from their places of residence into countries other than Germany in order to avoid falling into the hands of Allied armies. 5. Persons who are in receipt of financial support and protection from their country of nationality, unless their country of nationality requests international assistance for them. 6. Persons who, since the end of hostilities in the second world war: (a) have participated in any organization having as one of its purposes the overthrow by armed force of the Government of their country of origin, being a Member of the United Nations; or the overthrow by armed force of the Government of any other Member of the United Nations, or have participated in any terrorist organization; (b) have become leaders of movements hostile*

Εν τέλει, στην παράγραφο ΣΤ του άρθρου 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων προβλέφθηκε: «*Αι διατάξεις της Συμβάσεως ταύτης δεν εφαρμόζονται επί προσώπων δια τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστευή τις ότι: α) έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετώπισεως των αδικημάτων τούτων.- β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης.- γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τας αρχάς των Ηνωμένων Εθνών.*»¹⁵

Σε ενωσιακό επίπεδο, εφαρμόζεται η Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις Απαιτήσεις για την Αναγνώριση των Υπηκόων Τρίτων Χωρών ή των Απάτριδων ως Δικαιούχων Διεθνούς Προστασίας, για ένα Ενιαίο Καθεστώς για τους Πρόσφυγες ή για τα Άτομα που Δικαιούνται Επικουρική Προστασία και για το Περιεχόμενο της Παρεχόμενης Προστασίας. Σύμφωνα δε με το άρθρο 78 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Οδηγία Αναγνώρισης θα πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης καθώς και με άλλες συναφείς συμβάσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, το άρθρο 12 παράγραφος 2 της Οδηγίας επαναλαμβάνει τους λόγους αποκλεισμού που ορίζονται στο άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης για τον Καθορισμό του Καθεστώτος εισάγοντας ωστόσο, ορισμένες διαφοροποιήσεις. Αναλυτικότερα, η παράγραφος 2 του άρθρου 12 της Οδηγίας αναφέρει: «*Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι: α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά· β) έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα· οι ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα· γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών*

to the Government of their country of origin being a Member of the United Nations or sponsors of movements encouraging refugees not to return to their country of origin; (c) at the time of application for assistance, are in the military or civil service of a foreign State», Βλ. United Nations, Constitution of the International Refugee Organization, ο.π., Annex I, Part II.

¹⁵ «*The provisions of this Convention shall not apply to any person with respect to whom there are serious reasons for considering that: (a) he has committed a crime against peace, a war crime, or a crime against humanity, as defined in the international instruments drawn up to make provision in respect of such crimes; (b) he has committed a serious non-political crime outside the country of refuge prior to his admission to that country as a refugee; (c) he has been guilty of acts contrary to the purposes and principles of the United Nations.*», βλ. UN General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, ο.π., αρθρ. 1 (F).

όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών». Ενώ στην παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου προστίθεται, ότι τα παραπάνω έχουν εφαρμογή στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν στη διάπραξη των εγκλημάτων ή των πράξεων που αναφέρονται στην εν λόγω παράγραφο. Η πιο σημαντική διαφοροποίηση που έχει απασχολήσει του μελετητές αφορά στην προσθήκη της φράσης «ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα» που αναφέρεται στο χρονικό σημείο της διάπραξης του σοβαρού μη πολιτικού εγκλήματος. Σύμφωνα με την διατύπωση της αντίστοιχης διάταξης της Σύμβασης, η εν λόγω ρήτρα αποκλεισμού εφαρμόζεται σε πρόσωπα που έχουν διαπράξει σοβαρό αδίκημα «ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης»¹⁶. Αρκετοί μελετητές, όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω, υποστηρίζουν πως ο σκοπός της διάταξης ήταν να αποκλειστούν άτομα τα οποία διέπραξαν έγκλημα εκτός της χώρας υποδοχής/ ασύλου, είτε ευρισκόμενα στην χώρα καταγωγής τους είτε σε μία τρίτη χώρα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς την χώρα ασύλου¹⁷. Αν προκριθεί αυτή η ερμηνεία, η διατύπωση που επιλέχθηκε στην αντίστοιχη διάταξη της Οδηγίας φαίνεται όντως προβληματική καθώς παραπέμπει σε μία περίοδο διαμονής στη χώρα υποδοχής/ ασύλου πριν από την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα.¹⁸

Ωστόσο, ακόμα μεγαλύτερο ενδιαφέρον και προβληματισμό έχουν προκαλέσει οι ρυθμίσεις των παραγράφων 4, 5 και 6 του άρθρου 14 της Οδηγίας σύμφωνα με τις οποίες: «4. Τα κράτη μέλη δύνανται να ανακαλούν, να τερματίζουν ή να αρνούνται να ανανεώσουν το καθεστώς που χορηγήθηκε σε πρόσφυγα από κυβερνητικό, διοικητικό, δικαστικό ή οιοδήποτε δικαστικό όργανο, όταν: α) μπορεί για εύλογους λόγους να θεωρηθεί ότι το πρόσωπο αυτό συνιστά κίνδυνο για την ασφάλεια του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκεται· β) δεδομένου ότι έχει καταδικασθεί τελεσίδικα για τη διάπραξη ιδιαίτερα σοβαρού εγκλήματος, συνιστά κίνδυνο για την κοινωνία του κράτους μέλους αυτού. 5. Στις περιπτώσεις της παραγράφου 4, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίζουν να μην χορηγήσουν καθεστώς σε πρόσφυγα, όταν δεν έχει ληφθεί ακόμα τέτοια απόφαση. 6. Τα πρόσωπα στα οποία έχουν εφαρμογή οι παράγραφοι 4 ή 5 απολαμβάνουν δικαιωμάτων που προβλέπονται ή είναι ανάλογα των προβλεπόμενων στα άρθρα 3, 4, 16, 22, 31, 32 και 33 της σύμβασης της Γενεύης, εφόσον είναι παρόντα στο κράτος μέλος.»

¹⁶ «he has committed a serious non-political crime outside the country of refuge prior to his admission to that country as a refugee», βλ. UN General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, ο.π., παρ. 1 F (b).

¹⁷ Αυτή την άποψη υποστηρίζουν τόσο οι J. C. Hathaway και M. Foster, όσο και οι A. Zimmermann και P. Wennholz. Βλ. J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, Second Edition, Cambridge University Press, 2014, σ. 544 και Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, “Article 1F 1951 Convention”, στο A. Zimmerman, *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol: A Commentary*, Oxford University Press, 2011, σ. 602, παρ. 81.

¹⁸ Σχετικά με την προβληματική αναλύεται εκτενώς παρακάτω, Βλ. Κεφάλαιο II.Π.ii. «Άρθρο 1 ΣΤ (β) - Σοβαρά Μη Πολιτικά Εγκλήματα».

Αναφορικά με τις προβλέψεις των παραπάνω διατάξεων, αυτές αφορούν στην ανάκληση και στην άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα για λόγους που συνδέονται με την προστασία της ασφάλειας του κράτους ή της κοινωνίας του κράτους μέλους υποδοχής. Ως εκ τούτου, ευλόγως έχει τεθεί το ερώτημα κατά πόσο μια τέτοια ρύθμιση είναι σύμφωνη με την Σύμβαση της Γενεύης, στην οποία απαριθμούνται εξαντλητικά οι λόγοι αποκλεισμού από το προσφυγικό καθεστώς και ουδείς από αυτούς τους περιοριστικά αναφερόμενους λόγους συνδέεται με την προστασία της ασφάλειας του κράτους ή της κοινωνίας. Με άλλα λόγια, ο προβληματισμός αφορά το εάν στην πραγματικότητα οι ρυθμίσεις αυτές εισάγουν εμμέσως έναν νέο λόγο αποκλεισμού από το προσφυγικό καθεστώς, ο οποίος δεν προβλέπεται στην Σύμβαση. Σημειώνεται, ότι τα μοναδικά άρθρα της Σύμβασης τα οποία αναφέρονται σε λόγους ασφάλειας της χώρας είναι τα άρθρα 32 και 33 παρ. 2 της Σύμβασης. Συγκεκριμένα, το άρθρο 33 παρ. 2 προβλέπει, ότι ο πρόσφυγας, ο οποίος για σοβαρές αιτίες θεωρείται επικίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας όπου ευρίσκεται ή ο οποίος έχοντας τελεσίδικα καταδικαστεί για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα, δεν δύναται να επικαλείται την αρχή της μη επαναπροώθησης. Συνεπώς, το άρθρο 33 παρ. 2 εφαρμόζεται σε όσους έχει κριθεί ότι πληρούν τις προϋποθέσεις του καθεστώτος του πρόσφυγα, σε αντίθεση με το άρθρο 1 ΣΤ, το οποίο αποκλείει εξ αρχής συγκεκριμένα άτομα από το να λάβουν καθεστώς πρόσφυγα και από το να απολαύσουν τα αντίστοιχα με αυτό το καθεστώς δικαιώματα που προβλέπει η Σύμβαση. Τα παραπάνω ερωτήματα τέθηκαν στο Δικαστήριο της Ένωσης με την διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής στις συν-εκδικαζόμενες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-78/17. Επί του θέματος, το ΔΕΕ επεσήμανε, ότι η ανάκληση και η άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα βάσει του άρθρου 14 παρ. 4 και 5 της Οδηγίας, δεν έχουν ως αποτέλεσμα να χάνει ή να στερείται ένα πρόσωπο που έχει βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής του ούτε την ιδιότητα του πρόσφυγα ούτε τα δικαιώματα τα οποία η Σύμβαση συναρτά με την ιδιότητα αυτή¹⁹. Ειδικότερα, το Δικαστήριο επεσήμανε στην σκέψη υπ' αριθμ. 99: «Σε περίπτωση που κράτος μέλος αποφασίσει να ανακαλέσει το καθεστώς πρόσφυγα ή να μην το χορηγήσει, κατ' επίκληση του άρθρου 14, παράγραφος 4 ή 5, της οδηγίας 2011/95, οι ενδιαφερόμενοι υπήκοοι τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς, ασφαλώς, στερούνται ή χάνουν το εν λόγω καθεστώς και, ως εκ τούτου, δεν αποκτούν ή παύουν να διαθέτουν πρόσβαση στο σύνολο των δικαιωμάτων και των πλεονεκτημάτων στα οποία αναφέρεται το κεφάλαιο VII της οδηγίας, δεδομένου ότι αυτά συναρτώνται με το συγκεκριμένο καθεστώς. Εντούτοις, όπως ρητώς ορίζει το άρθρο 14, παράγραφος 6, της οδηγίας 2011/95, τα πρόσωπα αυτά αποκτούν ή διατηρούν πρόσβαση σε ορισμένα δικαιώματα τα οποία προβλέπονται από τη Σύμβαση

¹⁹ Βλ. ΔΕΕ, C-391/16, C-77/17 και C-78/17, Μ κατά Ministerstvo vnitra και Χ, Χ κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, 14 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:403, παρ. 101-110

της Γενεύης, πράγμα που, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 100 των προτάσεών του, επιβεβαιώνει ότι έχουν ή διατηρούν την ιδιότητα του πρόσφυγα κατά την έννοια, ειδικότερα, του άρθρου 1, Α, της ως άνω Συμβάσεως, ανεξαρτήτως της ανάκλησης ή της άρνησης χορήγησης του καθεστώτος.»

I.Π. Η Ratio της υιοθέτησης των Ρητρών Αποκλεισμού του άρθρου 1 περ. ΣΤ' της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Έπατης Αρμοστείας, η υιοθέτηση των ρητρών αποκλεισμού στην Σύμβαση έχει διπλή στόχευση²⁰. Κατ' αρχήν θεωρείται ότι κάποιες πράξεις μπορεί να είναι τόσο σοβαρές ώστε οι αυτουργοί τους να μην αξίζουν τη διεθνή προστασία που παρέχει το καθεστώς του πρόσφυγα. Κατά δεύτερον, η προστασία που παρέχεται στους πρόσφυγες δεν θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο από δράστες σοβαρών εγκλημάτων ώστε με αυτό τον τρόπο να αποφεύγουν οι ίδιοι την ποινική τους δίωξη²¹. Χαρακτηριστικά, στις θέσεις της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που διατυπώθηκαν στο πλαίσιο των προδικαστικών ερωτημάτων του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Γερμανίας για την ερμηνεία του άρθρου 12 (2) (β) και (γ) της Οδηγίας για την Αναγνώριση του Καθεστώτος του Πρόσφυγα, σημειώνεται: «Οι Προπαρασκευαστικές Εργασίες της Σύμβασης του 1951 αναγνωρίζουν ότι είναι διττός ο σκοπός του άρθρου 1ΣΤ: πρώτον, η άρνηση των ευεργετημάτων και των ωφελειών του καθεστώτος του πρόσφυγα στα πρόσωπα που πληρούν τις προϋποθέσεις του ορισμού του άρθρου 1 Α (2) της Σύμβασης αλλά είναι ανάξια της προστασίας που παρέχει καθώς για 'σοβαρούς λόγους πιστεύεται' ότι έχουν τελέσει αποτρόπαια ή σοβαρά εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου και δεύτερον η προστασία του θεσμού του ασύλου από την καταχρηστική άσκηση του σχετικού δικαιώματος από πρόσωπα που επιδιώκουν να αποφύγουν τις συνέπειες της ποινικής ευθύνης που φέρουν για τα αδικήματα που έχουν διαπράξει»²².

²⁰ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 Σεπτεμβρίου 2003, σ. 3, διαθέσιμο στην: <https://www.refworld.org/docid/3f5857d24.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²¹ Παρακάτω στο Κεφάλαιο II.Π., θα δούμε πως αυτή η αιτιολογική βάση συνδέεται περισσότερο με την περίπτωση β' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης, καθώς στις περιπτώσεις α' και γ', όπως αυτές ερμηνεύονται και εφαρμόζονται, δύναται να αποκλειστούν ακόμη και άτομα που έχουν καταδικαστεί και τιμωρηθεί ποινικά για τις ίδιες πράξεις.

²² «... The purpose of Article 1F was recognized by the travaux préparatoires as being twofold: firstly, to deny the benefits of refugee status to certain persons who would otherwise qualify as refugees but who are undeserving of such benefits as there are "serious reasons for considering" that they committed heinous acts or serious common crimes; and secondly, to ensure that such persons do not misuse the institution of asylum in order to avoid being held legally accountable for their acts ...», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR public statement in relation to cases Bundesrepublik Deutschland v. B and D pending before the Court of Justice of the European Union*, Ιούλιος 2009, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/4a5de2992.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το γεγονός - το οποίο χαρακτηριστικά διαφαίνεται στις προπαρασκευαστικές εργασίες της Σύμβασης και στις θέσεις των Πληρεξουσίων κατά την διάρκεια των διασκέψεων για το Καθεστώς των Προσφύγων και των Ανιθαγενών -, ότι οι συντάκτες της Σύμβασης ήταν πεπεισμένοι πως τα Κράτη απλά δεν θα ήταν πρόθυμα να δεσμευτούν στη Σύμβαση, στην περίπτωση που έπρεπε να αποδεχτούν και να αναγνωρίσουν το καθεστώς του πρόσφυγα σε σοβαρούς εγκληματίες.²³ Με άλλα λόγια, οι ρήτρες αποκλεισμού φαίνεται να λειτούργησαν ως εργαλείο με σκοπό την ευρύτερη δυνατή αποδοχή της Σύμβασης από τα Κράτη. Χαρακτηριστικά, ο εκπρόσωπος της Γαλλίας στην ad hoc επιτροπή για την ανιθαγένεια και συναφή προβλήματα, τον Ιανουάριο του 1950, τόνισε ότι η αποδοχή εγκληματιών πολέμου ως προσφύγων θα ήταν «μη ανεκτή»²⁴. Επιπλέον, σε δηλώσεις του κατά την διάρκεια της 24^{ης} διάσκεψης για το καθεστώς των προσφύγων και των ανιθαγενών, ο Γάλλος εκπρόσωπος μεταξύ άλλων τόνισε, ότι η πρόβλεψη της δυνατότητας αποκλεισμού ορισμένων εγκληματιών αποτελεί «πρωταρχικό παράγοντα για τον καθορισμό της στάσης της Γαλλίας έναντι της σύμβασης στο σύνολό της»²⁵. Ακόμα πιο ξεκάθαρα ο εκπρόσωπος της Γιουγκοσλαβίας κατά την διάρκεια της 29^{ης} διάσκεψης δήλωσε, ότι η μη πρόβλεψη της δυνατότητας αποκλεισμού *θα ήταν μια καλή ευκαιρία για την κυβέρνησή του να μην υπογράψει την Σύμβαση*²⁶.

Στο ίδιο πνεύμα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τόνισε στις συν-εκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09 με αντικείμενο την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί αιτήματος του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Γερμανίας (*Bundesrepublik Deutschland v. B and D*), ότι ο σκοπός των λόγων αποκλεισμού της Οδηγίας, συνίσταται στη *διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας που αυτή προβλέπει*²⁷. Επίσης, οι

²³ Βλ. περισσότερα σχετικά με την ratio των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης στο J. C. Hathaway and Michelle Foster, *The Law of Refugee Status*, Second Edition, Cambridge University Press, 2014, σσ. 524 – 532.

²⁴ UN Ad Hoc Committee on Refugees and Stateless Persons, *Ad Hoc Committee on Statelessness and Related Problems, First Session: Summary Record of the Fifth Meeting Held at Lake Success, New York, on Wednesday, 18 January 1950, at 2.15 p.m.*, 30 Ιανουαρίου 1950, E/AC.32/SR.5, παράγραφος 73, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/40aa1a4f4.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²⁵ «... *It was impossible for France to agree to drop the limiting clause in the case of common-law criminals ... There were so many bona fide refugees that it was important not to allow any confusion between them and ordinary common-law criminals ... The deletion or retention of the provisions of paragraph E would be a prime factor in determining France's attitude towards the Convention as a whole ...*», δήλωση του πληρεξουσίου της Γαλλίας, K. Rochefort, Βλ. UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, *Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-fourth Meeting*, 27 Νοεμβρίου 1951, A/CONF.2/SR.24, σσ. 5 – 6, διαθέσιμο στην: <https://digitallibrary.un.org/record/696440>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²⁶ «... *Indeed, if it was adopted, he would be obliged to reserve the Yugoslav Government's position, and there would be a good chance that the latter would be unable to sign the Convention ...*», δήλωση εκπροσώπου της Γιουγκοσλαβίας κ. Bozovic, Βλ. UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, *Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting*, 28 Νοεμβρίου 1951, A/CONF.2/SR.29, σελ. 16, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://digitallibrary.un.org/record/696452?ln=en>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²⁷ ΔΕΕ, C-57/09 και C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*, CJEU, 9 Νοεμβρίου 2010, ECLI:EU:C:2010:661, παρ. 115. Αντίστοιχα, το Ανώτατο Δικαστήριο της Νέας Ζηλανδίας έκρινε, ότι ο σκοπός της

κατευθυντήριες οδηγίες της Ύπατης Αρμοστείας τονίζουν, ότι οι ρήτρες αποκλεισμού θα πρέπει να εφαρμόζονται «σχολαστικά» για την προστασία της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου²⁸. Συμπερασματικά θα λέγαμε, ότι η λειτουργία του αποκλεισμού ανταποκρίθηκε στον φόβο αμφισβήτησης της ηθική και πολιτικής επιταγής για την παροχή προστασίας στους πρόσφυγες. Ο θεσμός του ασύλου στο σύνολό του εύκολα θα τίθετο υπό αμφισβήτηση εάν προστάτευε άτομα που έχουν διαφύγει της ποινικής δίωξης στην χώρα τους για σοβαρά εγκλήματα, ή έχουν διαπράξει διεθνή εγκλήματα, ή είναι ένοχοι για πράξεις που αντίκεινται στις αρχές και στον σκοπό των Ηνωμένων Εθνών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, ότι δηλαδή, η δικαιολογητική βάση του αποκλεισμού έχει και έναν «συστημικό» χαρακτήρα που συνίσταται στη διαφύλαξη της αξιοπιστίας και της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου εν γένει μέσω της μη παροχής προστασίας στους «ανάξιους» αυτής, σημειώνεται, ότι η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού και η μη αναγνώριση του προσφυγικού καθεστώτος σε άτομα που υπάγονται σε αυτές είναι υποχρεωτική²⁹. Δεν εναπόκειται δηλαδή η εφαρμογή τους, στην ελεύθερη βούληση ενός κράτους ή στα επίπεδα ανοχής του³⁰.

Στο άρθρο 3 της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας προβλέπεται, ότι τα κράτη μέλη δύναται να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις σχετικά με το ποιος δικαιούται να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούνται επικουρική προστασία, αλλά και σχετικά με το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας. Ωστόσο, όπως χαρακτηριστικά επεσήμανε το ΔΕΕ στην υπόθεση *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*: «Λαμβανομένου

διάταξης αποκλεισμού ήταν να διασφαλιστεί, ότι η Σύμβαση θα γινόταν αποδεκτή από τα κράτη και να διατηρήσει την ακεραιότητά της μέσα στην πάροδο του χρόνου, «*The purpose of the exclusionary provision was to ensure that the Convention was accepted by state parties and to maintain its integrity over time ...*», Βλ. New Zealand - Supreme Court, *The Attorney-General (Minister of Immigration) v. Tamil X and Anor*, 27 Αυγούστου 2010, [2010] NZSC 107, παρ. 33, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.refworld.org/cases,NZL_SC.4d9f07802.html, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²⁸ «... *The exclusion clauses must be applied "scrupulously" to protect the integrity of the institution of asylum, as is recognised by UNHCR's Executive Committee in Conclusion No. 82 (XLVIII), 1997 ...*», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, 4 Σεπτεμβρίου 2003, HCR/GIP/03/05, σελ. 2., παρ. 2, διαθέσιμες στην: <https://www.refworld.org/docid/3f5857684.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

²⁹ J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 527.

³⁰ Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Σύμβασης, ο εκπρόσωπος της Αμερικής υποστήριξε πως ο αποκλεισμός μπορεί να αφεθεί στην διακριτική ευχέρεια του κράτους υποδοχής: «... *There was nothing to prevent a State from going beyond the convention and sheltering war criminals. The basic issue was to determine who would decide that a person was a war criminal. It might be left to the discretion of the receiving country*», Βλ. UN Ad Hoc Committee on Refugees and Stateless Persons, *Ad Hoc Committee on Statelessness and Related Problems, First Session: Summary Record of the Seventeenth Meeting Held at Lake Success, New York, on Tuesday, 31 January 1950, at 11 a.m.*, 6 Φεβρουαρίου 1950, E/AC.32/SR.17, παρ. 39, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3ae68c1810.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

υπόψη του σκοπού των λόγων αποκλεισμού της οδηγίας, που συνίσταται στη διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας που αυτή προβλέπει, τηρουμένης της Συμβάσεως της Γενεύης, η επιφύλαξη του άρθρου 3 της οδηγίας απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις που χορηγούν το προβλεπόμενο από την οδηγία καθεστώς του πρόσφυγα σε πρόσωπο που έχει αποκλειστεί από αυτό δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2.»³¹.

Συνεπώς, τόσο λόγω της κατηγορηματικής διατύπωσης του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης³² όσο και λόγω του συστημικού χαρακτήρα που προσδίδουν στην λειτουργία του, υποστηρίζεται ότι τα άτομα που έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας ή έχουν διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου ή είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, δεν δύναται να αναγνωριστούν ως πρόσφυγες ούτε να εγκαθιδρύνουν αξιώσεις των αντίστοιχων δικαιωμάτων βάσει της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων. Ασφαλώς, κάθε κράτος είναι ελεύθερο και εναπόκειται στην εθνική του νομοθεσία να παρέχει προστασία σε οποιονδήποτε, και πέρα του πλαισίου προστασίας που παρέχει η Σύμβαση για το καθεστώς των προσφύγων. Αρκετά συχνά δε ενδέχεται οι «αποκλειόμενοι του καθεστώτος του πρόσφυγα» να χρήζουν διεθνούς προστασίας που πηγάζει από άλλες διεθνείς συμβάσεις, όπως για παράδειγμα από την Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας³³.

Ωστόσο, σύμφωνα και με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α. ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί κατά την εφαρμογή των διατάξεων περί αποκλεισμού σε ειδικές περιπτώσεις όπως είναι οι ανήλικοι, ή τα μέλη οικογένειας προσώπου που υπάγεται στις διατάξεις περί αποκλεισμού ή σε περιπτώσεις μαζικών αφίξεων³⁴.

Επιπλέον, είναι απαραίτητο να επισημανθεί, ότι η δικαιολογητική βάση των διατάξεων περί αποκλεισμού δεν υπονοεί σε καμία περίπτωση πρόθεση αποκλεισμού προσώπων που

³¹ ΔΕΕ, C-57/09 and C-101/09, ο.π., παρ. 115.

³² «The provisions of this Convention shall not apply to any person ...», Βλ. UN General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, ο.π., αρθρ. 1 F.

³³ Βλ. UN General Assembly, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, υιοθέτηση 10 Δεκεμβρίου 1984 (θέση σε ισχύ 26 Ιουνίου 1987), United Nations, Treaty Series, vol. 1465, σ. 85, διαθέσιμη στην: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3a94.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020. Στην Ελλάδα κυρώθηκε με τον Ν. 1782 της 3^{ης} Μαρτίου 1988, *Κύρωση της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων Τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας*, ΦΕΚ 116, τ. Α'. Στο άρθρο 3 της Σύμβασης προβλέπεται ότι: «Κανένα κράτος - Μέρος δε θα απελαύνει, δε θα επαναπροωθεί («REFOULER»), ούτε θα εκδίδει πρόσωπο σε άλλο κράτος, όπου υπάρχουν οσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι αυτό το πρόσωπο θα κινδυνεύσει να υποστεί βασανιστήρια.». Βλ. περισσότερα σχετικά με το πρόβλημα των αποκλειόμενων αλλά μη επιστραφόμενων παρακάτω στο Κεφάλαιο III.ΙΙ.

³⁴ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σσ. 34-36.

θεωρείται ότι συνιστούν κίνδυνο για την ασφάλεια του κράτους υποδοχής³⁵. Το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά το 1998 στην υπόθεση *Pushranathan* έκρινε «ότι ο γενικός σκοπός του άρθρου 1 ΣΤ δεν συνίσταται στην προστασία της κοινωνίας από επικίνδυνους πρόσφυγες, λόγω πράξεων που διαπράχθηκαν είτε πριν είτε μετά την αίτηση ασύλου. Ο σκοπός αυτός εκπληρώνεται με το άρθρο 33 της Σύμβασης. Αντίθετα, ο σκοπός [του άρθρου 1 ΣΤ] συνίσταται στο να αποκλειστούν εξ αρχής όσοι δεν είναι καλόπιστοι πρόσφυγες κατά την στιγμή που αιτούνται προσφυγικό καθεστώς»³⁶. Συνεπώς, κατά την εφαρμογή των κριτηρίων αποκλεισμού η αξιολόγηση της συμπεριφοράς του αιτούντα επικεντρώνεται στο τι έχει συμβεί στο παρελθόν και όχι στην πρόληψη και τον φόβο μιας ενδεχόμενης μελλοντικής συμπεριφοράς του³⁷. Αντίστοιχα, στις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α. αναφέρεται, ότι το άρθρο 1 ΣΤ δεν πρέπει να συγχέεται με το άρθρο 33 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951, το οποίο προβλέπει ότι ο πρόσφυγας, ο οποίος για σοβαρές αιτίες θεωρείται επικίνδυνος για την ασφάλεια της χώρας όπου ευρίσκεται ή ο οποίος έχοντας τελεσίδικα καταδικαστεί για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα αποτελεί κίνδυνο για τη χώρα, δεν δύναται να επικαλείται την αρχή της μη επαναπροώθησης.³⁸ Συνεπώς, το άρθρο 33 παρ. 2 εφαρμόζεται σε όσους έχει κριθεί ότι πληρούν τις προϋποθέσεις του καθεστώτος του πρόσφυγα, σε αντίθεση με το άρθρο 1 ΣΤ, το οποίο αποκλείει εξ αρχής συγκεκριμένα άτομα από το να λάβουν καθεστώς πρόσφυγα και από το να απολαύσουν τα αντίστοιχα με αυτό το καθεστώς δικαιώματα που προβλέπει η Σύμβαση. Οι δύο αυτές διατάξεις δεν πρέπει να συγχέονται καθώς έχουν διαφορετικό κανονιστικό περιεχόμενο, διαδικαστικές απαιτήσεις, και εξυπηρετούν εντελώς διαφορετικούς σκοπούς³⁹. Συμπερασματικά, ένας πρόσφυγας που θα θεωρηθεί επικίνδυνος για

³⁵ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σσ. 529-530.

³⁶ «... Thus, the general purpose of Article 1F is not the protection of the society of refuge from dangerous refugees, whether because of acts committed before or after the presentation of a refugee claim; that purpose is served by Article 33 of the Convention. Rather, it is to exclude ab initio those who are not bona fide refugees at the time of their claim for refugee status ...», Βλ. Supreme Court of Canada, *Pushranathan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)*, [1998] 1 S.C.R. 982, 4 Ιουνίου 1998, σ. 45 παρ. 58, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: https://www.refworld.org/cases,CAN_SC_3ae6b71ca.html, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

³⁷ Αντίστοιχα, το ΔΕΕ στην υπόθεση *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*, έκρινε ότι: «από την όλη οικονομία της οδηγίας, προκύπτει ότι ο ενεστώς κίνδυνος που αποτελεί ενδεχομένως ένας πρόσφυγας για το επίμαχο κράτος μέλος λαμβάνεται υπόψη όχι στο πλαίσιο του άρθρου 12, παράγραφος 2, αλλά στο πλαίσιο, αφενός, του άρθρου 14, παράγραφος 4, στοιχείο α', κατά το οποίο το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί να ανακαλέσει το καθεστώς στο οποίο υπήγαγε πρόσφυγα, όταν μπορεί να θεωρηθεί ευλόγως ότι το πρόσωπο αυτό αποτελεί κίνδυνο για την ασφάλεια, και, αφετέρου, του άρθρου 21, παράγραφος 2, που προβλέπει ότι το κράτος μέλος υποδοχής δύναται να επαναπροωθήσει πρόσφυγα, όπως άλλωστε επιτάσσει το άρθρο 33, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Γενεύης, όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι το εν λόγω πρόσωπο συνιστά κίνδυνο για την ασφάλεια ή την κοινωνία του συγκεκριμένου κράτους μέλους.», Βλ. ΔΕΕ, C-57/09 and C-101/09, ο.π., παρ. 101.

³⁸ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 5.

³⁹ Ωστόσο, στο Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Πρόσφυγα υποστηρίζεται, ότι ο σκοπός της ρήτρας του άρθρου 1 ΣΤ περ. β συνίσταται στο να προστατεύσει την κοινότητα της χώρας εισδοχής από τον κίνδυνο να επιτρέψει την είσοδο σε πρόσφυγα που έχει διαπράξει ένα σοβαρό κοινό έγκλημα, « *The aim of this exclusion clause is to protect the community of a receiving country from the danger of admitting a refugee who has committed a serious common crime...*», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967*

την ασφάλεια της χώρας, δεν θα πάψει να έχει την ιδιότητα του πρόσφυγα και να δικαιούται της προστασίας και των δικαιωμάτων που του παρέχει η Σύμβαση, χωρίς όμως πλέον να δικαιούται να επικαλεστεί την αρχή της μη επαναπροώθησης⁴⁰. Αντίθετα, ένα άτομο που έχει αποκλειστεί από το καθεστώς του πρόσφυγα καθώς πληρείται στο πρόσωπό του κάποια από τις ρήτρες αποκλεισμού, δεν απολαμβάνει κανενός δικαιώματος της Σύμβασης, επί της αρχής ούτε του άρθρου 33, ήτοι της αρχής της μη επαναπροώθησης.⁴¹

Ωστόσο, η αιτιολογική βάση των διατάξεων του αποκλεισμού θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία ερμηνείας και εφαρμογής τους υπό το φως πάντα του γενικότερου ανθρωπιστικού σκοπού της Σύμβασης. Άλλωστε, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της ίδιας της Σύμβασης, που δεν είναι άλλος από την παροχή προστασίας, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει κύριο στόχο της διαδικασίας εξέτασης αιτημάτων ασύλου, η ανεύρεση εγκληματιών. Αντίθετα, πρωταρχικός σκοπός παραμένει πάντοτε ο εντοπισμός και η παροχή προστασίας στα πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Έπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες σχετικά με την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού και καθώς η εφαρμογή τους συνεπάγεται την εξαίρεση του αιτούντα από τη διεθνή προστασία, οι ρήτρες αυτές θα πρέπει να ερμηνεύονται πάντα συσταλτικά και να εφαρμόζονται με ιδιαίτερη προσοχή, όπως άλλωστε ισχύει για κάθε εξαίρεση στις εγγυήσεις προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου⁴². Σύμφωνα δε με την παράγραφο 149 του Εγχειριδίου για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων αυτή η συσταλτική ερμηνεία δικαιολογείται κατ' αρχήν λόγω των *σοβαρών συνεπειών του αποκλεισμού για τον ενδιαφερόμενο*⁴³. Την ίδια παραδοχή έκανε και το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου

Protocol Relating to the Status of Refugees, ο.π., παρ. 151. Το ίδιο έχει υποστηριχθεί και από αρκετά Δικαστήρια, βλ. περισσότερα σχετικά στο Κεφάλαιο II.Π.ii.

⁴⁰ Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στο άρθρο 14 παρ. 4 και 5 της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2011/95/ΕΕ περιλαμβάνονται διατάξεις οι οποίες αφορούν στην ανάκληση και στην άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα για λόγους που συνδέονται με την προστασία της ασφάλειας ή της κοινωνίας του κράτους μέλους υποδοχής. Επί του θέματος, το ΔΕΕ στις συν-εκδικαζόμενες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-78/17 επισημαίνει ότι η ανάκληση και η άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα βάσει του άρθρου 14 παρ. 4 και 5 της Οδηγίας, δεν έχουν ως αποτέλεσμα να χάνει ή να στερείται ένα πρόσωπο που έχει βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής του ούτε την ιδιότητα του πρόσφυγα ούτε τα δικαιώματα τα οποία η Σύμβαση συναρτά με την ιδιότητα αυτή, βλ. ΔΕΕ, C-391/16, C-77/17 και C-78/17, *M κατά Ministerstvo vnitra και X, X κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, 14 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:403, παρ. 101-110., βλ. επίσης αναφορικά με το ζήτημα ανάκλησης του καθεστώτος του πρόσφυγα παρακάτω στο Κεφάλαιο II.Ι.

⁴¹ βλ. περισσότερα αναφορικά με την σχέση του άρθρου 1 ΣΤ και την αρχή της μη επαναπροώθησης παρακάτω στο Κεφάλαιο III.

⁴² «... Consequently, as with any exception to human rights guarantees, the exclusion clauses must always be interpreted restrictively and should be used with great caution...», βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses*, ο.π., σ. 3.

⁴³ « ... Considering the serious consequences of exclusion for the person concerned, however, the interpretation of these exclusion clauses must be restrictive. », βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, Δεκέμβριος 2011, HCR/IP/4/ENG/REV. 3, σ. 30, διαθέσιμο στην: <https://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις *Al-Sirri και DD v. Secretary of State for the Home Department*, όπου επεσήμανε ότι οι ρήτρες αποκλεισμού πρέπει να ερμηνεύονται «περιοριστικά» και να εφαρμόζονται «με προσοχή» καθώς υπάρχει ένα «υψηλό κατώφλι» για την εφαρμογή των συγκεκριμένων διατάξεων⁴⁴.

Τέλος αξίζει να σημειωθεί, ότι τα επιχειρήματα υπέρ της άκρως περιορισμένης εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού φαίνεται να ενισχύονται και λόγω της επέκτασης της διεθνούς δωσιδικίας και της ίδρυσης και λειτουργίας διεθνών ποινικών δικαστηρίων. Χαρακτηριστικά, κατά την 29η συνάντηση της Διάσκεψης των Πληρεξουσίων για το Καθεστώς των Προσφύγων και των Ανιθαγενών, ο Γάλλος αντιπρόσωπος Rochefort είχε υποστηρίξει ότι το προτεινόμενο άρθρο 1 ΣΤ (β) ήταν αναγκαίο να υιοθετηθεί επειδή «στην παρούσα κατάσταση δεν υπάρχει διεθνές δικαστήριο αρμόδιο να δικάσει τους εγκληματίες πολέμου ή τις παραβιάσεις του κοινού ποινικού δικαίου τις οποίες προβλέπει και τιμωρεί η εθνική νομοθεσία»⁴⁵. Αν θεωρήσουμε, ότι το σκεπτικό του άρθρου 1 ΣΤ είχε σχεδιαστεί ως μέσο διασφάλισης της δίωξης και της επιβολής ποινής σοβαρών εγκληματιών που προσπάθησαν να την αποφύγουν, σήμερα, με την επέκταση της διεθνούς δωσιδικίας, την εισαγωγή αυστηρότερων ρυθμίσεων στην έκδοση προσώπων και με την λειτουργία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων, ο σκοπός αυτός φαίνεται σε μεγάλο βαθμό να καταργείται, και η λειτουργία του αποκλεισμού ως έμμεσου τρόπου διασφάλισης της δίωξης και τιμωρίας των φυγόδικων και φυγόποινων να περιορίζεται.

⁴⁴ «... *The article should be interpreted restrictively and applied with caution. There should be a high threshold ...*», Βλ. United Kingdom Supreme Court, *Al-Sirri v Secretary of State for the Home Department and DD v Secretary of State for the Home Department*, 21 Νοεμβρίου 2012, [2012] UKSC 54, παρ. 16, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.refworld.org/cases,UK_SC,50b89fd62.html, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

⁴⁵ «... *in the present state of affairs, there was no international court of justice competent to try war criminals or violations of common law already dealt with by national legislation*», δήλωση του πληρεξουσίου της Γαλλίας, Κ. Rochefort, Βλ. UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, *Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting*, ο.π., σελ. 13.

II. Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού Άρθρο 1 ΣΤ της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων.

II.I. Η Διαδικασία της εξέτασης του αποκλεισμού

II.I. i. Μεθοδολογία της εξέτασης και οι διαδικαστικές εγγυήσεις.

Η Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων δεν ορίζει την διαδικασία καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, άρα ούτε την διαδικασία εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Ωστόσο, προκειμένου οι διατάξεις της Σύμβασης να εφαρμοστούν ορθά και να ικανοποιηθεί ο βασικός σκοπός της, ήτοι η παροχή προστασίας στους πρόσφυγες, τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να τηρούν ένα ελάχιστο επίπεδο διαδικαστικών εγγυήσεων ώστε οι αποφάσεις σχετικά με τον καθορισμό του καθεστώτος και την παροχή προστασίας να λαμβάνονται με δίκαιο τρόπο. Θεμελιώδεις αρχές προς το σκοπό τούτο συνιστούν το δικαίωμα σε μία αμερόληπτη διαδικασία και το δικαίωμα ακρόασης.⁴⁶ Υπό το πρίσμα του διεθνούς δικαίου, ο μη δίκαιος χαρακτήρας των διαδικασιών του καθορισμού του καθεστώτος θα μπορούσε θεωρηθεί παραβίαση εκ μέρους του συμβαλλόμενου κράτους, της υποχρέωσης να ενεργεί με καλή πίστη σε σχέση με τις συμβατικές του υποχρεώσεις⁴⁷. Άλλωστε, όπως σημειώνει η Υ.Α., το δικαίωμα στο άσυλο απαιτεί επίσης οι αιτούντες άσυλο να έχουν πρόσβαση σε δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες για τον καθορισμό των αιτημάτων τους⁴⁸.

Καθώς η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού συνεπάγεται την εξαίρεση του αιτούντα από τη διεθνή προστασία, οι ρήτρες αυτές θα πρέπει να ερμηνεύονται πάντα συσταλτικά και να εφαρμόζονται με ιδιαίτερη προσοχή. Επομένως, στην εξαιρετική περίπτωση στην οποία τίθεται ζήτημα αποκλεισμού σύμφωνα με το άρθρο 1 ΣΤ, οι εγγυήσεις της διαδικασίας θα πρέπει να είναι εξαιρετικά υψηλές ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα εσφαλμένου αποκλεισμού αιτούντος άσυλο.

Έχει υποστηριχθεί ότι το μίνιμουμ διαδικαστικών εγγυήσεων για έναν δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, συνεπώς και της εφαρμογής του

⁴⁶ Βλ. Michael Bliss, «Serious Reasons for Considering: Minimum Standards of Procedural Fairness in the Application of the Article 1F Exclusion Clauses», *International Journal of Refugee Law*, Vol. 12 (Special Issue), 2000, σ. 93-94.

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 95.

⁴⁸ «The right to seek asylum also requires that individual asylum-seekers be given access to fair and efficient procedures for the determination of their claims ...», Βλ. UNHCR Standing Committee, *Note on International Protection*, 25 Μαΐου 1998, EC/48/SC/CRP.27, παρ. 15, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.unhcr.org/excom/standcom/3ae68d054/note-international-protection.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

αποκλεισμού, περιλαμβάνει: την εξατομικευμένη εξέταση κάθε αιτήματος ασύλου, την παροχή ενημέρωσης στον αιτούντα σχετικά με την φύση των διαδικασιών, την παροχή της δυνατότητας στον αιτούντα άσυλο να αξιολογήσει και να σχολιάσει τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία στηρίζεται η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, την παροχή νομικής βοήθειας, την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας, εφόσον κρίνεται αναγκαίο, την έγγραφη κοινοποίηση των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα, την παροχή της δυνατότητας άσκησης προσφυγής κατά της απόφασης αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα ενώπιον ανεξάρτητου οργάνου, και τη μη απομάκρυνση του ενδιαφερόμενου αιτούντα άσυλο από τη χώρα ασύλου έως την εξάντληση όλων των ενδίκων μέσων κατά της απόφασης αποκλεισμού.⁴⁹ Ιδίως, η εξατομικευμένη εξέταση του αιτήματος διεθνούς προστασίας συνεπάγεται, ότι η εξέταση για τον αποκλεισμό πρέπει να γίνει εξατομικευμένα και όχι στα πλαίσια ομαδικών κρίσεων.

Περαιτέρω, όπως υποστηρίζεται ευρέως, ο αποκλεισμός από τη Σύμβαση για το Καθεστώς των Προσφύγων πρέπει να εξετάζεται αφότου ολοκληρωθεί η διαδικασία υπαγωγής του αιτούντος στο καθεστώς του πρόσφυγα και αυτό διότι οι ρήτρες λειτουργούν ως «*εξαίρεση στο πλαίσιο της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου*». Ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξετάζονται αφότου έχει γίνει προηγουμένως εκτίμηση της δίωξης και των λόγων αυτής και μεθοδολογικά δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται κατά το στάδιο της υπαγωγής στην προστασία.⁵⁰ Σύμφωνα με αυτή τη μεθοδολογία, η αποφαινόμενη αρχή, προκειμένου να καταλήξει στην απόφαση εάν ο αιτών χρήζει διεθνούς προστασίας ή όχι, θα πρέπει πρώτα να εκτιμήσει το κατά πόσο υφίσταται πράγματι ο δικαιολογημένος φόβος δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων και στην συνέχεια αφού ολοκληρωθεί ο έλεγχος αυτός, να προχωρήσει στην αξιολόγηση των κριτηρίων αποκλεισμού του αιτούντος από το καθεστώς του πρόσφυγα, όπως αυτά προβλέπονται στο άρθρο 1 περ. ΣΤ' της Σύμβασης και αντίστοιχα, στο άρθρο 12 της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ. Επιπλέον, υποστηρίζεται, ότι η εφαρμογή του αποκλεισμού πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο της κανονικής διαδικασίας καθορισμού του καθεστώτος και όχι στο στάδιο εξέτασης του παραδεκτού του αιτήματος ασύλου καθώς μια τέτοια πρακτική ενέχει τον κίνδυνο να οδηγήσει άδικα στην συσχέτιση των αιτούντων άσυλο με την εγκληματικότητα⁵¹. Η εξέταση των προϋποθέσεων αναγνώρισης του καθεστώτος και των στοιχείων που οδηγούν στον αποκλεισμό σε μία ενιαία διαδικασία, διευκολύνει την συνολική αξιολόγηση των πραγματικών γεγονότων και των νομικών ζητημάτων της υπόθεσης. Αυτό κρίνεται αναγκαίο ιδίως σε περίπλοκες περιπτώσεις

⁴⁹ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses*, ο.π., σ. 36. Αλλά και M. Bliss, ο.π., σσ. 99-105.

⁵⁰ Δ. Χοτούρας, «Αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα: μεθοδολογική και θεωρητική προσέγγιση», ο.π.

⁵¹ « ... *Seeking to determine exclusion at the admissibility stage risks unfairly associating asylum-seekers with criminality ...*», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses*, ο.π., σ. 36.

που απαιτείται να γίνει εκτίμηση τόσο της φύσης του διαπραχθέντος αδικήματος και των επιπέδων συμμετοχής του αιτούντα σε αυτό όσο και της φύσης της δίωξης που ο ίδιος υφίσταται. Πρόκειται για περιπτώσεις όπου κατά μία άποψη, όπως υποστηρίζεται, θα πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή της αναλογικότητας.⁵² Χαρακτηριστικά, όπως υποστηρίζουν και οι Zimmermann και Wennholz, θα πρέπει κατ' ελάχιστο στις υποθέσεις της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ, να προηγείται του αποκλεισμού, η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα, και αυτό διότι θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η μεταχείριση που θα υποστεί ο αιτών σε περίπτωση επιστροφής κατά την διερεύνηση του πολιτικού ή όχι χαρακτήρα του εγκλήματος στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας. Από τη άλλη μεριά, δεδομένης της σοβαρότητας των εγκλημάτων των περιπτώσεων α' και γ', η υπαγωγή στο καθεστώς θα μπορούσε να παραμεριστεί σε αυτές τις περιπτώσεις καθώς οι προϋποθέσεις για τον αποκλεισμό είναι επαρκώς θεμελιωμένες.⁵³ Τέλος, λαμβάνοντας υπόψη, ότι τις περισσότερες φορές οι λόγοι δίωξης και οι λόγοι αποκλεισμού συνδέονται και αλληλοεπιδρούν, αλλά και επίσης, ότι συνήθως υφίστανται παράλληλα λόγοι προστασίας από την απέλαση που πηγάζουν από άλλα διεθνή νομικά κείμενα και δεσμεύσεις, καθίσταται πιο αποτελεσματική και ρεαλιστική η ολοκληρωμένη εξέταση του αιτήματος (δηλαδή εξέταση τόσο της συνδρομής των προϋποθέσεων αναγνώρισης όσο και της διερεύνησης των προϋποθέσεων αποκλεισμού) κατά την διαδικασία⁵⁴.

Αν και η παραπάνω μεθοδολογική πρακτική φαίνεται να είναι η ορθή για τους λόγους που αναφέρθηκαν, τα κράτη δεν ακολουθούν ενιαία πρακτική ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα.⁵⁵ Το ζήτημα της ακολουθούμενης μεθοδολογίας σχετικά με το αν ο αποκλεισμός θα πρέπει να έπεται της υπαγωγής στο καθεστώς, παραμένει στην διακριτική ευχέρεια των κρατών υποδοχής. Όπως επισημαίνει και η Υ.Α. στις κατευθυντήριες οδηγίες για την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού, η εξαιρετική φύση του άρθρου 1 ΣΤ σημαίνει ότι η εξέταση της συνδρομής των προϋποθέσεων αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα πρέπει να προηγείται της διερεύνησης των προϋποθέσεων εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού, αλλά δεν υπάρχει αυστηρός τύπος⁵⁶. Επίσης,

⁵² Στο ίδιο, σ. 36. Σχετικά με την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας βλ. παρακάτω στο κεφάλαιο Π.Ι. ii.

⁵³ Βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, "Article 1F 1951 Convention", στο A. Zimmerman, *The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol: A Commentary*, Oxford University Press, 2011, σ. 589.

⁵⁴ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 531.

⁵⁵ Στο ίδιο, σ. 531. Επίσης, Βλ. M. Bliss, ο.π., σσ. 107-106. Ενδεικτικά, Βλ. High Court of Australia, *Minister for Immigration and Multicultural Affairs v Singh*, 7 Μαρτίου 2002, 209 CLR 533, παρ. 87, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://eresources.hcourt.gov.au/downloadPdf/2002/HCA/7>, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020, όπου υποστηρίχθηκε από τον δικαστή Kirby, ότι ο καθορισμός του καθεστώτος του πρόσφυγα του άρθρου 1 Α της Σύμβασης και ο αποκλεισμός του άρθρου 1 ΣΤ δεν έχουν σχεδιαστεί έτσι ώστε να είναι απαραίτητο να εφαρμοστούν διαδοχικά καθώς δεν υπάρχει τίποτα στην Σύμβαση που να απαγορεύει το αρμόδιο όργανο να εξετάσει πρώτα τον αποκλεισμό. Σύμφωνα με τον δικαστή, η Σύμβαση αναμένεται να λειτουργήσει στον πραγματικό κόσμο της ταχείας, οικονομικής και αποτελεσματικής λήψης αποφάσεων.

⁵⁶ «... *The exceptional nature of Article 1F suggests that inclusion should generally be considered before exclusion, but there is no rigid formula ...*», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Guidelines on International*

η Υ.Α. σημειώνει, ότι ο αποκλεισμός μπορεί κατ' εξαίρεση να ερευνηθεί χωρίς αναφορά στις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα σε περιπτώσεις που έχει ασκηθεί ποινική δίωξη από διεθνές ποινικό δικαστήριο, στις περιπτώσεις όπου υπάρχουν προφανείς και άμεσα διαθέσιμες αποδείξεις για την εμπλοκή του αιτούντα άσυλο σε ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα και κατά το στάδιο της προσφυγής, όπου το εξεταζόμενο θέμα είναι ο αποκλεισμός⁵⁷.

Μια ιδιαιτερότητα της διαδικασίας της εξέτασης και εφαρμογής των προϋποθέσεων του αποκλεισμού είναι ότι απαιτούνται ταυτόχρονα και εργαλεία ποινικού δικαίου. Αν και η εξέταση πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας διοικητικής διαδικασίας, η απόφαση που θα ληφθεί θα πρέπει να κρίνει τη συμμετοχή του αιτούντος άσυλο σε κάποια εγκληματική συμπεριφορά. Σε περίπτωση δε που πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ρητρών, οι συνέπειες για τον αιτούντα – για τον οποίο έχει κριθεί ήδη ότι διατρέχει κίνδυνο δίωξης για κάποιον από τους λόγους που αναφέρονται στην Σύμβαση - είναι εξόχως σοβαρές καθώς αποκλείεται από το καθεστώς του πρόσφυγα και βρίσκεται σε κίνδυνο επαναπροώθησης. Επομένως, η διαδικασία, αν και τυπικά διοικητική, θα μπορούσε να θεωρηθεί κατά κάποιον τρόπο «οιονεί ποινική». Κατά συνέπεια, ορισμένες από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που εφαρμόζονται στις εσωτερικές ποινικές διαδικασίες αλλά και στον τομέα του διεθνούς ποινικού δικαίου θα πρέπει να ισχύουν και στις διαδικασίες αποκλεισμού.⁵⁸

Πράγματι, ίσως περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο άρθρο της Σύμβασης, οι διατάξεις περί αποκλεισμού είναι το πεδίο του προσφυγικού δικαίου όπου συναντιούνται και άλλοι διακριτοί τομείς του δημοσίου διεθνούς δικαίου, όπως το δίκαιο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές ποινικό δίκαιο. Δεδομένου ότι οι ρήτρες αποκλεισμού αναφέρονται σε εγκλήματα, που διαπράττονται μερικές φορές στο πλαίσιο ένοπλης σύγκρουσης ή περιλαμβάνουν κάποια άλλη διεθνή διάσταση, η ερμηνεία και η εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού απαιτεί πολλές φορές την χρήση διατάξεων από άλλους κλάδους του διεθνούς δικαίου, και ιδίως του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και του διεθνούς ποινικού δικαίου, σε συνδυασμό με άλλα σχετικά διεθνή ή περιφερειακά μέσα, αλλά και με μέσα των εθνικών ποινικών εννόμων τάξεων. Άλλωστε, τόσο το άρθρο 1 περ. ΣΤ' (α) της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες όσο και το Άρθρο 12 παρ. 2 (α) της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ σχετικά με τις

Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, ο.π., σ. 9, παρ. 31.

⁵⁷ «... Exclusion may exceptionally be considered without particular reference to inclusion issues (i) where there is an indictment by an international criminal tribunal; (ii) in cases where there is apparent and readily available evidence pointing strongly towards the applicant's involvement in particularly serious crimes, notably in prominent Article 1F(c) cases, and (iii) at the appeal stage in cases where exclusion is the question at issue ...», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses, ο.π., σ. 37.*

⁵⁸ Βλ. M. Bliss, *ο.π., σ. 99.*

απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, αναφέρονται ρητά σε άλλα διεθνή μέσα. Ωστόσο, η παραπομπή σε διατάξεις άλλων νομικών κλάδων είναι απαραίτητη ακόμη και αν αυτό δεν αναφερόταν ρητά, καθώς τα εγκλήματα που μπορεί να οδηγήσουν σε αποκλεισμό από τη διεθνή προστασία, δεν ορίζονται ρητά στο δίκαιο προστασίας των προσφύγων. Προκειμένου να εκτιμηθεί εάν μια πράξη συνιστά έγκλημα ή όχι, θα πρέπει να προσφύγει κανείς αναγκαστικά στα νομικά μέσα που προσδιορίζουν τα στοιχεία αυτών των εγκλημάτων.

Αναλυτικότερα, οι σχετικοί κλάδοι του διεθνούς και του εθνικού δικαίου, στους οποίους θα πρέπει η αρμόδια αρχή απόφασης να ανατρέξει κατά την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού είναι οι εξής: *Διεθνές ποινικό δίκαιο*, το οποίο ορίζει ποια είναι τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που αναφέρονται στην περίπτωση α' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης, *Διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο*, το οποίο επίσης σχετίζεται με την περίπτωση α' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης, ο *Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών* που εφαρμόζεται στις περιπτώσεις α' και γ' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης, το *Διεθνές δίκαιο για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*, το οποίο σχετίζεται επίσης με τον ορισμό των εγκλημάτων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής και των τριών περιπτώσεων του άρθρου 1 ΣΤ, *Διακρατικές πηγές Δικαίου*, οι οποίες περιέχουν διατάξεις σχετικές με τα εγκλήματα και τις πράξεις που εμπίπτουν στις περιπτώσεις εφαρμογής β' και γ' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης, *Διατάξεις Εθνικού Ποινικού Δικαίου*, οι οποίες έχουν σημασία για την εφαρμογή της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ.

Οποιαδήποτε συζήτηση σχετική με την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις πρακτικές δυσκολίες που ενέχει η ερμηνεία αυτών των διατάξεων καθώς όπως αναφέρθηκε, αποτελούν σημείο συνάντησης διακριτών κλάδων δικαίου της εθνικής, υπερεθνικής και διεθνούς έννομης τάξεως. Οι αρμόδιοι υπάλληλοι που διενεργούν την εκτίμηση αποκλεισμού ενδέχεται να μην έχουν τις εξειδικευμένες γνώσεις στους συγκεκριμένους κλάδους δικαίου, ενώ ίσως χρειαστεί να αξιολογήσουν μια εγκληματική συμπεριφορά χωρίς κανένα στοιχείο ή απόδειξη, χωρίς ενδεχομένως να έχει ασκηθεί προηγουμένως κάποια δίωξη. Επιπλέον, συχνά δεν αναγνωρίζουν ούτε λαμβάνουν υπόψη τις διαφοροποιήσεις μεταξύ του διεθνούς ποινικού δικαίου και του προσφυγικού δικαίου, υπονομεύοντας έτσι το αντικείμενο και τον σκοπό των ρητρών αποκλεισμού, με αποτέλεσμα η αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο αυτών συστημάτων να φαίνεται αυθαίρετη και όχι ορθολογική και ρυθμισμένη στη βάση κάποιων αρχών⁵⁹. Παράλληλα, ο αιτών

⁵⁹ Jennifer Bond, "Principled Exclusions: A Revised Approach to Article 1(F)(A) of the Refugee Convention," Michigan Journal of International Law 35, no. 1, Φθινόπωρο 2013, σ. 18.

ή η αιτούσα συνήθως δεν έχει πρόσβαση σε νομική συνδρομή με αποτέλεσμα να αδυνατεί να κατανοήσει την διαδικασία εξέτασης. Στα παραπάνω προστίθενται οι γλωσσικές δυσκολίες καθώς συνήθως η διαδικασία πραγματοποιείται αναγκαστικά με συνδρομή διερμηνέα, γεγονός το οποίο προσθέτει ακόμη ένα εμπόδιο, ιδίως όταν πρόκειται να διερευνηθούν ζητήματα υποκειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος, τα επίπεδα συμμετοχής στην πράξη, πιθανές ελαφρυντικές περιστάσεις, διαταγές ανωτέρων κ.α. Ασφαλώς όλες αυτές οι δυσκολίες μεγεθύνονται όταν πρέπει να γίνουν αξιολογήσεις αποκλεισμού σε περιπτώσεις μαζικών αφίξεων, ή ανήλικων αιτούντων άσυλο.

Υπό το φως των ανωτέρω, αξίζει να σημειωθεί, ότι η Ύπατη Αρμοστεία του Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες έχει αρμοδιότητα βάσει του άρθρου 8 του Καταστατικού του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή⁶⁰ σε συνδυασμό με το άρθρο 35 της Σύμβασης του 1951 να συνεργάζεται με τα κράτη που ζητούν τη συνδρομή της στην εφαρμογή των ρητρών του αποκλεισμού και να επιβλέπει την πρακτική τους σε αυτό το πεδίο. Δεδομένου του εποπτικού ρόλου της βάσει του άρθρου 35 της Σύμβασης τα κράτη καλούνται να λαμβάνουν προσηκόντως υπόψη την ερμηνεία που δίνει η Υ.Α. αναφορικά με τα νομικά κείμενα που αφορούν στο καθεστώς των προσφύγων. Οι κατευθυντήριες οδηγίες που συντάσσει, στις οποίες αναφερόμαστε εκτενώς στην παρούσα, έχουν στόχο να προάγουν κοινή προσέγγιση στην ερμηνεία των ρητρών αποκλεισμού, μειώνοντας τις πιθανότητες έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων μεταξύ των κρατών.

II.1. ii. Ο προβληματισμός σχετικά με την εφαρμογή της Αρχής της Αναλογικότητας.

Κρίσιμο παραμένει το ερώτημα, εάν κατά την εφαρμογή των ρητρών απαιτείται κάποια μορφή στάθμισης μεταξύ της δίωξης ή της μεταχείρισης που φοβάται ο αιτών ότι θα αντιμετωπίσει κατά την επιστροφή του και της φύση των εγκλημάτων που θεωρείται ότι έχει διαπράξει και είναι ικανά να τον αποκλείσουν από το καθεστώς. Δηλαδή, αν απαιτείται να λάβει χώρα αξιολόγηση της σοβαρότητας ή της βαρύτητας του σχετικού αδικήματος σε σύγκριση με τις συνέπειες του αποκλεισμού για τον ενδιαφερόμενο, ιδίως της έκτασης και του βαθμού του φόβου δίωξης του. Εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας, σε περίπτωση που προκύπτει ότι ο αιτών θα έρθει αντιμέτωπος με σοβαρή δίωξη, θα πρέπει αντίστοιχα, να είναι πολύ σοβαρό το έγκλημα που θα οδηγήσει στον αποκλεισμό του από την προστασία. Περαιτέρω, τίθεται το ερώτημα αν πρέπει η αρχή αυτή να εφαρμοστεί σε όλες τις περιπτώσεις του άρθρου 1 ΣΤ, ή πρέπει να περιοριστεί η εφαρμογή της μόνο στις περιπτώσεις του εδαφίου β', ήτοι μόνο στα σοβαρά μη πολιτικά

⁶⁰ UN General Assembly, *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, ο.π., άρθρο 8.

εγκλήματα. Στην θεωρία οι απόψεις σχετικά με την απαίτηση για εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας δίστανται.

Η Ύπατη Αρμοστεία στο Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες Καθορισμού του Καθεστώτος του Πρόσφυγα υποστηρίζει αναφερόμενη στην εφαρμογή της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ πως: «Προκειμένου να εφαρμοσθεί αυτή η ρήτρα αποκλεισμού πρέπει ακόμα να σταθμισθεί η φύση του αδικήματος που υποτίθεται ότι έχει διαπραχθεί από τον αιτούντα και ο βαθμός της απειλούμενης δίωξης. Εάν ένα πρόσωπο έχει δικαιολογημένο φόβο αυστηρής δίωξης, π.χ. δίωξης που θέτει σε κίνδυνο τη ζωή ή την ελευθερία του, πρέπει να είναι πολύ βαρύ ένα έγκλημα για να τον αποκλείσει. Αν πάλι η απειλούμενη δίωξη είναι λιγότερο σοβαρή, θα είναι απαραίτητο να δοθεί προσοχή στη μορφή του εγκλήματος ή των εγκλημάτων που υποτίθεται ότι έχουν διαπραχθεί, ώστε να διαπιστωθεί μήπως ο αιτών δεν είναι πραγματικά ένας φυγόδικος ή μήπως ο εγκληματικός χαρακτήρας δεν βαρύνει περισσότερο από το χαρακτήρα του ως καλή τη πίστει πρόσφυγα»⁶¹. Η Υ.Α. φαίνεται να στηρίζει τη θέση αυτή στον «έκδηλα ανθρωπιστικό σκοπό και αντικείμενο» της Σύμβασης και στο γεγονός ότι η αρχή της αναλογικότητας συνιστά θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Χαρακτηριστικά, στις Κατευθυντήριες Οδηγίες σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης σημειώνεται, ότι: «Η ενσωμάτωση της αρχής της αναλογικότητας στην εξέταση του αποκλεισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα και των συνεπειών του αποτελεί χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο που διασφαλίζει την εφαρμογή τους με τρόπο σύμφωνο με τον έκδηλα ανθρωπιστικό σκοπό και αντικείμενο της Σύμβασης του 1951 ... Γενικότερα, αντιπροσωπεύει θεμελιώδη αρχή του διεθνούς δικαίου των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Επίσης, η έννοια εφαρμόζεται σε πολλά γνωστικά πεδία του διεθνούς δικαίου. Στο μέτρο που αποτελούν εξαίρεση στην εγγύηση προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου οι ρήτρες αποκλεισμού πρέπει να εφαρμόζονται με τρόπο ανάλογο του σκοπού που αποβλέπουν, ειδικότερα λαμβάνοντας υπόψη ότι η απόφαση που καταλήγει στον αποκλεισμό δεν εξισώνεται με έκδοση απόφασης επί ποινικής δίκης και ότι οι εγγυήσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου μπορεί να μην συνιστούν προσβάσιμη 'δικλείδα ασφαλείας' σε ορισμένα κράτη»⁶². Ιδίως αναφορικά με το τελευταίο, ότι δηλαδή πράγματι

⁶¹ «In applying this exclusion clause, it is also necessary to strike a balance between the nature of the offence presumed to have been committed by the applicant and the degree of persecution feared. If a person has well-founded fear of very severe persecution, e.g. persecution endangering his life or freedom, a crime must be very grave in order to exclude him. If the persecution feared is less serious, it will be necessary to have regard to the nature of the crime or crimes presumed to have been committed in order to establish whether the applicant is not in reality a fugitive from justice or whether his criminal character does not outweigh his character as a bona fide refugee.», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 31, παρ. 156.

⁶² «The incorporation of a proportionality test when considering exclusion and its consequences provides a useful analytical tool to ensure that the exclusion clauses are applied in a manner consistent with the overriding

ορισμένα κράτη δεν δεσμεύονται από διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να λειτουργούσαν ως ‘δικλείδα ασφαλείας’ στην επαπειλούμενη επαναπροώθηση σε περιπτώσεις όπου ο αιτών κινδυνεύει κατά την επιστροφή να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, η Υ.Α. αναφέρεται και στις πιο πρόσφατες θέσεις της, οι οποίες εκδόθηκαν στο πλαίσιο των προδικαστικών ερωτημάτων του Ομοσπονδιακού Διοικητικού Δικαστηρίου της Γερμανίας στις συν-εκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09 (*Bundesrepublik Deutschland v. B and D*). Αναλυτικότερα, υποστηρίζεται ότι στο πλαίσιο της αναλογικότητας θα πρέπει να διερευνάται το κατά πόσο ισχύουν άλλες εγγυήσεις προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως αυτές που εκπηγάζουν από το άρθρο 3 της Σύμβασης του 1984 κατά των Βασανιστηρίων, από τα άρθρα 6 και 7 του Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων καθώς και από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με την Υ.Α. «πληρούται το κριτήριο της αναλογικότητας όταν είναι προσβάσιμη, αποτελεσματική και πραγματική για τον ενδιαφερόμενο η προστασία από την απέλαση (*refoulement*) που τον εκθέτει σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου που απαγορεύουν τα προαναφερόμενα διεθνή κείμενα καθώς η απομάκρυνση δεν είναι αποτέλεσμα μόνης της απόφασης του αποκλεισμού». ⁶³ Τέλος, σύμφωνα με την Υ.Α., η στάθμιση μπορεί να εμφιλοχωρήσει μόνο στις περιπτώσεις των εγκλημάτων πολέμου και των σοβαρών μη πολιτικών εγκλημάτων, επειδή αυτά περιλαμβάνουν ένα ευρύτερο φάσμα συμπεριφορών⁶⁴. Στις περιπτώσεις που έχουν διαπραχθεί εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή ενέργειες αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε., λόγω της εξαιρετικά αποτρόπαιης φύσης αυτών των εγκλημάτων, η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας δεν κρίνεται αναγκαία.

Υπέρ της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας τάσσονται και αρκετοί μελετητές του προσφυγικού δικαίου. Ο Goodwin-Gill υποστηρίζει, σε σχέση με το άρθρο 1 ΣΤ β’, ότι «πρέπει να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της φύσης του αδικήματος που θεωρείται ότι έχει διαπραχθεί και του βαθμού της δίωξης που φοβάται ότι θα υποστεί. Ένα άτομο με βάσιμο φόβο για πολύ σοβαρές

humanitarian object and purpose of the 1951 Convention ... More generally, it represents a fundamental principle of international human rights law and international humanitarian law. Indeed, the concept runs through many fields of international law. As with any exception to a human rights guarantee, the exclusion clauses must therefore be applied in a manner proportionate to their objective, especially bearing in mind that a decision leading to exclusion does not equate with a full criminal trial and that human rights guarantees may not represent an accessible “safety valve” in some States», Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., παρ. 76-77.

⁶³ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR public statement in relation to cases Bundesrepublik Deutschland v. B and D pending before the Court of Justice of the European Union*, ο.π., σ. 10, παρ. 2.2.3.

⁶⁴ Στις κατευθυντήριες της Υ.Α. σημειώνεται χαρακτηριστικά το παράδειγμα του εγκλήματος της λαφυραγωγίας, το οποίο θεωρείται έγκλημα πολέμου σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ωστόσο υπό συγκεκριμένες περιστάσεις θα μπορούσε ο αποκλεισμός να θεωρηθεί δυσανάλογος, εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι να πιστευτεί ότι οι απορριφθέντες αιτούντες άσυλο θα υποστούν βασανιστήρια. Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., παρ. 78.

διώξεις, όπως αυτές που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή ή την ελευθερία, θα πρέπει να αποκλειστεί μόνο για τους πιο σοβαρούς λόγους»⁶⁵.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί, ότι στις προπαρασκευαστικές εργασίες της Σύμβασης, ο Πρόεδρος της Διάσκεψης των Πληρεξουσίων αναφέρθηκε στην εφαρμογή της στάθμισης υποστηρίζοντας, ότι «όταν ένα άτομο με ποινικό μητρώο ζητάει άσυλο ως πρόσφυγας, εναπόκειται στη χώρα υποδοχής να πετύχει μία στάθμιση μεταξύ των αδικημάτων που διέπραξε αυτό το άτομο και του βαθμού στον οποίο ο φόβος δίωξης του είναι βάσιμος».⁶⁶

Ωστόσο, ο J. Hathaway και η M. Foster διαφωνούν έντονα με την λογική της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας για τρεις λόγους. Πρώτον, διότι η εφαρμογή της στάθμισης θα μπορούσε παραδόξως να αφήσει περιθώριο στα κράτη ώστε να συσχετίσουν λιγότερο σοβαρές μορφές εγκληματικότητας με τον αποκλεισμό. Αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα, να δύναται να αποκλειστούν από το καθεστώς πρόσωπα, των οποίων οι πράξεις σε διαφορετική περίπτωση δεν θα ήταν αντικείμενο της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ - οι συντάκτες της οποίας ηθελημένα ενσωμάτωσαν τον προσδιορισμό 'σοβαρά' αναφερόμενοι στα εγκλήματα της περίπτωσης αυτής. Δεύτερον, η πρακτική σημασία της εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας, σύμφωνα με τους μελετητές, έχει ξεπεραστεί καθώς πλέον έχουν προστεθεί εργαλεία από άλλες διεθνείς νομικές δεσμεύσεις αναφορικά με την αρχή της μη επαναπροώθησης, τα οποία εμποδίζουν την επιστροφή προσώπων που κινδυνεύουν να υποστούν κατάφορες παραβιάσεις, όπως βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία. Η διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ β' πρέπει να ερμηνευτεί στη βάση της απλής διατύπωσής της και σύμφωνα με το αντικείμενο και το σκοπό της, ο οποίος - σύμφωνα με τους μελετητές - *συνίσταται στην άρνηση παροχής των εκ της ιδιότητας του πρόσφυγα δικαιωμάτων σε αυτούς, των οποίων η σοβαρή εγκληματικότητα κινδυνεύει να πλήξει την υπόληψη του συστήματος*. Τρίτον, και πιο σημαντικό για με τους μελετητές, συνιστά το γεγονός ότι η κατάλληλη 'στάθμιση' έχει ήδη ενσωματωθεί στις ουσιαστικές απαιτήσεις του άρθρου 1 ΣΤ β' και οποιαδήποτε εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας θα ήταν μία υπερβολική προσθήκη. Όπως υποστηρίζουν, μόνο μία μικρή κατηγορία 'εκδόσιμων' αδικημάτων θα μπορούσε στην πραγματικότητα να θεωρηθεί βάση του αποκλεισμού της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ. Αυτή η θεώρηση έχει ως αποτέλεσμα την αποφυγή εξέτασης λιγότερο σοβαρών αδικημάτων. Επιπλέον, όπως επισημαίνουν, η προσοχή πρέπει να δοθεί στις ελαφρυντικές περιστάσεις που μπορεί να

⁶⁵ Βλ. Guy S. Goodwin-Gill, *The Refugee in International Law*, Oxford University Press, 2nd edition, 1996, σ. 106-107, όπ. αναφ. στο M. Bliss, *ο.π.*, σ. 109.

⁶⁶ «... *When a person with a criminal record sought asylum as a refugee, it was for the country of refuge to strike a balance between the offences committed by that person and the extent to which his fear of persecution was well founded ...*», δήλωση του Προέδρου των Πληρεξουσίων Βλ. UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, *Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting*, *ο.π.*, σ. 23

υφίστανται σε μία υπόθεση και στην υποχρέωση να μην εφαρμοστεί ο αποκλεισμός όταν υπάρχει εύλογη άμυνα από την μεριά του αιτούντα, δεδομένου ότι η διάταξη επιτάσσει να βρεθούν 'σοβαροί λόγοι' να πιστευτεί ότι ο αιτών 'έχει πράγματι διαπράξει' το συγκεκριμένο αδίκημα. Σύμφωνα με τους J. Hathaway και η M. Foster, εάν τηρηθούν όλες αυτές οι αυστηρές προϋποθέσεις που θέτει το άρθρο 1 ΣΤ β', θα υπάρχει ελάχιστος χώρος - αν όχι καθόλου - για να λειτουργήσει η προσθήκη της αρχής της αναλογικότητας και οι κίνδυνοι θα αποφεύγονταν με μεγαλύτερη ασφάλεια εάν γίνει κατανοητή η στάθμιση που έχει ήδη ενσωματωθεί στην διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ β'.⁶⁷

Η πρακτική των κρατών και η νομολογία των δικαστηρίων υπήρξε διχασμένη, αν και μάλλον τα περισσότερα δικαστήρια φαίνεται να υποστηρίζουν την μη εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας. Πάντως, στην κοινή θέση της 4ης Μαρτίου 1996 του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με την εναρμονισμένη εφαρμογή του ορισμού του «πρόσφυγα» κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων σημειώνεται σχετικά με το άρθρο 1 ΣΤ β', ότι η σοβαρότητα της αναμενόμενης δίωξης πρέπει να εξετάζεται σε σχέση με τη φύση του εγκλήματος του οποίου ο ενδιαφερόμενος φέρεται ως δράστης⁶⁸.

Η Διαρκής Επιτροπή Προσφυγών του Βελγίου εφάρμοσε την αρχή της αναλογικότητας σε τρεις υποθέσεις πολιτών Αιθιοπίας, οι οποίοι αποκλείστηκαν από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 1 ΣΤ περ. α' λόγω της συμμετοχής τους σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπό το καθεστώς Mengistu. Η Επιτροπή στάθμιζε την πιθανότητα παρατεταμένης κράτησης και την πιθανότητα δίκης που δεν θα πληρούσε όλα τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα κατά των εγκλημάτων που καταλογίστηκαν στους αιτούντες και θεώρησε ότι η σοβαρότητα αυτών των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπραξαν εθελοντικά και συστηματικά, υπερέβαινε τον αναμενόμενο κίνδυνο δίωξης τους.⁶⁹

Από την άλλη, το Εφετείο της Νέας Ζηλανδίας σε απόφαση του 1998, απέρριψε την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας υποστηρίζοντας, ότι η ίδια η διατύπωση του 1 ΣΤ δεν αφήνει περιθώρια για την εφαρμογή της. Συγκεκριμένα, τόνισε ότι το άρθρο 1 ΣΤ δεν αναφέρεται

⁶⁷ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 565-567.

⁶⁸ Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κοινή θέση, της 4ης Μαρτίου 1996, που καθόρισε το Συμβούλιο βάσει του άρθρου Κ.3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με την εναρμονισμένη εφαρμογή του ορισμού του «πρόσφυγα» κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων, 4 Μαρτίου 1996, 96/196/ΔΕΥ, άρθρ. 13 παρ. 2., διαθέσιμο στην: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:31996F0196&from=EN>, τελευταία πρόσβαση 20/11/2020.

⁶⁹ Βλ. . CPRR, W1916 of 9 Aug. 1995; CPRR, W4403 of 9 Mar. 1998; CPRR, W4589 of 23 Apr. 1998, όπ. αναφ. στο Sibylle Kapferer, "Exclusion Clauses in Europe - A Comparative Overview of State Practice in France, Belgium and the United Kingdom," *International Journal of Refugee Law*, Vol. 12 (Special Issue), 2000, σ. 217.

πουθενά στις συνέπειες τις δίωξης, και ότι η μόνη προϋπόθεση που τάσσει σχετικά με το υπό κρίση έγκλημα, είναι ότι αυτό πρέπει να είναι *σοβαρό*. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, καθίσταται δύσκολο να συλληφθεί μία ιδέα, σύμφωνα με την οποία η ίδια προσβολή θα μπορούσε ή όχι να θεωρηθεί σοβαρή, ανάλογα με το επίπεδο ή το βαθμό της δίωξης που αναμένεται να υποστεί ο αιτών στην χώρα καταγωγής του. Επιπλέον, τονίζει ότι η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας μπορεί να οδηγήσει σε άδικα αποτελέσματα καθώς δύο άτομα που διέπραξαν το ίδιο έγκλημα και φέρουν την ίδια ευθύνη στα μάτια του νόμου, εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας μπορεί να τύχουν διαφορετικής αντιμετώπισης και ο ένας να αποκλειστεί από το καθεστώς ενώ ο άλλος όχι. Τέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι το κατά πόσον ένα έγκλημα πρέπει να χαρακτηριστεί ως σοβαρό καθορίζεται με αναφορά στη φύση και τις λεπτομέρειες της συγκεκριμένης παράβασης και τις πιθανές ποινικές συνέπειές του. Δεν εξαρτάται, ούτε συνεπάγεται, μια συγκριτική αξιολόγηση της βαρύτητάς του με τη βαρύτητα της δίωξης που θα υποστεί ο αιτών σε περίπτωση επιστροφής.⁷⁰ Την ίδια θέση επιβεβαίωσε και το Ανώτατο Δικαστήριο της Νέας Ζηλανδίας σε πιο πρόσφατη υπόθεση στην οποία επεσήμανε επίσης, ότι η σοβαρότητα της παράβασης δεν πρέπει να σταθμιστεί έναντι του κινδύνου της δίωξης που θα υποστεί ο αιτών σε περίπτωση επιστροφής⁷¹.

Αντίστοιχα, και στη υπόθεση *Pushranathan v. Canada* το ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά απέρριψε την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας σημειώνοντας: «*Αν και αυτά τα ζητήματα αποτελούν έγκυρη αιτία σοβαρού προβληματισμού, δεν προκύπτουν άμεσα σε αυτήν την προσφυγή. Προτάθηκε στο Δικαστήριο ότι αυτοί οι προβληματισμοί θα μπορούσαν να αντιμετωπιστούν με την υιοθέτηση μιας προσέγγισης 'στάθμισης' των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ. Μια τέτοια προσέγγιση δεν θα ήταν κατάλληλη υπό το φως της φύσης και της διατύπωσης αυτού του άρθρου*»⁷².

⁷⁰ «*There is nothing in Article 1F to justify reading into its provisions restrictive or qualifying words such as those which would be necessary to require a balancing exercise of the kind suggested. The difficulty with the approach contended for by the appellant is apparent from its very formulation ... The difficulty is highlighted by the absence in Article 1F of any reference to the consequences of persecution, and by the fact that under Article 1F(b) the only qualification to the word "crime" is that it must be serious. It is not easy to grasp the concept that the same offending may or may not be serious, depending upon the level or degree of persecution expected to be suffered in the homeland. Acceptance of the concept would mean that in some circumstances applicant A would be excluded from the Convention provisions under Article 1F(b), but applicant B, who has committed an identical crime and bears the same culpability in the eyes of the law, would not. Whether a crime is to be categorised as serious is to be determined by reference to the nature and details of the particular offending, and its likely penal consequences. It does not depend upon, nor does it involve, a comparative assessment of its gravity with the gravity of the perceived persecution if return to the homeland eventuates. The gravity of the particular offending is relevant to whether or not it is to be classed as a serious crime, but this does not necessitate anything in the nature of a proportionality exercise outside that inquiry*», Βλ. New Zealand Court of Appeal, *S v. Refugee Status Appeals Authority*, CA262/97, 2 Απριλίου 1998, παρ. 5-6, διαθέσιμη στην: https://www.refworld.org/cases,NZL_CA,3ae6b72cc.html, τελευταία πρόσβαση την 22/11/2020.

⁷¹ Βλ. New Zealand Supreme Court, *The Attorney-General (Minister of Immigration) v. Tamil X and Anor*, ο.π., παρ. 87.

⁷² «*Although these issues are a valid cause for serious concern, they do not directly arise in this appeal. It was suggested to the Court that these concerns could be dealt with by adopting a "balancing" approach to the exclusion*

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις συν-εκδικαζόμενες υποθέσεις C-57/09 και C-101/09 με αντικείμενο την έκδοση προδικαστικής (*Bundesrepublik Deutschland v. B and D*) επί του ερωτήματος αν ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα, κατ' εφαρμογή του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ', της οδηγίας, εξαρτάται από έλεγχο τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας υπογράμμισε ότι: «Ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα για έναν από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ' ... σχετίζεται με τη σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων, η οποία πρέπει να είναι τέτοιου βαθμού ώστε ο αιτών να μην μπορεί νομίμως να ζητήσει την προστασία που περιλαμβάνει το καθεστώς του πρόσφυγα κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο δ', της οδηγίας. Έχοντας ήδη λάβει υπόψη, στο πλαίσιο της αξιολόγησής της σοβαρότητας των τελεσθεισών πράξεων και της ατομικής ευθύνης του αιτούντος, όλες τις περιστάσεις που προσιδιάζουν στις πράξεις αυτές και την κατάσταση του εν λόγω προσώπου, η αρμόδια αρχή δεν υποχρεούται, αν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, τυγχάνει εφαρμογής, να προβεί σε έλεγχο αναλογικότητας συνεπαγόμενο την εκ νέου αξιολόγηση του βαθμού σοβαρότητας των τελεσθεισών πράξεων ... Πρέπει συνεπώς να δοθεί η απάντηση στο τρίτο ερώτημα ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα κατ' εφαρμογή του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ', της οδηγίας δεν εξαρτάται από έλεγχο τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας στη συγκεκριμένη περίπτωση»⁷³

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο ακολουθώντας την απόφαση του ΔΕΕ τονίζει, ότι αποκλεισμός δεν εξαρτάται από εκτίμηση αναλογικότητας σε σχέση με την εκάστοτε υπόθεση. Επισημαίνει δε, ότι αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα δεν εξαρτάται από την «ύπαρξη υφιστάμενου κινδύνου για το κράτος μέλος υποδοχής» ούτε συνεπάγεται την υιοθέτηση μιας θέσης σχετικά με το «χωριστό ερώτημα εάν [ο ενδιαφερόμενος] μπορεί να απελαθεί στη χώρα καταγωγής του».⁷⁴

II.1. iii. Το χρονικό πλαίσιο εφαρμογής των ρητρών

Αναφορικά με το χρονικό πλαίσιο εφαρμογής των ρητρών, επειδή το να μην πληρούνται οι ρήτρες αποκλεισμού τίθεται ως απαραίτητη προϋπόθεση για την αναγνώριση του καθεστώτος

clauses in Article 1F. Such an approach would not be appropriate in light of the nature and wording of that article», Βλ. Supreme Court of Canada, Pushpanathan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration), ο.π., σ. 92, παρ. 156.

⁷³ Βλ. ΔΕΕ, C-57/09 and C-101/09, ο.π., παρ. 108-111.

⁷⁴ Βλ. European Asylum Support Office, *Judicial analysis Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive Second edition EASO - Professional Development Series for members of courts and tribunals*, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 4 Νοεμβρίου 2020, σ. 53, παρ. 3.1.3, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/EASO_Exclusion_second_edition_JA_EN.pdf, τελευταία πρόσβαση 20/11/2020.

του πρόσφυγα και την υπαγωγή ενός προσώπου στις διατάξεις της Σύμβασης, αλλά και λόγω του συστημικού τους χαρακτήρα για την προστασία της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου, αυτές δύναται να εφαρμοστούν ακόμα και μετά την πράξη αναγνώρισης του καθεστώτος με αποτέλεσμα την ακύρωση ή την ανάκλησή του.

Υπάρχει περίπτωση ο αιτών να είναι εξ αρχής «ανάξιος» του προσφυγικού καθεστώτος για λόγους αποκλεισμού, ωστόσο οι πληροφορίες που οδηγούν στον αποκλεισμό του να γίνονται πρώτη φορά γνωστές μετά την έκδοση της πράξης αναγνώρισης του. Σε αυτήν την περίπτωση, οι γενικές αρχές διοικητικού δικαίου επιτρέπουν την ακύρωση του καθεστώτος, δηλαδή λαμβάνει χώρα αποκλεισμός *ex tunc*⁷⁵. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α. «η πράξη της ακύρωσης επανορθώνει μια διοικητική ή δικαστική απόφαση που ήταν εξ αρχής λανθασμένη και οι συνέπειές της ανατρέχουν στο παρελθόν. Στην περίπτωση αυτή ο ενδιαφερόμενος δεν υπήρξε ποτέ πρόσφυγας. Η έγκαιρη και σαφής επανόρθωση παρόμοιων λανθασμένων αποφάσεων είναι αναγκαία για τη διατήρηση της ακεραιότητας του ορισμού του πρόσφυγα»⁷⁶. Ως εκ τούτου, η ακύρωση δεν αφορά συμπεριφορά του ενδιαφερόμενου μετά την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, αλλά μία προγενέστερη συμπεριφορά, η οποία δεν είχε ληφθεί υπόψη είτε εκ παραδρομής είτε επειδή δεν ήτανε γνωστή κατά την διαδικασία εξέτασης. Αξίζει να σημειωθεί ακόμα, ότι η ακύρωση του καθεστώτος διακρίνεται από την εφαρμογή των άρθρων 32 (που ρυθμίζει την απέλαση ενός πρόσφυγα για λόγους εθνικής ασφάλειας και δημόσιας τάξης) και 33 παρ. 2 (που προβλέπει την άρνηση της προστασίας που παρέχει η αρχή της μη επαναπροώθησης) της Σύμβασης. Η ακύρωση του καθεστώτος για λόγους αποκλεισμού επανορθώνει τη εξ αρχής λανθασμένη απόφαση παροχής διεθνούς προστασίας, ενώ τα άρθρα 32 και 33 παρ. 2 ρυθμίζουν τη μεταχείριση των προσφύγων που θεωρούνται επικίνδυνοι για την ασφάλεια της χώρας⁷⁷.

Από την άλλη, υπάρχει η περίπτωση πρόσφυγας να πληροί τις προϋποθέσεις αποκλεισμού για πράξεις που ενήργησε μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναγνώρισης του. Σε αυτή την περίπτωση, επανεξετάζεται η αίτηση και ανακαλείται το καθεστώς του πρόσφυγα για το μέλλον,

⁷⁵ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σσ. 6-7, παρ. 13-16.

⁷⁶ «... *The act of cancellation corrects an administrative or judicial decision that was wrong ab initio by rescinding the original erroneous determination (from then or ex tunc). In such a scenario, the person is not and has never been a refugee. The prompt and transparent rectification of such errors is necessary to preserve the integrity of the refugee definition ...*», UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), στο ίδιο, σ. 6, παρ. 15. Αντίστροφα, ενδέχεται μετά τον αποκλεισμό ενός προσώπου να προκύψουν πληροφορίες που γεννούν αμφιβολίες ως προς την ορθή εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού που έλαβε χώρα και οδήγησε στον αποκλεισμό του από το προσφυγικό καθεστώς. Σε αυτές τις περιπτώσεις θα πρέπει να επανεξετάζεται η απόφαση αποκλεισμού και να αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα αν συντρέχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις.

⁷⁷ Στο ίδιο, σ. 6, παρ. 13.

δηλαδή λαμβάνει χώρα αποκλεισμός από το καθεστώς *ex nunc*⁷⁸. Ωστόσο, αυτό είναι δυνατό να συμβεί μόνο αναφορικά με τις πράξεις που περιγράφονται στις περιπτώσεις (α) και (γ) του άρθρου 1 ΣΤ, ήτοι μόνο για εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και για πράξεις αντίθετες προς τις αρχές και τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών. Και αυτό, διότι στην διατύπωση των διατάξεων αυτών δεν υπάρχει κάποιος τοπικός ή χρονικός περιορισμός αναφορικά με τον χρόνο και τόπο διενέργειας των συγκεκριμένων πράξεων. Η έλλειψη τοπικού ή χρονικού περιορισμού συνεπάγεται την εφαρμογή του αποκλεισμού για τις συγκεκριμένες πράξεις οποτεδήποτε και οπουδήποτε αν αυτές έλαβαν χώρα. Συνεπώς, εάν αυτές διαπράχθηκαν μετά την πράξη αναγνώρισης του καθεστώτος, οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται να εφαρμόσουν τις ρήτρες αποκλεισμού και να ανακαλέσουν «για το μέλλον» το καθεστώς. Αντίθετα, το πεδίο εφαρμογής της διάταξης (β) του άρθρου 1 ΣΤ εμπεριέχει γεωγραφικό και χρονικό περιορισμό καθώς προβλέπει ρητά τον αποκλεισμό προσώπων που διέπραξαν σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα, εκτός της χώρας ασύλου και πριν την απόδοση του προσφυγικού καθεστώτος. Ως εκ τούτου, στην περίπτωση που διαπράχθηκε κάποιο σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα μετά την αναγνώριση του καθεστώτος και συνεπώς μετά την είσοδο στην χώρα (το οποίο άλλωστε θα διωχθεί ποινικά σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία της χώρας), οι προϋποθέσεις αποκλεισμού της περίπτωσης β' δεν πληρούνται και δεν μπορεί να λάβει χώρα ανάκληση στη βάση του αποκλεισμού.⁷⁹ Και πάλι θα πρέπει να γίνει διάκριση με τα όσα προβλέπονται στα άρθρα 32 και 33 παρ. 2 της Σύμβασης, τα οποία έχουν πιο απαιτητικές προϋποθέσεις εφαρμογής και ρυθμίζουν την μεταχείριση των προσφύγων για λόγους εθνικής ασφάλειας ή επειδή θεωρούνται επικίνδυνοι για την κοινωνία.

Πράγματι, το άρθρο 32 της Σύμβασης του 1951 ρυθμίζει την απέλαση των προσφύγων και το άρθρο 33 παρ. 2 ορίζει για τις εξαιρετικές περιπτώσεις που μπορεί να απομακρυνθούν από τη χώρα ασύλου. Καμιά πράξη αυτή καθαυτή δεν συνεπάγεται την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, στο άρθρο 14 παρ. 4 και 5 της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2011/95/ΕΕ περιλαμβάνονται διατάξεις οι οποίες αφορούν στην ανάκληση και στην άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα για λόγους που συνδέονται με την προστασία

⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 7, παρ. 17.

⁷⁹ «Whereas Article 1F(b) specifies that the crime in question must have been committed “outside the country of refuge prior to [the individual’s] admission to that country as a refugee”, the other exclusion clauses contain no temporal or territorial references. Given the serious nature of the crimes concerned, Articles 1F(a) and 1F(c) are therefore applicable at any time, whether the act in question took place in the country of refuge, country of origin or in a third country. Once such crimes are committed, the individual is excluded from refugee status. If the individual has already been recognised as a refugee, his or her status would need to be revoked ... Thus, in order for Article 1F(a) and (c) to apply, the crime in question need not have taken place before the events giving rise to the refugee claim. Indeed, if a recognised refugee subsequently engages in conduct coming within the scope of Article 1F(a) or 1F(c), revocation of refugee status would be appropriate. By contrast, for Article 1F(b), only crimes committed outside the country of refuge prior to the person’s admission to that country as a refugee are relevant», στο ίδιο, σ. 5-6, παρ. 11-12.

της ασφάλειας ή της κοινωνίας του κράτους μέλους υποδοχής. Επί του θέματος, το ΔΕΕ στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-391/16, C-77/17 και C-78/17 επισημαίνει ότι η ανάκληση και η άρνηση της χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα βάσει του άρθρου 14 παρ. 4 και 5 της Οδηγίας, δεν έχουν ως αποτέλεσμα να χάνει ή να στερείται ένα πρόσωπο που έχει βάσιμο φόβο δίωξης στη χώρα καταγωγής του ούτε την ιδιότητα του πρόσφυγα ούτε τα δικαιώματα τα οποία η Σύμβαση συναρτά με την ιδιότητα αυτή⁸⁰.

II.1. iv. Το βάρος και απαραίτητο μέτρο της απόδειξης

Το άρθρο 1 ΣΤ επιτρέπει τον αποκλεισμό ενός αιτούντος άσυλο μόνο όταν υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι» έχει διαπράξει κάποιο από τα συγκεκριμένα εγκλήματα ή είναι ένοχος των ενεργειών που περιγράφονται στις διατάξεις του συγκεκριμένου άρθρου. Ωστόσο, η έννοια των «σοβαρών λόγων να θεωρείται», η οποία συνιστά κατώτατο όριο του απαιτούμενου μέτρου της απόδειξης προκειμένου να τύχουν εφαρμογής οι ρήτρες, δεν αντιστοιχεί σε κάποιο γνωστό πρότυπο μέτρου απόδειξης στα διάφορα νομικά συστήματα και δεν περιγράφει με ακρίβεια και σαφήνεια ποιο είναι ακριβώς το επίπεδο της απόδειξης που πρέπει να υπάρχει⁸¹. Γι' αυτό το λόγο, η ερμηνεία της φράσης αυτής έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον τόσο των μελετητών όσο και των αρμόδιων αρχών εξέτασης και ασφαλώς και των δικαστηρίων.

Αρχικά, αναφορικά με το βάρος της απόδειξης, όπως επισημαίνει η Υ.Α. στις περιπτώσεις αποκλεισμού οι αρμόδιες αρχές εξέτασής είναι αυτές που να αποδείξουν ότι συντρέχουν πράγματι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν, «η αντιμετώπιση αυτή είναι σύμφωνη με την εξαιρετική φύση των ρητρών αποκλεισμού και τη γενική αρχή του δικαίου σύμφωνα με την οποία ο επικαλούμενος τους ισχυρισμούς φέρει το βάρος της απόδειξής τους»⁸². Επιπλέον, το ευεργέτημα της αμφιβολίας που εφαρμόζεται κατά την υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα, θα πρέπει να λαμβάνεται εξ ίσου υπόψη και κατά την εξέταση του αποκλεισμού. Ωστόσο, σε περίπτωση που ο αιτών έχει καταδικαστεί από διεθνές ποινικό δικαστήριο για τις συγκεκριμένες πράξεις η απόδειξη βαρύνει των αιτούντα καθώς θεωρείται ότι υπάρχει μαχητό τεκμήριο υπέρ του αποκλεισμού.⁸³

⁸⁰ Βλ. ΔΕΕ, C-391/16, C-77/17 και C-78/17, Μ κατά Ministerstvo vnitra και Χ, Χ κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, 14 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:403, παρ. 101-110

⁸¹ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 38, παρ. 107.

⁸² «This is consistent with the exceptional nature of the exclusion clauses and the general legal principle that the person wishing to establish an issue should bear the burden of proof», στο ίδιο, σ. 38, παρ. 105.

⁸³ Στο ίδιο.

Αναφορικά με το μέτρο αποδείξεως που απαιτείται βάσει του άρθρου 1 ΣΤ, φαίνεται ότι αυτό είναι μικρότερο από το αυστηρό μέτρο της απόδειξης που απαιτείται ώστε να σχηματιστεί δικανική πεποίθηση σε μια ποινική διαδικασία⁸⁴, αλλά σίγουρα περισσότερο από μια απλή υποψία.

Ορισμένα δικαστήρια του κοινοδικαίου έχουν κρίνει στο παρελθόν ότι μία απόδειξη βασισμένη στην «*ισορροπία των πιθανοτήτων*», επαρκεί⁸⁵. Ορθότερα όμως υποστηρίζεται, ότι το μέτρο απόδειξης που απαιτεί η διάταξη 1 ΣΤ είναι πολύ πιο απαιτητικό. Παρά το γεγονός ότι πράγματι δεν απαιτείται προηγούμενη ποινική καταδίκη, αλλά ούτε και το εξαιρετικά αυστηρό μέτρο απόδειξης των ποινικών διαδικασιών – απαιτείται παρόλα αυτά να υπάρχουν «*σαφή και αξιόπιστα*» αποδεικτικά στοιχεία για την ικανοποίηση του κατωφλίου των «*σοβαρών λόγων να πιστεύεται ότι*»⁸⁶. Όπως επισημαίνει και η Υ.Α. το μέτρο της απόδειξης πρέπει να είναι αρκετά υψηλό ώστε να διασφαλισθεί ότι δεν θα αποκλειστούν εσφαλμένα από την προστασία οι καλόπιστοι πρόσφυγες. Για την Υ.Α., η απόδειξη που βασίζεται στην «*ισορροπία των πιθανοτήτων*» έχει χαμηλό επίπεδο και δεν είναι σύμφωνη με το αντικείμενο και το σκοπό και της διάταξης⁸⁷.

Την ίδια άποψη φαίνεται να υιοθέτησαν και αρκετά ανώτατα δικαστήρια, τα οποία αναγνώρισαν ότι η φράση «*σοβαροί λόγοι να πιστεύεται*» πρέπει να ερμηνευτεί ανεξάρτητα από τα πρότυπα απόδειξης που ακολουθούνται στις ποινικές και στις αστικές δίκες. Στην υπόθεση *Tamil X. v. Refugee Status Appeals Authority*, το Εφετείο της Νέας Ζηλανδίας έκκρινε ότι το σωστό επίπεδο απόδειξης πρέπει να βρεθεί μέσα από τους όρους της ίδιας της Σύμβασης καθώς η

⁸⁴ Στα συστήματα ποινικής διαδικασίας των αγγλοσαξονικών εννόμων τάξεων για να καταδικαστεί κάποιος απαιτείται βεβαιότητα πέρα από εύλογη αμφιβολία (*beyond reasonable doubt*), στο ίδιο, σ. 39, παρ. 107. Επίσης, βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, “*Article 1F 1951 Convention*”, ο.π., σ. 592. Στα ευρωπαϊκά συστήματα αντίστοιχα, εφαρμόζεται η θεμελιώδης αρχή του ποινικού δικαίου «*in dubio pro reo*». Η αρχή αυτή αποτυπώνεται και ρητά στην Οδηγία 216/343/ΕΕ, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, όπου στο άρθρο 6 παρ. 2 αναφέρεται ότι: «*τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οποιαδήποτε αμφιβολία περί της ενοχής είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, μεταξύ άλλων και όταν το δικάζον δικαστήριο διατυπώνει εκτίμηση σχετικά με το εάν το συγκεκριμένο πρόσωπο θα πρέπει να αθωωθεί*».

⁸⁵ Πρόκειται για το «*balance of probabilities standard*», μέτρο απόδειξης που χρησιμοποιείται στις αστικές δίκες. Η απόδειξη στηρίζεται στο ότι κάτι είναι πιο πιθανό να έχει συμβεί, από το να μην έχει συμβεί. Χαρακτηριστικά, το Ομοσπονδιακό Εφετείο του Καναδά στην υπόθεση *Ramirez v. Canada* υποστήριξε, ότι η φράση «*σοβαροί λόγοι να πιστεύεται*» απαιτούν κάτι λιγότερο από το επίπεδο απόδειξης της «*ισορροπίας πιθανοτήτων*», βλ. όπ. αναφ. στο: J. C. Hathaway and Michelle Foster, *The Law of Refugee Status*, σ. 532.

⁸⁶ UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 9, παρ. 35. Επίσης, βλ. Lawyers Committee for Human Rights, “*Safeguarding the Rights of Refugees under the Exclusion Clauses: Summary Findings of the Project and a Lawyers Committee for Human Rights Perspective*,” *International Journal of Refugee Law*, 12, no. Special Issue, 2000, σ. 328. και Michael Bliss, «*Serious Reasons for Considering: Minimum Standards of Procedural Fairness in the Application of the Article 1F Exclusion Clauses*», ο.π., σσ. 115-117.

⁸⁷ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 38, παρ. 107.

προσθήκη αναλογιών από τις αστικές διαφορές και τις ποινικές διαδικασίες απλά προκαλεί σύγχυση.⁸⁸.

Το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις των *Al-Sirri* και *DD* ερμήνευσε την συγκεκριμένη φράση ακολουθώντας τις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α. επισημαίνοντας ότι οι ρήτρες αποκλεισμού πρέπει να ερμηνεύονται περιοριστικά και να εφαρμόζονται προσεκτικά. Πολύ εύστοχα επεσήμανε, ότι οι «σοβαροί λόγοι» είναι πιο απαιτητικοί από τους «εύλογους λόγους». Επομένως, τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία βασίζονται αυτοί οι λόγοι θα πρέπει να είναι «σαφή και αξιόπιστα». Επίσης, η λέξη «θεωρείται» (*considering*) απαιτεί κάτι παραπάνω από μια υποψία. Σύμφωνα με το δικαστήριο αυτή η λέξη απαιτεί κάτι παραπάνω και από μία απλή πεποίθηση καθώς απαιτεί μία δικανική κρίση. Τέλος, το Δικαστήριο επισημαίνει πως δεν είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν τα εσωτερικά πρότυπα σχετικά με το μέτρο απόδειξης στο συγκεκριμένο ζήτημα καθώς οι περιστάσεις των αιτήσεων διεθνούς προστασίας και η φύση των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων ποικίλουν⁸⁹.

Ασφαλώς, όπως ορθά επισημαίνουν οι Hathaway και Foster, η φράση «σοβαροί λόγοι να θεωρείται» δεν μπορεί να διαβαστεί μόνη της, αλλά αντίθετα πρέπει να διαβαστεί στο πλαίσιο - και μαζί με τους λοιπούς όρους του άρθρου 1 ΣΤ. Επομένως, θα πρέπει να υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρείται» ότι ο αιτών «έχει διαπράξει» κάποιο από τα αδικήματα των περιπτώσεων α' και β' ή «είναι ένοχος» των πράξεων της περίπτωσης γ'. Η απόφαση περί του αποκλεισμού πρέπει να βασίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία που να είναι ουσιαστικά επαρκή σε σχέση με τα στοιχεία του επίμαχου εγκλήματος.⁹⁰

Αρχικά, σύμφωνα με τους Hathaway και Foster, η σωστή προσέγγιση των «σοβαρών λόγων να πιστεύεται» δεν μπορεί να στηρίζεται απλά στην παραδοχή ότι πράγματι ανεπαρκή στοιχεία ή απλές υποθέσεις δεν αρκούν για την υπαγωγή στις ρήτρες αποκλεισμού. Με άλλα λόγια, το αποδεικτικό μέτρο του «περισσότερο από μια υποψία» υποδηλώνει απλώς για τους

⁸⁸ «In the result, the correct standard has to be considered in the terms of the Refugee Convention itself ... Adding glosses by analogy with civil litigation or criminal prosecution simply confuses matters», βλ. New Zealand Court of Appeal, *X v. Refugee Status Appeals Authority*, NZCA 488, 20 Οκτωβρίου 2009, παρ. 79, διαθέσιμο στην: https://www.refworld.org/cases,NZL_CA,4afd7f642.html, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020.

⁸⁹ «We are, it is clear, attempting to discern the autonomous meaning of the words “serious reasons for considering”. We do so in the light of the UNHCR view, with which we agree, that the exclusion clauses in the Refugee Convention must be restrictively interpreted and cautiously applied. This leads us to draw the following conclusions: (1) “Serious reasons” is stronger than “reasonable grounds”. (2) The evidence from which those reasons are derived must be “clear and credible” or “strong”. (3) “Considering” is stronger than “suspecting”. In our view it is also stronger than “believing”. It requires the considered judgment of the decisionmaker ... (5) It is unnecessary to import our domestic standards of proof into the question. The circumstances of refugee claims, and the nature of the evidence available, are so variable ...», βλ. United Kingdom: Supreme Court, *Al-Sirri v Secretary of State for the Home Department and DD v Secretary of State for the Home Department*, ο.π., παρ. 75.

⁹⁰ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 534.

μελετητές, το «πόσο πολλά αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι αρκετά». Αντίθετα, η κρίση περί του αποκλεισμού οφείλει να βασίζεται σε ένα αποδεικτικό πρότυπο που να διατυπώνεται με καταφατικό τρόπο. Έτσι, τα «σαφή και πειστικά» στοιχεία μπορούν πράγματι να θεμελιώσουν «σοβαρούς λόγους» παρέχοντας με αυτό τον τρόπο ένα θετικό και ποιοτικά επαρκές σημείο αναφοράς σε σχέση με το απαιτούμενο μέτρο απόδειξης.⁹¹

Τέλος, και ακόμη πιο σημαντικό, τα αποδεικτικά στοιχεία θα πρέπει να είναι *ουσιωδώς επαρκή σε σχέση με την μορφή ευθύνης* που δικαιολογεί ο αποκλεισμός. Δηλαδή, θα πρέπει να υπάρχει αντιστοιχία μεταξύ των γεγονότων που έχουν βρεθεί και των ουσιαστικών νομικών προϋποθέσεων της μορφής ευθύνης που δικαιολογεί τον αποκλεισμό. Οι όροι «έχει διαπράξει» και «είναι ένοχος» - οι οποίοι συμπληρώνουν τη φράση «σοβαροί λόγοι να θεωρείται» - απαιτούν την παράλληλη εξέταση του ουσιαστικού περιεχομένου του σχετικού εγκλήματος ή της πράξης. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να εξεταστεί εάν τα στοιχεία που έχουν βρεθεί πληρούν σε γενικές γραμμές τις προϋποθέσεις της ποινικής ευθύνης σύμφωνα με τα σχετικά νομικά πρότυπα⁹², χωρίς όμως αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι πρέπει να είναι αρκούντως επαρκή ώστε να στηρίζουν την καταδίκη στα πλαίσια μιας ποινικής διαδικασίας, η οποία είναι πολύ πιο απαιτητική⁹³. Ασφαλώς, υπό αυτή την έννοια, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και η τυχόν προβαλλόμενη υπεράσπιση από την μεριά του αιτούντα, σε περιπτώσεις που μπορεί να θεωρηθεί εύλογη σύμφωνα με τα ποινικά πρότυπα.⁹⁴

Συνοψίζοντας, σύμφωνα με τους Hathaway και Foster τα στοιχεία είναι «σοβαρά» όταν είναι «σαφή και πειστικά», και στους «λόγους να πιστεύεται» εμπίπτει το υπό κρίση άτομο όταν υπάρχει συμφωνία με τις γενικά αποδεκτές προϋποθέσεις του σχετικού εγκλήματος ή πράξης και ταυτόχρονα δεν προβάλλεται κάποια εύλογη υπεράσπιση από την μεριά του. Με άλλα λόγια, όταν υπάρχει παραδοχή ότι τα γεγονότα που βρέθηκαν είναι ουσιώδη και ικανά να υποστηρίξουν ένα πόρισμα νομικής ευθύνης σχετικά με τις τρεις περιπτώσεις του άρθρου 1 ΣΤ απαιτείται αποκλεισμός. Αντίθετα, αν υπάρχει αμφιβολία ως προς το εάν τα στοιχεία είναι σαφή και πειστικά ώστε να στηρίζουν την νομική ευθύνη (είτε επειδή τα στοιχεία δεν είναι συνεκτικά είτε επειδή προβλήθηκε εύλογη άμυνα από την πλευρά του αιτούντα), δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται αποκλεισμός. Αυτό έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τον σκοπό της Σύμβασης, ο οποίος σύμφωνα

⁹¹ Στο ίδιο, σ. 535.

⁹² Βέβαια όπως σημειώνει η Υ.Α., «η γενική αναφορά στην ισχύ των αποδεικτικών μέσων που απαιτούνται για μια καταδίκη δεν βοηθά ιδιαίτερα, καθώς το επίπεδο της ισχύος διαφέρει στις ένομες τάξεις», βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 39, παρ. 107.

⁹³ Στην υπόθεση *Ezokola v. Canada* το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά υποστήριξε ότι η ανεξάρτητη ερμηνεία του αποδεικτικού προτύπου, ωστόσο, δεν δικαιολογεί μια χαλαρή εφαρμογή των θεμελιωδών αρχών του ποινικού δικαίου, βλ. όπ. αναφ. στο J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 535.

⁹⁴ Στο ίδιο, σσ. 535-536.

με τους Hathaway και Foster συνίσταται στην διατήρηση της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου⁹⁵. Σε αντίθετη περίπτωση, σύμφωνα με τους μελετητές, θα απειλούνταν τα «ηθικά θεμέλια» του προσφυγικού δικαίου καθώς θα ήταν δυνατό να αποκλειστεί από την προσφυγική προστασία κάποιος που έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης, στην βάση μη συνεκτικών νομικών κρίσεων ή/και παρά την εύλογη άμυνα που έχει προβάλλει.⁹⁶

Σύμφωνα με την Υ.Α. η ομολογία του αιτούντα άσυλο θα μπορούσε να ικανοποιήσει το μέτρο της απόδειξης που απαιτείται, εφόσον όμως ελεγχθεί η βασιμότητά της και βεβαιωθεί ότι αυτή δεν αποτελεί προϊόν εξαναγκασμού από τις αρχές της χώρας καταγωγής του. Έτσι, μία προηγούμενη καταδίκη για πράξη που οδηγεί σε αποκλεισμό θα μπορούσε να θεωρηθεί επαρκής μόνον εφόσον εξεταστεί ο χαρακτήρας της διαδικασίας που ακολουθήθηκε, αν τηρήθηκαν τα διεθνή πρότυπα επί ποινικών διαδικασιών και αν εν τέλει μπορεί να κριθεί αξιόπιστη.⁹⁷

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι στο πλαίσιο εξέτασης της εφαρμογής του αποκλεισμού και προκειμένου να θεμελιωθούν οι σοβαροί λόγοι θα πρέπει η σχετική συμπεριφορά να ανταποκρίνεται στο ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής ενός ή περισσότερων εγκλημάτων ή ενεργειών που αναφέρονται στο άρθρο 1 ΣΤ. Δηλαδή, για να διαπιστωθεί αν υπάρχουν «σοβαροί λόγοι για να θεωρηθεί» ότι ένας αιτών έχει διαπράξει ένα έγκλημα ή μια πράξη που δικαιολογεί τον αποκλεισμό, θα πρέπει αρχικά να εξεταστεί αν έχει διαπραχθεί το συγκεκριμένο έγκλημα ή πράξη, δηλαδή αν πληρείται η αντικειμενική υπόσταση (*actus rea*), και στη συνέχεια αν το υπό κρίση άτομο είχε την απαιτούμενη πρόθεση να διαπράξει ή να συμμετάσχει στο συγκεκριμένο έγκλημα ή πράξη, δηλαδή αν πληρούνται τα στοιχεία που αφορούν την υποκειμενική υπόσταση (*mens rea*). Θα πρέπει λοιπόν να αξιολογηθεί κατά πόσο μπορεί ο αιτών να ενέχει ευθύνη για συγκεκριμένες πράξεις. Το άρθρο 12 παράγραφος 3 της Οδηγίας 2011/95/ΕΕ θέλοντας να συμπεριλάβει ρητά και τους ηθικούς αυτουργούς των εν λόγω πράξεων, αναφέρει ότι «η παράγραφος 2 έχει εφαρμογή στα πρόσωπα που είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των εγκλημάτων ή πράξεων που αναφέρονται στην εν λόγω παράγραφο». Ασφαλώς, τα κριτήρια για τον καθορισμό της ατομικής ευθύνης του αιτούντος θα πρέπει να αναζητούνται ξεχωριστά στον συγκεκριμένο λόγο αποκλεισμού. Δηλαδή θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ιδιαίτερη φύση του διακυβευόμενου εγκλήματος και ο τρόπος ευθύνης που εφαρμόζεται σε σχέση με αυτό. Ως εκ τούτου, στην παρούσα οι ιδιαίτερες εκφάνσεις των ζητημάτων ευθύνης αναλύονται στις ενότητες που περιγράφουν τους αντίστοιχους λόγους αποκλεισμού. Γενικότερα, όμως πρέπει να σημειώσουμε

⁹⁵ Βλ. παραπάνω κεφάλαιο I.II.

⁹⁶ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 537.

⁹⁷ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 39, παρ. 108.

πως δεδομένης της ιδιαίτερης φύσης των ρητρών αποκλεισμού και της διασύνδεσης τους με άλλους κλάδους του διεθνούς δικαίου, η νομολογία για την συνέργεια και την ενοχή έχει βασιστεί σε μεγάλο βαθμό στη νομολογία των διεθνών δικαστηρίων, ιδίως του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία και του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Ρουάντα.⁹⁸

II. II. Οι τρεις περιπτώσεις αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης

II. II. i. Άρθρο 1 ΣΤ (α) - Εγκλήματα Κατά Της Ειρήνης, Εγκλήματα Πολέμου Και Εγκλήματα Κατά Της Ανθρωπότητας

Η περίπτωση α' του άρθρου 1 ΣΤ αναφέρεται στη διάπραξη εγκλημάτων κατά της ειρήνης, εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας. Πρόκειται για εγκλήματα τα οποία μπορούν να διαπραχθούν σε καταστάσεις πολέμου ή ένοπλης σύγκρουσης, είτε σε διεθνές ή διακρατικό επίπεδο είτε σε εθνικό ή ενδοκρατικό⁹⁹. Η ίδια η διάταξη παραπέμπει σε άλλες διεθνείς συμβάσεις για τον προσδιορισμό αυτών των εγκλημάτων με τρόπο τέτοιο, ώστε να επιτρέπεται η επικαιροποίηση του περιεχομένου αυτών ανάλογα με τις αντίστοιχες εξελίξεις στον κλάδο του διεθνούς δικαίου κατά την πάροδο του χρόνου. Με άλλα λόγια, το άρθρο 1 ΣΤ περ. α' επιδέχεται δυναμική ερμηνεία των σχετικών εγκλημάτων ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι εξελίξεις του διεθνούς δικαίου¹⁰⁰. Η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί ίσως την λιγότερο αμφιλεγόμενη ρήτρα αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ καθώς οι έννοιες που χρησιμοποιούνται σε αυτό το άρθρο είναι σχετικά απλές, ιδίως λαμβάνοντας υπόψη την πολύ βοηθητική εξέλιξη του διεθνούς ανθρωπιστικού και ποινικού δικαίου.

Πράγματι, οι σχετικές με το δίκαιο του πολέμου παραβιάσεις συμβατικών και εθιμών κανόνων εκ μέρους των μερών που μετέχουν σε έναν πόλεμο ή σε μία ένοπλη σύγκρουση, αντιμετωπίζονται μέσω του διεθνούς ποινικού δικαίου, του διεθνούς δικαίου των ένοπλων συγκρούσεων (διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου) ή ακόμη και του εσωτερικού ποινικού δικαίου των κρατών μελών. Από τη δεκαετία του 1990, παρατηρείται μία διαρκώς αυξανόμενη τάση προσφυγής σε διεθνή ποινικά δικαστήρια για τη δίωξη δραστών εγκλημάτων πολέμου και

⁹⁸ Βλ. European Asylum Support Office, *Judicial analysis Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive Second edition EASO - Professional Development Series for members of courts and tribunals*, ο.π., σ. 99.

⁹⁹ Βλ. James C. Simeon, "Article 1F(a) Exclusion and the Determining of Those Who Are Undeserving of Convention Refugee Status in International Law," *ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law*, 11, 2011, σ. 274.

¹⁰⁰ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 10, παρ. 25. Επίσης, βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, "Article 1F 1951 Convention", ο.π., σ. 596.

εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, αν και σε πολλές περιπτώσεις τα εγκλήματα αυτά διώκονται και ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Η δε νομολογία των διάφορων Δικαστηρίων και ερμηνεία των σχετικών εγκλημάτων είναι καίρια για την εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης.

Συνοπτικά, τα διάφορα διεθνή δικαστήρια που έχουν συσταθεί με σκοπό την εκτίμηση της ατομικής ποινικής ευθύνης για διεθνή εγκλήματα και που μπορούν να παράσχουν νομολογία, η οποία είναι κρίσιμη κατά την εφαρμογή του συγκεκριμένου λόγου αποκλεισμού είναι τα εξής: Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τα Εγκλήματα στην Πρώην Γιουγκοσλαβία, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τα Εγκλήματα στην Ρουάντα, το Ειδικό Δικαστήριο για τη Σιέρα Λεόνε, το Ειδικό Δικαστήριο για τον Λίβανο και άλλα μικτά δικαστήρια και ειδικά τμήματα (για το ανατολικό Τιμόρ, Καμπότζη, Σερβία, Βοσνία)¹⁰¹.

Το καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της 17^{ης} Ιουλίου 1998 (εφεξής: Καταστατικό της Ρώμης)¹⁰² είναι η τελευταία διεθνής προσπάθεια προσδιορισμού των εγκλημάτων που αναφέρονται στην περίπτωση α' του άρθρου 1 ΣΤ της Σύμβασης αποτυπώνοντας την τρέχουσα κατάσταση των εξελίξεων στο διεθνές ποινικό δικαστήριο αναφορικά με τα συγκεκριμένα εγκλήματα. Αν και αυτή η κωδικοποίηση δεν είναι πλήρης, παρέχει μια σαφή περιγραφή των εγκλημάτων και των στοιχείων τους σύμφωνα με σχετικά σύγχρονη ερμηνεία. Περαιτέρω, άλλα διεθνή κείμενα τα οποία συμβάλουν στην ερμηνεία είναι η Σύμβαση του 1948 για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949 για την Προστασία του Άμαχου Πληθυσμού σε Καιρό Πολέμου και τα δύο Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα στις Συμβάσεις της 12.8.1949 που αφορούν στην Προστασία των Θυμάτων Διεθνών Ένοπλων Συγκρούσεων και των Μη Διεθνών Ένοπλων Συγκρούσεων που υιοθετήθηκαν το 1977, η Σύμβαση του 1982 κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, το Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου για την Ποινική Δίωξη των Προσώπων που Ευθύνονται για τη Διάπραξη Σοβαρών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο Έδαφος της Πρώην Γιουγκοσλαβίας από το 1991, και το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τη Δίωξη των Προσώπων που Ευθύνονται για τη Διάπραξη της Γενοκτονίας και Άλλων Σοβαρών Παραβιάσεων του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου στο Έδαφος της Ρουάντα και κατά των υπηκόων της Ρουάντα

¹⁰¹ International Committee of the Red Cross, "International criminal justice: The institutions", *Legal Factsheet*, 31 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.icrc.org/en/document/international-criminal-justice-institutions-0>, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020.

¹⁰² Βλ. UN General Assembly, *Rome Statute of the International Criminal Court (τελευταία τροποποίηση 2010)*, υιοθέτηση 17 Ιουλίου 1998 (θέση σε ισχύ 01 Ιουλίου 2002), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3a84.html>, τελευταία πρόσβαση 21 Νοεμβρίου 2020.

που ευθύνονται για τη διάπραξη γενοκτονίας και άλλων παρόμοιων παραβιάσεων στο έδαφος γειτονικών κρατών από την 1η Ιανουαρίου 1994 μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1994.¹⁰³

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι υπάρχουν μικρές διαφορές στην ερμηνεία των διαφόρων πράξεων σε διεθνή μέσα. Αυτό οφείλεται στη νομολογία, σε διαφορετικές περιστάσεις υπό τις οποίες καθορίστηκε το περιεχόμενο αυτών των διατάξεων ή ως αποτέλεσμα διαφορετικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων που έχουν ανατεθεί σε διαφορετικά διεθνή (ποινικά) δικαστήρια και / ή τμήματα.

Επίσης, ενδέχεται να προκύψουν ζητήματα σχετικά με τον προσδιορισμό ορισμένων εγκλημάτων εξαιτίας του χρόνου τέλεσης τους καθώς ενδέχεται μία πράξη που τελέστηκε πριν τη σύναψη του Καταστατικού της Ρώμης το 1998 να μην θεωρούνταν έγκλημα πολέμου. Σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας μια πράξη που ορίζεται ως έγκλημα στο καταστατικό της Ρώμης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης μόνο εάν η πράξη διαπράχθηκε μετά την 1η Ιουλίου 2002, δηλαδή μετά την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του καταστατικού, ή εάν τη στιγμή που διαπράχθηκε η πράξη μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά έγκλημα με βάση το διεθνές εθιμικό δίκαιο ή είχε ήδη οριστεί ως έγκλημα σε μια προηγούμενη διεθνή πράξη.¹⁰⁴

Αναφορικά με τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, αυτά περιλαμβάνονται στον ορισμό που δίνει ο Καταστατικός Χάρτης του Διεθνούς Στρατιωτικού Δικαστηρίου που υιοθετήθηκε το 1945 στο Λονδίνο (Χάρτης του Λονδίνου), σύμφωνα με τον οποίο έγκλημα κατά της ειρήνης ανακύπτει κατά «το σχεδιασμό, την προετοιμασία, την έναρξη ή τη διεξαγωγή ενός επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παραβίαση των διεθνών συνθηκών, συμφωνιών ή εγγυήσεων ή κατά τη συμμετοχή σε κοινό σχέδιο ή συνωμοσία για τη διάπραξη οποιουδήποτε από τα προαναφερόμενα εγκλήματα». Περαιτέρω, στον ορισμό των εγκλημάτων κατά της ειρήνης συνέβαλε το άρθρο 5 εδ. δ' του Καταστατικού της Ρώμης, όπου αναφέρεται στο έγκλημα της επίθεσης (*aggression*). Αξίζει να σημειωθεί ότι το έγκλημα της επίθεσης, σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης, μπορεί να διαπραχθεί μόνον στα πλαίσια μιας διεθνούς ένοπλης σύρραξης και προϋποθέτει κρατική δράση. Επίσης, σύμφωνα με ορισμό της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε., η «*επίθεση*» συνίσταται στη «*χρήση ένοπλης βίας από ένα κράτος κατά της κυριαρχίας, της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας ενός άλλου κράτους ή η με οποιοδήποτε τρόπο κατά παράβαση του Χάρτη*

¹⁰³ ό.π. ανάφ στο UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 9, παρ. 23. και στο European Asylum Support Office, *Judicial analysis Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive Second edition EASO - Professional Development Series for members of courts and tribunals*, σ. 58-59, παρ. 3.3.1.

¹⁰⁴ European Asylum Support Office, *Judicial analysis Exclusion*, ο.π., σ. 61.

του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών»¹⁰⁵. Όπως επισημαίνεται και στις κατευθυντήριες της Υ.Α. τα εγκλήματα κατά της ειρήνης είναι δυνατό να διαπραχθούν μόνο στο πλαίσιο του «σχεδιασμού ή της κήρυξης ενός πολέμου ή μιας ένοπλης σύγκρουσης». Ως εκ τούτου, τα εγκλήματα αυτά μπορεί να διαπραχθούν μόνον από *υψηλόβαθμους αξιωματούχους που εκπροσωπούν το κράτος ή μια κρατική οντότητα*¹⁰⁶.

Αναφορικά με τα εγκλήματα πολέμου, αυτά συνιστούν παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δίκαιου. Εγκλήματα πολέμου θεωρούνται οι επιθέσεις σε βάρος όσων δεν συμμετέχουν ή έχουν αποσυρθεί από τις εχθροπραξίες, όπως των τραυματιών, των ασθενών στρατιωτών, των αιχμαλώτων πολέμου ή των αμάχων¹⁰⁷. Σύμφωνα με την νομολογία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για τα Εγκλήματα που διαπράχθηκαν στην Πρώην Γιουγκοσλαβία, τα εγκλήματα πολέμου δύναται να διαπραχθούν και στα πλαίσια μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων. Επιπλέον, το άρθρο 8 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου περιλαμβάνει κατάλογο πράξεων που μπορεί να χαρακτηριστούν εγκλήματα πολέμου, χωρίς όμως αυτός να είναι εξαντλητικός.

Όπως επισημαίνεται για να χαρακτηριστεί μία πράξη ως «έγκλημα πολέμου» θα πρέπει να συνδέεται με κάποιον ουσιαστικό τρόπο με την ένοπλη σύρραξη και όχι απλά να έτυχε να διενεργηθεί κατά την διάρκεια της σύρραξης¹⁰⁸. Τέλος, τα συγκεκριμένα εγκλήματα δύναται να διενεργηθούν και από απλούς πολίτες, εφόσον βέβαια διαπιστώνεται ο επαρκής λειτουργικός δεσμός με την ένοπλη σύγκρουση και στρέφονται εναντίον των προστατευόμενων ανθρώπων ή πραγμάτων.

Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας περιλαμβάνουν «*απάνθρωπη μεταχείριση των πολιτών στο πλαίσιο εκτεταμένων ή συστηματικών επιθέσεων*»¹⁰⁹. Η πιο πρόσφατη κωδικοποίηση αυτών των εγκλημάτων εντοπίζεται στο άρθρο 7 παρ. 1 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και περιλαμβάνει πράξεις ανθρωποκτονίας, εξόντωσης, υποδούλωσης, εκτόπισης ή η βίαιης μετακίνησης πληθυσμού, φυλάκισης ή άλλης σοβαρής στέρησης της προσωπικής ελευθερίας κατά παραβίαση βασικών κανόνων του διεθνούς δικαίου, βασανιστηρίων, βιασμού και

¹⁰⁵ UN General Assembly, *Definition of Aggression*, 14 Δεκεμβρίου 1974, A/RES/3314, διαθέσιμο στην: <https://www.refworld.org/docid/3b00f1c57c.html>, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020.

¹⁰⁶ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 11, παρ. 28.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 11, παρ. 30.

¹⁰⁸ Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2002, PROSECUTOR v. KUNARAC, IT-96-23 & IT-96-23/1-A, παρ. 58, βλ. *όπ αναφ.* στο Η. Κουβαράς, Κρ.-Σ. Πούλου, «Οι ρήτρες αποκλεισμού από το προστατευτικό καθεστώς του πρόσφυγα – Με αφορμή τις αποφάσεις του ΔΕΕ της 31^{ης} Ιανουαρίου 2017 C-573/2014 Lounani και της 24^{ης} Ιουνίου του 2015 C-373/2013 Η.Τ.», *Επιθεώρηση Μεταναστευτικού Δικαίου*, Τεύχος 2-3/2016, Μάιος-Δεκέμβριος 2016, Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 131.

¹⁰⁹ Βλ. UN General Assembly, *Rome Statute of the International Criminal Court (τελευταία τροποποίηση 2010)*, 17 Ιουλίου 1998, άρθρο 7 παρ. 1.

άλλων μορφών σοβαρής σεξουαλικής βίας, δίωξης, βίαιης εξαφάνισης προσώπων, φυλετικού διαχωρισμού (apartheid) και άλλες απάνθρωπες πράξεις παρόμοιου χαρακτήρα που προκαλούν σκόπιμα μεγάλο πόνο ή σοβαρό τραυματισμό στο σώμα ή στην ψυχική ή σωματική υγεία. Μία πράξη στρέφεται κατά της ανθρωπότητας μπορεί να συνιστά και έγκλημα πολέμου ταυτόχρονα. Σήμερα γίνεται δεκτό ότι τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας δύναται να διαπραχθούν και εν καιρώ ειρήνης λόγω της ευρείας διατύπωσης του άρθρου 7 του Καταστατικού¹¹⁰.

Κατ' εξοχήν έγκλημα κατά της ανθρωπότητας αποτελεί η γενοκτονία, η οποία σύμφωνα με την σύμβαση Σύμβασης του 1948 για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας: *«Γενοκτονία σημαίνει οποιαδήποτε από τις ακόλουθες πράξεις οι οποίες διαπράττονται με την πρόθεση καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, ως τέτοιας: (α) ανθρωποκτονία με πρόθεση μελών της ομάδας, (β) πρόκληση βαριάς σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε μέλη της ομάδας, (γ) με πρόθεση επιβολή επί της ομάδας συνθηκών ζωής υπολογισμένων να επιφέρουν τη φυσική καταστροφή της εν όλω ή εν μέρει, (δ) επιβολή μέτρων που σκοπεύουν στην παρεμπόδιση των γεννήσεων εντός της ομάδας, (ε) δια της βίας μεταφορά παιδιών της ομάδας σε άλλη ομάδα»*¹¹¹.

Όπως επισημαίνεται στις κατευθυντήριες της Υ.Α., τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας πρέπει να διακρίνονται από τις μεμονωμένες πράξεις ή τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου καθώς σύμφωνα με τον ορισμό του Καταστατικού, πρέπει να αποτελούν μέρος εκτεταμένης ή συστηματικής επίθεσης κατά του άμαχου πληθυσμού. Η Υ.Α. σημειώνει, ότι «σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να είναι το αποτέλεσμα πολιτικής δίωξης ή σοβαρής και συστηματικής διακριτικής μεταχείρισης που αφορά σε συγκεκριμένη εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα. Μια απάνθρωπη πράξη που πλήττει μεμονωμένα κάποιο πρόσωπο μπορεί να συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας εάν αποτελεί μέρος συνεκτικού συστήματος ή σειράς συστηματικών και επαναλαμβανόμενων πράξεων. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας μπορεί να εντοπιστούν με κριτήριο τη φύση των πράξεων, την έκταση των αποτελεσμάτων, το δόλο των αυτουργών και το πλαίσιο στο οποίο διαπράττονται».¹¹²

¹¹⁰ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 13, παρ. 33.

¹¹¹ UN General Assembly, *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, υιοθέτηση 9 Δεκεμβρίου 1948 (θέση σε ισχύ 12 Ιανουαρίου 1951), United Nations, Treaty Series, vol. 78, p. 277, διαθέσιμη στην: <https://www.un.org/en/genocideprevention/genocide-convention.shtml>, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020.

¹¹² Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 13, παρ. 36.

II.II. ii. Άρθρο 1 ΣΤ (β) - Σοβαρά Μη Πολιτικά Εγκλήματα

Το άρθρο 1 ΣΤ (β) προβλέπει τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα όσων έχουν διαπράξει «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» εκτός της χώρας ασύλου και πριν εισέλθουν σ' αυτήν. Ο σκοπός της συγκεκριμένης διάταξης, όπως ορθά υποστηρίζεται κατά τη γνώμη μας, συνίσταται στο να μην επιτραπεί σε φυγόδικους σοβαρών εγκλημάτων να χρησιμοποιήσουν τον θεσμό του ασύλου προκειμένου να αποφύγουν την δίωξη στην χώρα καταγωγής τους¹¹³. Αυτή η ερμηνεία έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τον γενικότερο σκοπό του αποκλεισμού, ήτοι την διατήρηση της ακεραιότητας του θεσμού του ασύλου. Ωστόσο, υποστηρίζεται εξ ίσου τόσο από μελετητές όσο και από νομολογία, ότι η διάταξη αναφέρεται ταυτόχρονα και στο δημόσιο συμφέρον ή στην εθνική ασφάλεια του κράτους υποδοχής καθώς το ιστορικό παραβατικότητας του αιτούντα θα μπορούσε να υποδεικνύει και κάποιον ενεργό κίνδυνο για την κοινότητα στο σήμερα¹¹⁴. Αυτή η άποψη υποστηρίχθηκε και από την Υ.Α. στο Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων, όπου επισημαίνει ότι σκοπός στον οποίο αποβλέπει η συγκεκριμένη ρήτρα είναι «να προστατεύσει την κοινότητα της χώρας εισδοχής από τον κίνδυνο να επιτρέψει την είσοδο σε πρόσφυγα που έχει διαπράξει ένα σοβαρό κοινό έγκλημα»¹¹⁵.

Ωστόσο, η ερμηνεία του σκοπού της συγκεκριμένης ρήτρας ως μέσου προστασίας της ασφάλειας του κράτους υποδοχής και της κοινότητας θεωρούμε ότι είναι εσφαλμένη και μπορεί να οδηγήσει σε παρερμηνείες επεκτείνοντας το αντικείμενο της και την ερμηνεία των «σοβαρών εγκλημάτων». Αν πράγματι υποθεθεί ότι ο σκοπός συνίστατο στην προστασία της ασφάλειας του κράτους ή της κοινότητας θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν και αδικήματα τα οποία λαμβάνουν χώρα στο έδαφος της χώρας υποδοχής, επίσης ενδεχομένως να έπρεπε να αποκλειστούν και άτομα τα οποία έχουν εκτίσει πλήρως τις ποινές τους αναφορικά με τα συγκεκριμένα εγκλήματα¹¹⁶.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, και αναλύεται παρακάτω στο τελευταίο κεφάλαιο, η προστασία της κοινότητας και της ασφάλειας του κράτους ικανοποιείται από το άρθρο 33 παρ. 2 της

¹¹³ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σσ. 537-540.

¹¹⁴ Βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, “Article 1F 1951 Convention”, ο.π., σ. 597., παρ. 62., Ενδεικτικά, στην υπόθεση *Tamil* το Ανώτατο δικαστήριο της Νέας Ζηλανδίας έκρινε ότι ο σκοπός της συγκεκριμένης διάταξης είναι διττός, από την μια τίθεται προκειμένου να εξασφαλίσει ότι οι φυγόδικοι δεν θα αποφύγουν την δίωξη χρησιμοποιώντας της προσφυγική προστασία, από την άλλη ένας ακόμα σκοπός της διάταξης είναι η προστασία της ασφάλειας του κράτους: «*In excluding from refugee status those who have committed a serious non-political crime, art 1F(b) reflects two Convention purposes. The first is to ensure those who commit serious non-political crimes do not avoid legitimate prosecution by availing themselves of Convention protection ... A further purpose is to protect the security of states in which refuge is sought by providing an exception from Convention obligations in respect of those with a propensity to commit serious non-political crimes*», βλ. New Zealand Supreme Court, *The Attorney-General (Minister of Immigration) v. Tamil X and Anor*, ο.π., παρ. 82.

¹¹⁵ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, ο.π., παρ. 151.

¹¹⁶ Ωστόσο, η άποψη αυτή υποστηρίζεται από μερίδα μελετητών και από ορισμένα Δικαστήρια.

Σύμβασης. Αυτό επισημάνθηκε emphaticά και στην υπόθεση *Bundesrepublik Deutschland κατά Β και D*. Σύμφωνα με το ΔΕΕ, «... από την όλη οικονομία της οδηγίας, προκύπτει ότι ο ενεστώς κίνδυνος που αποτελεί ενδεχομένως ένας πρόσφυγας για το επίμαχο κράτος μέλος λαμβάνεται υπόψη όχι στο πλαίσιο του άρθρου 12, παράγραφος 2, αλλά στο πλαίσιο ... του άρθρου 21, παράγραφος 2, που προβλέπει ότι το κράτος μέλος υποδοχής δύναται να επαναπροωθήσει πρόσφυγα, όπως άλλωστε επιτάσσει το άρθρο 33, παράγραφος 2, της Συμβάσεως της Γενεύης, όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι το εν λόγω πρόσωπο συνιστά κίνδυνο για την ασφάλεια ή την κοινωνία του συγκεκριμένου κράτους μέλους»¹¹⁷.

Η άποψη που θέλει την περίπτωση β' του άρθρου 1 ΣΤ να αναφέρεται στους φυγόδικους – που κατά την άποψη μας αποτελεί και την ορθή ερμηνεία – στηρίζεται στη διατύπωση της ίδιας της διάταξης, στο γενικότερο περιεχόμενο των υπόλοιπων όρων της Σύμβασης, αλλά και στις προπαρασκευαστικές εργασίες πριν την σύναψη της. Αρχικά, αν πράγματι το άρθρο 1 ΣΤ β' είχε σκοπό να αποκλείσει από το καθεστώς όλους όσους διέπραξαν σοβαρό έγκλημα και συνιστούν κίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας, τότε ποια θα ήταν η χρησιμότητα ύπαρξης του άρθρου 33 παρ. 2 που εξαιρεί από την αρχή της μη επαναπροώθησης πρόσφυγες που έχουν καταδικαστεί για ένα *ιδιαιτέρως* σοβαρό αδίκημα, την στιγμή που αυτοί θα μπορούσαν να έχουν ήδη αποκλειστεί από το καθεστώς και να μην απολαμβάνουν εξ αρχής του δικαιώματος της αρχής της μη επαναπροώθησης.¹¹⁸ Επιπλέον, αν ο σκοπός ήταν η προστασία της κοινότητας από έναν επικίνδυνο εγκληματία τότε η απαίτηση να είναι «μη πολιτικό» το έγκλημα δεν προσθέτει τίποτα παραπάνω στην ερμηνεία της διάταξης. Αντίθετα, η διάταξη αναφέρεται σε εγκλήματα «μη πολιτικά», γιατί σε περίπτωση που το έγκλημα είναι πολιτικό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ο δράστης φυγόδικος¹¹⁹. Τέλος, η συγκεκριμένη ρήτρα αντιστοιχεί στις αντίστοιχες εξαιρέσεις που είχαν προβλεφθεί στο σύνταγμα του Διεθνούς Οργανισμού Προσφύγων, ο οποίος εξαιρούσε «κοινούς εγκληματίες που θα μπορούσαν να εκδοθούν βάσει συμφωνίας»¹²⁰, αλλά και στο καταστατικό του γραφείου του Ύπατου Αρμοστή του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες το οποίο εξαιρεί από την εντολή του Ύπατου Αρμοστή «τα πρόσωπα για τα οποία υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες ότι έχουν διαπράξει έγκλημα προβλεπόμενο από τις διατάξεις των συνθηκών έκδοσης»¹²¹. Ως εκ

¹¹⁷ ΔΕΕ, C-57/09 και C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*, παρ. 101.

¹¹⁸ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 540.

¹¹⁹ Στο ίδιο, σ. 541.

¹²⁰ «Ordinary criminals who are extraditable by treaty», βλ. United Nations, *Constitution of the International Refugee Organization*, Annex I, Part II παρ. 3, 15 Δεκεμβρίου 1946, United Nations Treaty Series, vol. 18, p. 3, διαθέσιμο στην: https://treaties.un.org/doc/Treaties/1948/08/19480820%2007-01%20AM/Ch_V_1p.pdf, τελευταία πρόσβαση 20/11/2020.

¹²¹ «In respect of whom there are serious reasons for considering that he has committed a crime covered by the provisions of treaties of extradition ...», βλ. UN General Assembly, *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, 14 Δεκεμβρίου 1950, A/RES/428(V), παρ. 7, περ. δ', διαθέσιμο στην: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3628.html>, τελευταία πρόσβαση 20/11/2020.

τούτου, το άρθρο 1 ΣΤ β' αναφέρεται σε εκδόσιμα εγκλήματα, τα οποία όμως θα πρέπει να είναι αρκούντως σοβαρά. Οι συντάκτες της Σύμβασης δεν επέλεξαν τον όρο εκδόσιμα, γιατί προφανώς ήθελαν να περιορίσουν την εφαρμογή της ρήτρας μόνο στα σοβαρά αδικήματα καθώς εκδόσιμο μπορεί να συνιστά και ένα έγκλημα χαμηλότερης ποινικής απαξίας.¹²²

Η συζήτηση γύρω από τον ιδιαίτερο σκοπό της συγκεκριμένης διάταξης δεν είναι καθόλου θεωρητική, αντιθέτως αναλόγως της ερμηνείας που θα προκρίνει κανείς διαφοροποιείται το πεδίο εφαρμογής της ρήτρας. Σε περίπτωση που θεωρηθεί, ότι ο σκοπός της διάταξης περιορίζεται στο να αποκλείσει αιτούντες που χρησιμοποιούν τον θεσμό του ασύλου προκειμένου να αποφύγουν τη δίωξη για σοβαρά εγκλήματα, μη πολιτικά που έχουν διαπράξει, τότε θα πρέπει να εξεταστεί αν το έγκλημα διώκεται ακόμα στην χώρα στην οποία διαπράχθηκε. Υπό την έννοια αυτή, αν ο αιτών εξέτισε την ποινή του, τήρησε τις υποχρεώσεις του σύμφωνα με το ποινικό δίκαιο, έλαβε αμνηστία, δεν θεωρείται φυγόδικος ή φυγόποινος, θα πρέπει να μην αποκλείεται από το καθεστώς του πρόσφυγα με βάση την διάταξη του άρθρου 1 ΣΤ β'.¹²³ Η παραπάνω θέση συμβαδίζει απόλυτα με τις γενικές αρχές του ποινικού δικαίου και του νομικού πολιτισμού εν γένει, σύμφωνα με τις οποίες ένα άτομο που έχει εκτίσει την ποινή του δεν θα πρέπει να εξακολουθεί να τιμωρείται. Αλλά ακόμα, λαμβάνοντας υπόψη και τον γενικότερο σκοπό του αποκλεισμού, ήτοι να μην δοθεί προσφυγική προστασία σε όσους δεν την αξίζουν, θα ήταν ιδιαίτερα σκληρό να πρέπει να αποκλείεται για πάντα ένα άτομο από την προστασία επειδή στο παρελθόν διέπραξε ένα σοβαρό έγκλημα για το οποίο έχει εκτίσει την ποινή του.

Ωστόσο, η θέση αυτή δεν υιοθετείται από το σύνολο των μελετητών και των δικαστηρίων. Χαρακτηριστικά, οι A. Zimmermann και P. Wennholz - οι οποίοι δέχονται ότι ένας από τους σκοπούς της συγκεκριμένης διάταξης σχετίζεται με την έννοια της εθνικής ασφάλειας και την προστασία της κοινότητας - υποστηρίζουν ότι σε περίπτωση έκτισης της ποινής, «η εξέταση θα πρέπει να επικεντρωθεί κατά πόσο στο πρόσωπο του υπό κρίση ατόμου δικαιολογείται μια θετική κοινωνική πρόγνωση, δηλαδή αν αναμένεται ή όχι να μην διαπράξει ξανά στο μέλλον κάποιο σοβαρό έγκλημα»¹²⁴.

¹²² Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 14, παρ. 37: «Article 1F(b) provides for the exclusion from refugee status of persons who have committed a “serious non-political crime” outside the country of refuge prior to being admitted to that country as a refugee. By contrast, both the Constitution of the International Refugee Organisation (IRO) and the UNHCR Statute refer to extraditable crimes in the context of exclusion. Similar language was not retained for the 1951 Convention, which instead describes the nature of the crime with greater precision».

¹²³ Βλ. J. C. Hathaway and M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 543.

¹²⁴ «In case of completion of a penal sentence, consideration should be given to whether the individual warrants a positive social prognosis, i.e. whether it may be expected that he or she will not commit any further (serious) crimes», βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, “Article 1F 1951 Convention”, ο.π., σ. 601, παρ. 79.

Η Υ.Α. από την άλλη κρατώντας μια ενδιάμεση στάση επισημαίνει: «Συνεκτιμώντας το σκοπό και το αντικείμενο του άρθρου 1 ΣΤ, μπορεί να υποστηριχθεί ότι δεν πρέπει να υπάγεται στις ρήτρες αποκλεισμού ο αιτών άσυλο που εξέτισε την ποινή του, καθώς δεν διαφεύγει τη δικαιοσύνη. Κάθε περίπτωση πρέπει να κρίνεται εξατομικευμένα λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα όπως είναι η πάροδος του χρόνου από την τέλεση του αδικήματος, η σοβαρότητα του αδικήματος, η ηλικία του δράστη όταν το διέπραξε, η μετέπειτα συμπεριφορά του και η έκφραση συγγνώμης ή απάρνησης της εγκληματικής δράσης. Στην περίπτωση των πραγματικά φρικαλέων εγκλημάτων, μπορεί να θεωρηθεί ότι οι δράστες δεν αξίζουν τη διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα, οπότε εφαρμόζονται οι ρήτρες αποκλεισμού. Πρόκειται ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις των εγκλημάτων που υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής των παραγράφων (α) και (γ) του άρθρου 1 ΣΤ και όχι αυτών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου (β) του άρθρου 1 ΣΤ. ... Δύσκολα ζητήματα ανακύπτουν όταν εξετάζονται οι συνέπειες της απονομής χάριτος ή αμνηστίας. Δεν είναι ευρέως αποδεκτή η πρακτική που εφαρμόζεται σε κάποιες περιοχές όπου υπάρχει η τάση να θεωρείται ότι η απονομή χάριτος ή αμνηστίας θέτει τέλος στην ατιμωρησία όσων έχουν διαπράξει σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ... Σε κάποιες περιπτώσεις ένα έγκλημα μπορεί να είναι τόσο αποτρόπαιο ώστε να δικαιολογείται η εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ παρά την απονομή χάριτος ή αμνηστίας»¹²⁵.

Ο ιδιαίτερος σκοπός της συγκεκριμένης διάταξης προκαλεί σύγχυση και σχετικά με τον περιορισμό που εισάγει αναφορικά με το χρονικό σημείο της διάπραξης των σοβαρών εγκλημάτων της περίπτωσης β'. Η διατύπωση της διάταξης αναφέρεται σε πρόσωπα που έχουν διαπράξει σοβαρό αδίκημα «ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης»¹²⁶. Σκοπός της διάταξης ήταν να αποκλειστούν άτομα τα οποία διέπραξαν έγκλημα εκτός της χώρας υποδοχής/ ασύλου, είτε ευρισκόμενα στην χώρα καταγωγής τους είτε σε μία τρίτη χώρα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους προς την χώρα ασύλου¹²⁷. Αυτός ο σκοπός διαφαίνεται ξεκάθαρα και στις δηλώσεις των πληρεξουσίων κατά τη διάρκεια των προπαρασκευαστικών εργασιών πριν την σύναψη της Σύμβασης¹²⁸. Επίσης, η Υ.Α. ξεκάθαρα

¹²⁵ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 27, παρ. 73-74.

¹²⁶ «he has committed a serious non-political crime outside the country of refuge prior to his admission to that country as a refugee», βλ. UN General Assembly, *Convention Relating to the Status of Refugees*, ο.π., παρ. 1 F (b).

¹²⁷ Αυτή την άποψη υποστηρίζουν τόσο οι J. C. Hathaway και M. Foster, όσο και οι A. Zimmermann και P. Wennholz. Βλ. J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 544 και A. Zimmermann, P. Wennholz, “Article 1F 1951 Convention”, ο.π., σ. 602, παρ. 81.

¹²⁸ Βλ. όπ. ανάφ. στο J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 544 (126). Ενδεικτικά, αναφορικά με την θέση του εκπροσώπου της Αγγλίας σημειώνεται στα πρακτικά της 24^{ης} Διάσκεψης των Πληρεξουσίων: «His particular preoccupation was that persons who committed crimes in their country of refuge should not be excluded from the application of the Convention», βλ. στο UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, *Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-fourth Meeting*, ο.π., σ 13.

τάσσεται υπέρ αυτής της ερμηνείας: «Κατ' αρχήν δεν μπορεί να είναι η χώρα στην οποία ο ενδιαφερόμενος υποβάλλει αίτημα ασύλου. Όσοι πρόσφυγες διαπράττουν 'σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα' εντός της χώρας ασύλου υπάγονται στο ποινικό δίκαιο της χώρας αυτής και στην περίπτωση των ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων στις διατάξεις των άρθρων 32 και 33 παρ. 2 της Σύμβασης του 1951. Σε καμιά περίπτωση δεν υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ (β). Σύμφωνα με τη Σύμβαση ο τύπος των εγκλημάτων που καλύπτει το άρθρο 1 ΣΤ (β) και διαπράττονται μετά την είσοδο στη χώρα ασύλου πρέπει να κριθεί σύμφωνα με το ισχύον εθνικό ποινικό δίκαιο και, ανάλογα με την περίπτωση, με τις διατάξεις των άρθρων 32 και 33 παρ. 2.»¹²⁹.

Ωστόσο, αρκετά εθνικά δικαστήρια και αρμόδιες αρχές εξέτασης έχουν ερμηνεύσει λάθος τον συγκεκριμένο όρο, κρίνοντας ότι οποιοδήποτε σοβαρό έγκλημα διαπράχθηκε πριν από την επίσημη αναγνώριση του καθεστώτος εμπίπτει στην εφαρμογή του άρθρου 1 ΣΤ (β). Με άλλα λόγια, σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση, ένας αιτών άσυλο ο οποίος διέπραξε σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα στη χώρα ασύλου πριν αναγνωριστεί στο πρόσωπό του επίσημα το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να αποκλειστεί από τη διεθνή προστασία. Αυτή η ερμηνεία προσκρούει στο ίδιο το γράμμα της διάταξης που απαιτεί το έγκλημα να έχει διενεργηθεί «*outside the country of refuge*». Εξίσου προβληματική είναι η διατύπωση που επιλέχθηκε στο άρθρο της Οδηγίας για την Αναγνώριση που αναφέρεται στον ίδιο λόγο αποκλεισμού και σύμφωνα με την οποία ο αιτών αποκλείεται όταν «*έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι πριν από τον χρόνο έκδοσης άδειας διαμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα*»¹³⁰. Ωστόσο, όπως ορθά επισημαίνει η Υ.Α. η φράση «*πριν ή γίνουν δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης*» δεν θα πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο ώστε να παραπέμπει στην περίοδο διαμονής στη χώρα πριν από την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, η οποία (αναγνώριση) έχει δηλωτικό και όχι δημιουργικό χαρακτήρα. Υπό την έννοια αυτή, η φράση «*prior to his admission*» αναφέρεται στην πραγματική, φυσική παρουσία του προσώπου στη χώρα υποδοχής/ ασύλου.

Οι όροι «σοβαρό έγκλημα» και «μη πολιτικό» μπορεί προφανώς να έχουν διαφορετικές έννοιες στα διάφορα νομικά συστήματα. Γι' αυτό το λόγο απαιτείται να βρεθούν τα κατάλληλα ερμηνευτικά εργαλεία ώστε να επιτευχθεί η ορθή εφαρμογή τους η οποία θα είναι σύμφωνη με το

¹²⁹ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 16, παρ. 44.

¹³⁰ Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, OJ L 337, 20.12.2011, π. 9–26, άρθ. 12. παρ. 2 (β').

γράμμα της διάταξης αλλά και με το σκοπό της υπό το πρίσμα του γενικότερου ανθρωπιστικού σκοπού της Σύμβασης.

Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α., οι συντάκτες της Σύμβασης δεν είχαν πρόθεση να αποκλείσουν από την διεθνή προστασία του καθεστώτος του πρόσφυγα, πρόσωπα τα οποία διέπραξαν εγκλήματα ήσσονος σημασίας. Περαιτέρω σύμφωνα με την Υ.Α. και μερίδα μελετητών η σοβαρότητα του εγκλήματος πρέπει να κριθεί με βάση τα διεθνή κριτήρια και όχι απλά με βάση το χαρακτηρισμό του από τη χώρα ασύλου ή καταγωγής.¹³¹ Για να καθορισθεί η σοβαρότητα ενός εγκλήματος πρέπει να διερευνηθούν τα ακόλουθα κριτήρια: *«η φύση της πράξης, η πραγματική βλάβη που επιφέρει, η μορφή της διαδικασίας που εφαρμόζεται κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης, η φύση της τιμωρίας που προβλέπεται για την άδικη πράξη, ο χαρακτηρισμός της ως σοβαρής από άλλες έννομες τάξεις»*¹³². Επίσης, η Υ.Α. αναφέρει συγκεκριμένα εγκλήματα τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως σοβαρά, όπως για παράδειγμα ο φόνος, ο βιασμός, ο εμπρησμός και η ληστεία, σε αντίθεση με εγκλήματα όπως είναι οι μικροκλοπές ή η κατοχή ναρκωτικών ουσιών για προσωπική χρήση, τα οποία δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της σοβαρότητας που θέτει το άρθρο 1 ΣΤ β'.

Ωστόσο, οι Hathaway και Foster υποστηρίζουν, ότι η περίπτωση β' του άρθρου 1 ΣΤ δεν αναφέρεται στα διεθνή κριτήρια προκειμένου να εξακριβωθεί το επίπεδο της σοβαρότητας. Σύμφωνα με τους μελετητές, δεν ήταν αυτή η πρόθεση των συντακτών, οι οποίοι θέλησαν απλά να αποκλείσουν τους φυγόδικους ή/και φυγόποινους δράστες σοβαρών εγκλημάτων του κοινού ποινικού δικαίου. Άλλωστε, σε διεθνή εγκλήματα αναφέρονται ρητά οι περιπτώσεις α' και γ' του άρθρου 1 ΣΤ. Οι Foster και Hathaway προτείνουν να προηγηθεί μια τριπλή αξιολόγηση προκειμένου να μπορέσει να χαρακτηριστεί ένα έγκλημα «σοβαρό» υπό την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ β'. Πρώτα, θα πρέπει να εξακριβωθεί εάν το έγκλημα θεωρείται όντως σοβαρό κοινό αδίκημα στην χώρα στην οποία διαπράχθηκε. Στην συνέχεια, θα πρέπει να εξεταστεί εάν θεωρείται εξίσου σοβαρό και στην χώρα ασύλου. Τέλος, σε περίπτωση που πληρούνται τα παραπάνω κριτήρια, θα πρέπει να εξεταστεί εάν το έγκλημα μπορεί να θεωρηθεί εκδόσιμο σύμφωνα με τα διεθνή ελάχιστα πρότυπα, και αυτό διότι, οι συντάκτες της Σύμβασης ήθελαν να συμπεριλάβουν μόνο ένα μικρό

¹³¹ Βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, "Article 1F 1951 Convention", ο.π., σ. 601, παρ. 75. Επίσης, σχετικά με ένα ερμηνευτικό εργαλείο συγκριτικής ανάλυσης των εθνικών νομικών συστημάτων υπό το φως διεθνών και περιφερειακών νομικών μέσων βλ. Ned Djordjevic, «Exclusion under Article 1F(b) of the Refugee Convention», *Journal of International Criminal Justice* 12, no. 5, Δεκέμβριος 2014, σσ. 1057-1074.

¹³² Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 34, παρ. 38-40. Αλλά και Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, "Article 1F 1951 Convention", ο.π., σ. 602, παρ. 80.

υποσύνολο των εκδόσιμων αδικημάτων, αυτά που θεωρούνταν πιο σοβαρά και τα οποία θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό.¹³³

Αντίστοιχα, ο Grahl-Madsen ερμηνεύοντας τον όρο σοβαρά εγκλήματα είχε υποστηρίξει, ότι «μόνο τα εκδόσιμα εγκλήματα οι δράστες των οποίων απειλούνται με πολυετή κάθειρξη, έχουν την επαρκή βαρύτητα ώστε να αντισταθμίσουν την υποχρέωση προστασίας ενός ατόμου που κινδυνεύει να διωχθεί».¹³⁴

Στο ίδιο πλαίσιο, στην υπόθεση *B και D* το Δικαστήριο της Ένωσης έκρινε ότι «ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα για έναν από τους λόγους που προβλέπει το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ' ... σχετίζεται με τη σοβαρότητα των τελεσθεισών πράξεων, η οποία πρέπει να είναι τέτοιου βαθμού ώστε ο αιτών να μην μπορεί νομίμως να ζητήσει την προστασία που περιλαμβάνει το καθεστώς του πρόσφυγα ...»¹³⁵. Ακολούθως, με μεγαλύτερη σαφήνεια το Εφετείο του Ηνωμένου Βασιλείου στην υπόθεση *AH (Algeria)* - επικαλούμενο την απόφαση του Δικαστηρίου της Ένωσης - υπογράμμισε ότι το επίθετο «σοβαρός» εξαρτάται πάντα από το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιείται καθώς για κάποιο σκοπό κάτι μπορεί να θεωρηθεί σοβαρό, ενώ για κάποιο άλλο όχι. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το έγκλημα που διαπράχθηκε από τον αιτούντα πρέπει να είναι αρκετά σοβαρό ώστε να δικαιολογεί τον αποκλεισμό από την προστασία που διαφορετικά θα απολάμβανε ως άτομο που έχει βάσιμο φόβο δίωξης¹³⁶.

Σε πιο πρόσφατη απόφαση του ΔΕΕ η οποία αφορά ωστόσο αποκλεισμό από επικουρική προστασία, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι η προβλεπόμενη από την ποινική νομοθεσία του οικείου κράτους ποινή να μεν έχει ιδιαίτερη σημασία κατά τον χαρακτηρισμό ενός εγκλήματος ως σοβαρού, ωστόσο θα πρέπει να προηγηθεί εξατομικευμένη εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών. Ο χαρακτηρισμός ενός εγκλήματος ως σοβαρού δεν μπορεί να εξαρτάται μόνο από την ποινή που προβλέπεται γι' αυτό το έγκλημα στην εθνική νομοθεσία¹³⁷.

¹³³ J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 550.

¹³⁴ Βλ. *οπ. ανάφ.* στο J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 551 (176).

¹³⁵ ΔΕΕ, C-57/09 και C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*, ο.π., παρ. 108.

¹³⁶ «*Although an ordinary word, "serious" has shades of meaning and the appropriate colour is given by the context in which the word is used. What may be serious for one purpose may not be serious for another. The context here is that the crime which the refugee has committed must be serious enough to justify the withholding of the protection he would otherwise enjoy as a person having a well-founded fear of persecution ...*», βλ. United Kingdom Court of Appeal (England and Wales), *AH (Algeria) v Secretary of State for the Home Department*, 2 Απριλίου 2012, 2012 EWCA Civ 395, παρ. 52, διαθέσιμο στην: https://www.refworld.org/cases,GBR_CA_CIV_4fedc0fb2.html, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020.

¹³⁷ «... αν και το κριτήριο της προβλεπόμενης από την ποινική νομοθεσία του οικείου κράτους μέλους ποινής έχει ιδιαίτερη σημασία για την εκτίμηση του βαθμού σοβαρότητας του εγκλήματος ..., εντούτοις η αρμόδια αρχή του οικείου κράτους μέλους μπορεί να επικαλεστεί ... μόνον αφού προβεί, για κάθε περίπτωση ατομικά, σε εκτίμηση των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών των οποίων έχει λάβει γνώση, προκειμένου να κρίνει εάν συντρέχουν σοβαροί λόγοι να πιστευτεί ότι οι πράξεις που τέλεσε ο ενδιαφερόμενος ... εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του

Αναφορικά με τον όρο «μη πολιτικό», θα πρέπει να εξεταστούν τα κίνητρα του δράστη σε σχέση όμως με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Αν τα κίνητρα έχουν να κάνουν με προσωπικούς λόγους ή προσωπικό όφελος, τότε σίγουρα το έγκλημα είναι μη πολιτικό. Αν τα κίνητρα έχουν πολιτική χροιά θα πρέπει να εξεταστεί ποια είναι η σχέση του εγκλήματος με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Αν οι πράξεις που έλαβαν χώρα είναι δυσανάλογες ή μη συναφείς με τον πολιτικό σκοπό που επιδιώκουν, τότε το έγκλημα θεωρείται μη πολιτικό. Με άλλα λόγια εξαιρετικά επιθετικές πράξεις θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πολιτικές, μόνο εφόσον αυτά έλαβαν χώρα εναντίον ενός εξαιρετικά καταπιεστικού καθεστώτος¹³⁸. Ως εκ τούτου, μόνο σε περιπτώσεις που υπερέχει ο πολιτικός χαρακτήρας της πράξης έναντι του ποινικού, μπορεί να χαρακτηριστεί ένα έγκλημα ως πολιτικό. Επίσης, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες της Υ.Α. ο πολιτικός στόχος που παραβιάζει τις θεμελιώδεις ελευθερίες του ανθρώπου δεν μπορεί να αποτελεί δικαιολογητική βάση για το χαρακτηρισμό ενός εγκλήματος ως πολιτικού¹³⁹.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το άρθρο 12, παρ. 2 εδ. β' της Οδηγίας για την Αναγνώριση, ορίζει ρητά ότι «ως σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα μπορεί να χαρακτηριστούν και εγκλήματα που η αντικειμενική τους υπόσταση συνίσταται σε αποτρόπαιη πράξη έστω και αν φέρεται ότι διαπράχθηκε με πολιτικό στόχο». Αντίστοιχα, το Δικαστήριο της Ένωσης έχει επισημάνει ότι «η διαπίστωση ότι οι πράξεις τρομοκρατικού χαρακτήρα, που χαρακτηρίζονται από την άσκηση βίας σε άμαχο πληθυσμό, έστω και αν τελούνται προς εξυπηρέτηση τυχόν πολιτικού σκοπού, πρέπει να θεωρούνται σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα κατά την έννοια του εν λόγω στοιχείου β'»¹⁴⁰.

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε, ότι οι όροι «σοβαρό» και «μη πολιτικό» προϋποθέτουν μία απαραίτητη στάθμιση που πρέπει να λάβει χώρα, ώστε να αναχθεί εν τέλει η συγκεκριμένη πράξη στην έννοια του σοβαρού και μη πολιτικού εγκλήματος που είναι ικανό με βάση τη διάταξη 1 ΣΤ β να επιφέρει αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα.

συγκεκριμένου λόγου αποκλεισμού ... το άρθρο 17, παράγραφος 1, στοιχείο β', της οδηγίας 2011/95 αντιτίθεται σε νομοθετική ρύθμιση κράτους μέλους δυνάμει της οποίας ο αιτών επικουρική προστασία θεωρείται ότι έχει διαπράξει 'σοβαρό έγκλημα' κατά την έννοια της διάταξης αυτής, λόγω του οποίου μπορεί να αποκλειστεί από την εν λόγω προστασία, με μόνο κριτήριο την ποινή που προβλέπει για το έγκλημα αυτό η νομοθεσία του συγκεκριμένου κράτους μέλους ... », βλ. ΔΕΕ, C-369/17, *Shajin Ahmed κατά Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal*, 13 Σεπτεμβρίου 2018, ECLI:EU:C:2018:713, παρ. 58, 55

¹³⁸ Βλ. J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 557.

¹³⁹ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 16, παρ. 43.

¹⁴⁰ ΔΕΕ, C-57/09 και C-101/09, *Bundesrepublik Deutschland v. B and D*, ο.π., παρ. 81.

II.II. iii. Άρθρο 1 ΣΤ (γ) - Πράξεις Αντίθετες Με Τους Σκοπούς Και Τις Αρχές Των Ηνωμένων Εθνών

Σύμφωνα με το άρθρο 1 ΣΤ γ' αποκλείονται από το καθεστώς του πρόσφυγα όσοι είναι «ένοχοι ενεργειών αντίθετων προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών». Η διάταξη αυτή (όπως επίσης και η διάταξη β') αντιστοιχεί στο άρθρο 14 παρ. 2 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου ορίζεται ότι *το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες δεν μπορεί να το επικαλεστεί κάποιος σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε.*¹⁴¹. Οι σκοποί και οι αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών αποτυπώνονται στον Καταστατικό Χάρτη του Ο.Η.Ε. και σύμφωνα με αυτόν σκοποί αποτελούν η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και της ασφάλειας, η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των εθνών, η επίτευξη διεθνούς συνεργασίας κατά την επίλυση των διεθνών προβλημάτων οικονομικής, κοινωνικής, εκπολιτιστικής φύσης, η προαγωγή του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου καθώς και η εναρμόνιση των δράσεων των εθνών. Ενώ τις αρχές συνιστούν η αρχή της κυρίαρχης ισότητας όλων των μελών του, η καλόπιστη εκπλήρωση των υποχρεώσεων, η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών, η αποχή από την απειλή ή τη χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οιαδήποτε κράτους και η παροχή συνδρομής για την προαγωγή του έργου του Ο.Η.Ε.¹⁴²

Πρόκειται για μία διάταξη η οποία είναι εξαιρετικά γενικού χαρακτήρα και συνεπώς εφαρμόζεται πολύ λιγότερα συγκριτικά με τα εδάφια β' και γ'. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της Υ.Α. «*λαμβάνοντας υπόψη την ευρεία διατύπωση της διάταξης αυτής, την έλλειψη συνεκτικής κρατικής πρακτικής και τους κινδύνους της καταχρηστικής εφαρμογής της 34 το άρθρο 1 ΣΤ (γ) πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικά*»¹⁴³.

Αναφορικά με την συγκεκριμένη διάταξη ζήτημα τίθεται για το αν ενδεχομένως δύναται να είναι ένοχοι τέτοιων ενεργειών απλοί άνθρωποι που δεν κατέχουν κάποια θέση εξουσίας. Σύμφωνα με την Υ.Α. η συγκεκριμένη ρήτρα πρέπει να ερμηνεύεται έτσι ώστε να εφαρμόζεται μόνο σε ενέργειες που πλήττουν τη βάση της συνύπαρξης της διεθνούς κοινότητας υπό την αιγίδα

¹⁴¹ «... This right may not be invoked in the case of prosecutions genuinely arising from non-political crimes or from acts contrary to the purposes and principles of the United Nations», Βλ. UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 Δεκεμβρίου 1948, 217 Α (III), άρθρ. 14 παρ. 2, διαθέσιμη στην: <https://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html>, τελευταία πρόσβαση 3 Νοεμβρίου 2020.

¹⁴² United Nations, *Charter of the United Nations*, 24 Οκτωβρίου 1945, 1 UNTS XVI, αρθρ. 1 και 2, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, τελευταία πρόσβαση 20 Νοεμβρίου 2020. Έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με τον Α.Ν. 585/1945 (ΦΕΚ 242, τ. Α').

¹⁴³ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 17, παρ. 46.

του Ο.Η.Ε. Πρόκειται για εγκλήματα που πλήττουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και τις ειρηνικές σχέσεις των κρατών ή προκαλούν οι σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου.¹⁴⁴ Επιπλέον, καθώς οι θεμελιώδεις αρχές του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε. ορίζουν κυρίως τις θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να διέπουν τις αμοιβαίες σχέσεις των κρατών, η Υ.Α. υποστήριξε ότι «για να τελέσει κάποιο πρόσωπο πράξη αντίθετη με τις αρχές του Ο.Η.Ε. πρέπει να κατέχει ισχυρή θέση σε κράτος μέλος και να συντελέσει στην παραβίαση των παραπάνω αρχών από το κράτος του»¹⁴⁵. Σε αυτό το συμπέρασμα συνηγορούν και οι προπαρασκευαστικές εργασίες πριν την σύναψη της Σύμβασης, όπου ο εκπρόσωπος της Γαλλίας υποστήριξε ότι αυτή η διάταξη δεν αφορά τον καθημερινό άνθρωπο, αλλά αντίθετα τα πρόσωπα που κατέχουν κυβερνητικές θέσεις, όπως αρχηγοί κρατών, υπουργοί και υψηλοί αξιωματούχοι¹⁴⁶. Ωστόσο, αρκετά εθνικά δικαστήρια έκριναν διαφορετικά, και θεώρησαν ότι οι πράξεις της συγκεκριμένης διάταξης θα μπορούσαν ενδεχομένως να διαπραχθούν και από πρόσωπα που δεν σχετίζονται με κράτος ή κρατική οντότητα. Στις πρόσφατες θέσεις της η Υ.Α., ανασκεύασε εν μέρει, υπογραμμίζοντας: «... υπό το πρίσμα της σημερινής πραγματικότητας, δεν απαιτείται σε όλες τις περιπτώσεις να κατέχουν θέσεις εξουσίας σε κρατική ή μη κρατική οντότητα όσοι τελούν εγκλήματα που λόγω της φύσης και της σοβαρότητάς τους επηρεάζουν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια ή τις σχέσεις μεταξύ των κρατών ή αποτελούν σοβαρές και συστηματικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου ...»¹⁴⁷. Περαιτέρω, οι Hathaway και Foster υποστηρίζουν ότι πράγματι θα μπορούσε να λάβει χώρα μία προσεκτική εξελικτική ερμηνεία της συγκεκριμένης διάταξης αναφορικά με τα πρόσωπα που δύναται να υπάγονται σε αυτήν, δεδομένων και των μεταβολών της φύσης της εξουσίας και της δυνατότητας ορισμένων ανθρώπων που δεν κατέχουν θέσεις επίσημων αρχών, να ενεργούν πράξεις ικανές να θέσουν σε κίνδυνο την διεθνή συνύπαρξη. Ωστόσο, δύσκολα θα αναγνώριζαν μια επέκταση στο ουσιαστικό αντικείμενο της διάταξης, δηλαδή εάν αυτό διευρυνόταν πέρα από τις πράξεις που θέτουν σε κίνδυνο την διεθνή τάξη¹⁴⁸.

Κατά τη γνώμη μας μία μη δικαιολογημένη επέκταση του ουσιαστικού αντικειμένου της διάταξης που δύναται να επιτευχθεί θα ήταν η *a priori* υπαγωγή των πράξεων διεθνούς

¹⁴⁴ Στο ίδιο παρ. 47.

¹⁴⁵ «From this it could be inferred that an individual, in order to have committed an act contrary to these principles, must have been in a position of power in a member State and instrumental to his State's infringing these principles», βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 32, παρ. 163.

¹⁴⁶ Βλ. United Nations, *Social Committee: summary record of the 166th meeting held at the Palais des Nations, Geneva*, on Monday, 7 August 1950, E/AC.7/SR.166, σ. 6, όπ. *ανάφ.* στο J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 587.

¹⁴⁷ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR public statement in relation to cases Bundesrepublik Deutschland v. B and D pending before the Court of Justice of the European Union*, ο.π., σ. 29.

¹⁴⁸ Βλ. J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 589.

τρομοκρατίας στο πεδίο εφαρμογής της. Πράγματι, οι αποφάσεις 1373 (2001) και 1377 (2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. υιοθέτησαν την άποψη ότι οι πράξεις της διεθνούς τρομοκρατίας συνιστούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια και είναι αντίθετες με τους σκοπούς και τις αρχές του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Αντίστοιχα, στην εισαγωγική σκέψη 31 της Οδηγίας για την Αναγνώριση αναφέρεται ότι: *«Πράξεις αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών εκτίθενται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας, οι οποίες δηλώνουν ότι «οι τρομοκρατικές πράξεις, μέθοδοι και πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» και ότι «η ενσυνείδητη χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η εξώθηση σε τρομοκρατικές πράξεις αντιβαίνουν ομοίως στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών».*

Αυτή η προσέγγιση έχει ως αποτέλεσμα να χρησιμοποιείται εύκολα η σχετική διάταξη με γενικό τρόπο ώστε να αποκλείονται «τρομοκράτες» χωρίς όμως προηγουμένως να γίνεται έλεγχος για το αν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την υπαγωγή των πράξεων αυτών στις περιπτώσεις α' και β' του άρθρου 1 ΣΤ. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, κάποιες πράξεις τρομοκρατίας μπορεί να πληρούν τις προϋποθέσεις των σοβαρών μη πολιτικών εγκλημάτων της διάταξης β' και κάποιες άλλες μπορούν να θεωρηθούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας υπό την έννοια της διάταξης α'. Η απευθείας εφαρμογή του αποκλεισμού της διάταξης γ' ως αποτέλεσμα του απλουστευτικού ισχυρισμού ότι όλες οι πράξεις τρομοκρατίας συνιστούν εκ προοιμίου πράξεις ενάντια στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, οδηγεί στο να μην χρησιμοποιηθούν οι πολύ πιο λεπτομερείς και ακριβείς διατάξεις α' και β'.¹⁴⁹

Στο σημείο αυτό, αξίζει να σχολιάσουμε δύο αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης που ασχολούνται με την εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού σε πρόσωπα που θεωρείται ότι σχετίζονται με πράξεις τρομοκρατίας. Οι δύο αυτές αποφάσεις παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον και αναφορικά με τα ζητήματα της εφαρμογής του απαιτούμενου μέτρου απόδειξης και του καταλογισμού της ευθύνης.

Καταρχήν, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες της ΥΑ, οι κατάλογοι των ύποπτων τρομοκρατικών οργανώσεων και τρομοκρατών που έχει υιοθετήσει η διεθνής κοινότητα στο πλαίσιο της καταπολέμησης της τρομοκρατίας δεν πρέπει να οδηγεί σε *αντιστροφή* του βάρους απόδειξης. Οι κατάλογοι αυτοί συντάσσονται με βάση πολιτική και όχι δικαστική διαδικασία και άρα η αποδεικτική ισχύς τους είναι μάλλον περιορισμένη. Επιπλέον, τα κριτήρια καταχώρησης στους εν λόγω καταλόγους μπορεί να είναι ευρύτερα από αυτά που αφορούν στις προϋποθέσεις

¹⁴⁹ Βλ. J. C. Hathaway, M. Foster, *The Law of Refugee Status*, ο.π., σ. 593.

εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ.¹⁵⁰ Το σχετικό βάρος απόδειξης για την συνδρομή των ρητρών αποκλεισμού εξακολουθούν και το φέρουν οι αρχές εξέτασης ακόμα και σε περιπτώσεις που ο αιτών είναι μέλος οργάνωσης που συμπεριλαμβάνεται στις εν λόγω λίστες.

Το παραπάνω έγινε ξεκάθαρο στην υπόθεση *Bundesrepublik Deutschland κατά B και D*. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκρινε, ότι δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτομάτως τον αποκλεισμό του αιτούντος από το καθεστώς του πρόσφυγα το γεγονός και μόνον ότι αυτός υπήρξε μέλος κάποιας οργάνωσης που μνημονεύεται σε κατάλογο της θέσης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστήριο έκρινε « ... παρότι οι πράξεις οργάνωσης η οποία περιλαμβάνεται στον κατάλογο του παραρτήματος της κοινής θέσης 2001/931 λόγω της αναμειξιάς της σε τρομοκρατικές πράξεις μπορούν να συσχετιστούν με έκαστο εκ των λόγων αποκλεισμού των στοιχείων β' και γ' του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, το γεγονός απλώς και μόνον ότι ο αιτών υπήρξε μέλος τέτοιου είδους οργάνωσης δεν μπορεί να συνεπάγεται αυτομάτως τον αποκλεισμό του από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει των εν λόγω διατάξεων. 89. Ειδικότερα, δεν υφίσταται ευθεία σχέση μεταξύ της κοινής θέσης 2001/931 και της οδηγίας όσον αφορά τους επιδιωκόμενους σκοπούς, και δεν δικαιολογείται η αρμόδια αρχή, όταν προτίθεται να εξαιρέσει πρόσωπο από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, να βασίζεται αποκλειστικώς στη συμμετοχή του σε οργάνωση που περιλαμβάνεται σε κατάλογο που καταρτίστηκε εκτός του πλαισίου που καθιέρωσε η οδηγία τηρουμένης της Συμβάσεως της Γενεύης Εντούτοις, η συμπερίληψη οργάνωσης σε κατάλογο όπως ο κατάλογος του παραρτήματος της κοινής θέσης 2001/931 καθιστά δυνατή την απόδειξη του τρομοκρατικού χαρακτήρα της οργάνωσης, μέλος της οποίας υπήρξε ο αιτών, στοιχείο που η αρμόδια αρχή πρέπει να λαμβάνει υπόψη, όταν ελέγχει, καταρχάς, αν η οργάνωση αυτή τέλεσε πράξεις που εμπίπτουν στο άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β' ή γ' της οδηγίας ... 92. Κατά δεύτερον, και αντιθέτως προς όσα προβάλλει η Επιτροπή, ούτε η συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής οργάνωσης κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 2, στοιχείο β', της αποφάσεως-πλασίου 2002/475 εμπίπτει κατ' ανάγκη και αυτομάτως στους λόγους αποκλεισμού του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας ... 94. Από όλες αυτές τις περιστάσεις προκύπτει ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα προσώπου που ήταν μέλος οργάνωσης η οποία εφαρμόζει τρομοκρατικές μεθόδους εξαρτάται από κατ' ιδίαν έλεγχο συγκεκριμένων γεγονότων που παρέχει τη δυνατότητα να διαπιστωθεί αν υφίστανται σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του εντός της συγκεκριμένης οργάνωσης, το πρόσωπο αυτό διέπραξε σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα ή

¹⁵⁰ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 38, παρ. 106.

είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, ή ότι είναι ηθικός αυτουργός τέτοιου εγκλήματος ή τέτοιου είδους πράξεων ή μετέσχε άλλως στην τέλεση, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 3, της οδηγίας».¹⁵¹

Ωστόσο στην πιο πρόσφατη υπόθεση Lounani το Δικαστήριο ανασκεύασε εν μέρει το σκεπτικό της Β. και D.¹⁵². Αναλυτικότερα, ο κ. Lounani καταδικάστηκε από το δικαστήριο του Βελγίου για συμμετοχή σε δραστηριότητες τρομοκρατικών ομάδων παρέχοντας λειτουργική υποστήριξη σε μια τρομοκρατική ομάδα με την παροχή, μεταξύ άλλων, υλικών πόρων ή πληροφοριών, πλαστογράφησης διαβατηρίων, δόλιας μεταφοράς διαβατηρίων και ενεργού συμμετοχής του στην οργάνωση ενός δικτύου για αποστολή εθελοντών στο Ιράκ. Ως εκ τούτου, ο κ. Lounani κρίθηκε ένοχος για συμμετοχή στις δραστηριότητες της τρομοκρατικής ομάδας, αλλά όχι για τη διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών. Το Δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει εάν η συγκεκριμένη συμπεριφορά αποτελούσε βάση αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 12 παράγραφος 2 περίπτωση γ της Οδηγίας. Το ΔΕΕ έκρινε ότι το άρθρο 12 παράγραφος 2 περίπτωση γ' καλύπτει και τις πράξεις για τις οποίες ο κ. Lounani κρίθηκε ένοχος, ήτοι πράξεις συμμετοχής σε τρομοκρατική ομάδα και όχι μόνο πράξεις διάπραξης τρομοκρατικών ενεργειών. Περαιτέρω, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι θα πρέπει η αρμόδια αρχή να προβεί σε εξατομικευμένη αξιολόγηση των συγκεκριμένων γεγονότων. Στη συνέχεια, το Δικαστήριο τόνισε ότι σε αυτή την αξιολόγηση, το γεγονός ότι ο ενδιαφερόμενος έχει καταδικαστεί για συμμετοχή σε δραστηριότητες μιας τρομοκρατικής ομάδας και το γεγονός ότι ήταν μέλος της ηγεσίας αυτής της ομάδας, έχει ιδιαίτερη σημασία. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην απόφαση Lounani καταδεικνύει δύο σημαντικά σημεία αναφορικά με την ερμηνεία του άρθρου 12 περ. γ' της Οδηγίας. Πρώτον, διευρύνει το περιεχόμενο των πράξεων που μπορούν να οδηγήσουν σε αποκλεισμό επειδή θεωρούνται αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ. Δηλαδή, εκτός από τις τρομοκρατικές πράξεις που αναφέρονται ρητά και στην υπόθεση Β. και D, μπορούν να θεωρηθούν πράξεις αντιβαίνουσες στους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ υπό την έννοια του άρθρου 12 παρ. 2 περ. γ' της Οδηγίας και πράξεις που περιλαμβάνουν στρατολόγηση, οργάνωση, μεταφορά και εξοπλισμό ατόμων που ταξιδεύουν σε ξένο κράτος με σκοπό τη διάπραξη, τον σχεδιασμό ή την προετοιμασία τρομοκρατικής πράξης. Επομένως, αυτές οι πράξεις θεωρούνται από το Δικαστήριο a priori αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του ΟΗΕ. Δεν χρειάζεται να αποδειχθεί, ότι τα άτομα που τελούν τέτοιες πράξεις, έχουν διαπράξει τελικά και τρομοκρατικές ενέργειες. Δεύτερον, η απόφαση Lounani εισάγει νέους παράγοντες που

¹⁵¹ ΔΕΕ, C-57/09 and C-101/09, ο.π., παρ. 88 – 94.

¹⁵² ΔΕΕ, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, 31ης Ιανουαρίου 2017, ECLI:EU:C:2017:71

λαμβάνονται υπόψη κατά την εφαρμογή του απαιτούμενου μέτρου απόδειξης και του καταλογισμού της ευθύνης ενός ατόμου. Η απόφαση τονίζει ότι η τυχόν προηγούμενη καταδίκη για σχετικές πράξεις, αλλά και η συμμετοχή ως μέλος της ηγετικής ομάδας μιας οργάνωσης έχουν ιδιαίτερη σημασία. Χαρακτηριστικά η απόφαση επισημαίνει: *«Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο δεύτερο και το τρίτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ', και το άρθρο 12, παράγραφος 3, της οδηγίας 2004/83 έχουν την έννοια ότι πράξεις συμμετοχής στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, όπως αυτές για τις οποίες καταδικάστηκε ο αναιρεσίβλητος της κύριας δίκης, μπορούν να δικαιολογήσουν τον αποκλεισμό από το καθεστώς του πρόσφυγα, μολοντί δεν αποδείχθηκε ότι το οικείο πρόσωπο τέλεσε, αποπειράθηκε ή απείλησε να τελέσει τρομοκρατική πράξη. Όσον αφορά την εξατομικευμένη εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών βάσει των οποίων θα κριθεί αν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστευτεί ότι πρόσωπο είναι ένοχο πράξεων που αντιβαίνουν στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, ήταν ο ηθικός αυτουργός τέτοιων πράξεων ή συμμετείχε σε αυτές ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο, το γεγονός ότι το πρόσωπο αυτό καταδικάστηκε, από τα δικαστήρια κράτους μέλους, για συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας έχει ιδιαίτερη σημασία, όπως και η διαπίστωση ότι το εν λόγω πρόσωπο ήταν ηγετικό μέλος της ομάδας αυτής, χωρίς να απαιτείται να αποδειχθεί ότι το πρόσωπο αυτό ήταν το ίδιο ο ηθικός αυτουργός τρομοκρατικής πράξεως ή ότι συμμετείχε σε αυτή ως συνεργός καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο»¹⁵³.*

Συμπερασματικά, με την απόφαση Lounani διαφαίνεται ότι το Δικαστήριο της Ένωσης προσπαθεί να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τις διατάξεις περί αποκλεισμού προστατεύοντας παράλληλα και την αυτόνομη έννομη τάξη της Ένωσης, γεγονός όμως που μπορεί να οδηγήσει σε μία απόκλιση από τις πρακτικές και τις ερμηνείες που προκρίνουν άλλες έννομες τάξεις αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα.

Μια προσέγγιση που θα επέτρεπε την κατά το δοκούν επέκταση του αντικειμένου της συγκεκριμένης διάταξης της περίπτωσης γ' του άρθρου 1 ΣΤ αφήνει περιθώριο ώστε να χρησιμοποιηθεί αυτή η διάταξη και σε περιπτώσεις που δεν θα έπρεπε να υπαχθούν κανονικά στο άρθρο 1 ΣΤ, αλλά στο άρθρο 33 παρ. 2. Αξίζει να σημειωθεί, ότι η διάταξη αυτή έχει χρησιμοποιηθεί και σε πράξεις εμπορίας ναρκωτικών, καθώς θεωρήθηκε ότι μια τέτοια πράξη αντίκειται εν γένει στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών¹⁵⁴. Ωστόσο, όπως ορθά

¹⁵³ ΔΕΕ, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, 31ης Ιανουαρίου 2017, ECLI:EU:C:2017:71, παρ. 79.

¹⁵⁴ Στην υπόθεση Pushranathan ο αιτών είχε αποκλειστεί για πράξεις διακίνησης ναρκωτικών στη βάση των άρθρων 1 ΣΤ α' και γ'. Ωστόσο το Ανώτατο Δικαστήριο του Καναδά έκρινε ότι η διακίνηση ναρκωτικών δεν υπάγεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 ΣΤ γ': «... Lastly, the presence of Art. 1F(b), which excludes from the protection of the Convention a person who has committed a serious non-political crime outside the country of refuge prior to his admission to that country as a refugee, suggests that even a serious non-political crime such as drug trafficking should

σημειώνουν οι Foster και Hathaway, οι σκοποί και αρχές των Ηνωμένων Εθνών υπό την έννοια του άρθρου 1 ΣΤ γ' δεν αναφέρονται σε πρωτοβουλίες και προγραμματικούς στόχους του οργανισμού¹⁵⁵.

Συνοψίζοντας, κατά την ορθότερη ερμηνεία η εφαρμογή της διάταξης 1 ΣΤ γ' θα πρέπει να περιορίζεται σε πράξεις που έχουν τέτοια βαρύτητα ώστε να απειλήσουν την σταθερότητα της διεθνούς τάξης και κάποιος για να είναι ένοχος των πράξεων αυτών θα πρέπει να έχει «επαρκή προσωπική και άμεση συνδρομή στην απειλή του συλλογικού συμφέροντος»¹⁵⁶.

not be included in Art. 1F(c) ... ». Επίσης, το Δικαστήριο υποστήριξε « ... *the purpose of Art. 1F(c) is to exclude those individuals responsible for serious, sustained or systemic violations of fundamental human rights which amount to persecution in a non-war setting. Article 1F(c) may be applicable to non-state actors. Although it may be more difficult for a non-state actor to perpetrate human rights violations on a scale amounting to persecution without the - 5 - state thereby implicitly adopting those acts, the possibility should not be excluded a priori ...*», βλ. Supreme Court of Canada, *Pushpanathan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration)*, ο.π., σσ. 4-6.

¹⁵⁵ Στο ίδιο, ο.π. 597.

¹⁵⁶ Στο ίδιο. Επίσης, εύστοχα το Ανώτατο Δικαστήριο του Ηνωμένου Βασιλείου υπογράμμισε στην υπόθεση *Al-Sirri*: «... *The article should be interpreted restrictively and applied with caution. There should be a high threshold "defined in terms of the gravity of the act in question, the manner in which the act is organised, its international impact and long-term objectives, and the implications for international peace and security" ...* », βλ. United Kingdom Supreme Court, *Al-Sirri v Secretary of State for the Home Department and DD v Secretary of State for the Home Department*, ο.π., παρ. 16.

III. Η Αρχή της Μη Επαναπροώθησης και οι «Ανάξιοι» προστασίας

III.1 Η Σχέση του αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ με την εξαίρεση από την προστασία της αρχής της μη επαναπροώθησης του 33 παρ. 2 της Σύμβασης

Θα πρέπει να γίνει σαφής διάκριση μεταξύ του άρθρου 1 ΣΤ και του άρθρου 33 παρ. 2 της Σύμβασης. Τα δύο αυτά άρθρα αν και με μία πρώτη ματιά φαίνεται να αλληλεπικαλύπτονται αναφορικά με τον σκοπό τους, στην πραγματικότητα έχουν διαφορετικό αντικείμενο, διαφορετικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή τους και εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Το άρθρο 1 ΣΤ, όπως αναλύθηκε, έχει ως αποτέλεσμα την εκ προοιμίου μη εφαρμογή των λοιπών διατάξεων της Σύμβασης σε περίπτωση που στο πρόσωπο των υπό εξέταση αιτούντων πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής των ρητρών αποκλεισμού. Με άλλα λόγια, ο αποκλεισμός ενός προσώπου από το καθεστώς του πρόσφυγα κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 1 ΣΤ, οδηγεί αυτοδικαίως στην μη εφαρμογή του συνόλου των διατάξεων της Σύμβασης και της προστασίας που αυτή παρέχει, συμπεριλαμβανομένης - κατ' αρχήν - και της προστασίας από την επαναπροώθηση του άρθρου 33 της Σύμβασης¹⁵⁷. Από την άλλη μεριά, το άρθρο 33 παρ. 2 προβλέπει ότι ένας ήδη αναγνωρισμένος πρόσφυγας, ο οποίος όμως συνιστά απειλή για την ασφάλεια της χώρας και της κοινωνίας ως αποτέλεσμα διάπραξης σοβαρών αδικημάτων, δεν έχει δικαίωμα να επικαλεστεί την προστασία που απορρέει από την αρχή της μη επαναπροώθησης που προβλέπεται στο άρθρο 33 παρ. 1. Επιπλέον, το άρθρο 33 παρ. 1 έχει διαφορετική αιτιολογική θεμελίωση. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες της Ύπατης, «το άρθρο 33 (2) εφαρμόζεται στους πρόσφυγες που συνιστούν σοβαρή απειλή για τη χώρα ασύλου λόγω της σοβαρότητας των εγκλημάτων που διέπραξαν. Έχει ως στόχο την προστασία της ασφάλειας της χώρας ασύλου και στηρίζεται στην αξιολόγηση της προσωπικότητας του πρόσφυγα ως σοβαρής πραγματικής ή μελλοντικής απειλής. Γι' αυτό το λόγο το άρθρο 33 (2) θεωρείται ότι αποτελεί το έσχατο μέτρο, το οποίο υπερισχύει των κυρώσεων του ποινικού δικαίου και η εφαρμογή του δικαιολογείται όταν ο πρόσφυγας συνιστά εξαιρετική απειλή – που μπορεί να αποτραπεί μόνον με την απομάκρυνσή του από τη χώρα ασύλου»¹⁵⁸. Επιπλέον, οι προϋποθέσεις εφαρμογής των δύο άρθρων διαφοροποιούνται. Απαιτείται διαφορετικό επίπεδο μέτρου απόδειξης για το εάν τα υπό κρίση εγκλήματα που αποδίδονται σε έναν αιτούντα άσυλο έχουν πράγματι διαπραχθεί σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 ΣΤ, και διαφορετικό επίπεδο για το εάν ο πρόσφυγας συνιστά κίνδυνο για την δημόσια ασφάλεια ή όχι σύμφωνα με το άρθρο 33 παρ. 2. Πράγματι, ένα πρόσωπο που

¹⁵⁷ Βλ. Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, “Article 1F 1951 Convention”, ο.π., σ. 590.

¹⁵⁸ Βλ. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees*, ο.π., σ. 5, παρ. 10.

έχει διαπράξει ένα σοβαρά μη πολιτικό έγκλημα υπό την έννοια της περίπτωσης β' του άρθρου 1 ΣΤ, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά και σοβαρή απειλή για την χώρα υποδοχής, ωστόσο αυτό είναι κάτι που θα κρινόταν σε περίπτωση που δεν είχε αποκλειστεί από το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης. Κοινό σημείο και των δύο διατάξεων συνιστά η μη προστασία από την αρχή της μη επαναπροώθησης που προβλέπεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης. Στην μία περίπτωση, επειδή εξ αρχής δεν αναγνωρίζεται το καθεστώς και συνεπώς δεν έχει εφαρμογή η Σύμβαση, και στην άλλη επειδή τίθεται ως εξαίρεση από τον κανόνα του προστατευτικού πλαισίου της αρχής.

III.Π. Μη επιστραφόμενοι, προστασία από άλλες διεθνείς συμβάσεις.

Η μεταχείριση των «αποκλειόμενων» δεν αποτελεί αντικείμενο της Σύμβασης και ως εκ τούτου διαφέρει από κράτος σε κράτος. Η πιθανότητα ένα πρόσωπο να διωχθεί για τα εγκλήματα που έχει διαπράξει, εξαρτάται απ' το εάν τα συγκεκριμένα αδικήματα μπορούν να υπαχθούν στην ποινική δικαιοδοσία του κράτους. Επίσης, ανάλογα με το νομικό πλαίσιο της έκδοσης και με το αν υπάρχει κάποια συμφωνία έκδοσης με το κράτος στο οποίο έχει διαπραχθεί το έγκλημα ή με το εάν έχει υποβληθεί κάποιο αίτημα για έκδοση, ενδεχομένως να εκκινήσει μία διαδικασία έκδοσης - αν και αυτό δεν αποτελεί αναγκαστική συνέπεια της εφαρμογής του αποκλεισμού. Είναι επίσης πιθανό να εγκαθιδρύεται δικαιοδοσία κάποιου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου για τις συγκεκριμένες πράξεις.¹⁵⁹

Περαιτέρω, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ, δεν συνεπάγεται την απέλαση του πρόσφυγα. Αντιθέτως, αρκετά συχνά σε περιπτώσεις αποκλεισμού ή ακόμα και κατά τις διαδικασίες έκδοσης, ο πρόσφυγας μπορεί να προστατεύεται από την επαναπροώθηση εξαιτίας άλλων εργαλείων του διεθνούς δικαίου προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, αν και έχει αποκλειστεί από τα δικαιώματα που προβλέπονται στην Σύμβαση, ωστόσο ενδέχεται να έχει πρόσβαση σε κάποια θεμελιώδη δικαιώματα που εκπηγάζουν από άλλες διεθνείς συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, παρά το γεγονός ότι ένα πρόσωπο που έχει αποκλειστεί με βάση τις ρήτρες του άρθρου 1 ΣΤ δεν πληροί τις προϋποθέσεις προστασίας βάσει της Σύμβασης και δεν υπάγεται σε αυτήν, ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα δεν συνεπάγεται αποκλεισμό από όλες τις μορφές προστασίας βάσει του εθνικού και του διεθνούς δικαίου. Το άτομο που έχει αποκλειστεί ενδέχεται να μπορεί να αναζητήσει προστασία σε άλλα διεθνή όργανα. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να διακρίνουμε μεταξύ

¹⁵⁹ Joan Fitzpatrick, "The Post-Exclusion Phase: Extradition, Prosecution and Expulsion", International Journal of Refugee Law, 12, no. Special Issue, 2000, σ. 278-279.

της προσφυγικής προστασίας και της προστασίας που παρέχεται από άλλες συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η προστασία από την απέλαση αποτελεί το σημαντικότερο παράδειγμα. Αν και ο αιτών που έχει αποκλειστεί δεν απολαμβάνει κανενός δικαιώματος της Σύμβασης, άρα κατ' αρχήν ούτε του άρθρου 33, ήτοι της αρχής της μη επαναπροώθησης, γεγονός το οποίο ουσιαστικά θα οδηγούσε στην απέλαση του από την χώρα, αυτό ωστόσο σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι δυνατόν να συμβεί καθώς η αρχή της μη επαναπροώθησης και η προστασία που αυτή παρέχει - η οποία θεωρείται διεθνές εθιμικό δίκαιο¹⁶⁰ - ενσωματώνεται και σε άλλες διεθνείς συμβάσεις προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σύμφωνα με αυτήν την αρχή, κανένα άτομο δεν πρέπει να επιστραφεί σε οποιαδήποτε χώρα όπου υπάρχει κίνδυνος να απειληθεί η ζωή του ή να υποστεί βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο δε, το άρθρο 21 της Οδηγίας για τις Διαδικασίες Καθορισμού αναφέρεται ρητά στις διεθνείς υποχρεώσεις που δύναται να απαγορεύουν την απέλαση. Το άρθρο 21 παρ. 1 προβλέπει: «τα κράτη μέλη σέβονται την αρχή της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τις διεθνείς τους υποχρεώσεις». Ακόμα περισσότερο το άρθρο 21 παρ. 2 της Οδηγίας, το οποίο θα λέγαμε ότι αντιστοιχεί στο άρθρο 31 παρ. 2 της Σύμβασης επισημαίνει ότι ο πρόσφυγας μπορεί να εξαιρεθεί από την αρχή της μη επαναπροώθησης για λόγους εθνικής ασφάλειας ή επειδή αποτελεί κίνδυνο για την κοινωνία «οσάκις δεν απαγορεύεται από τις διεθνείς υποχρεώσεις της παραγράφου 1 ...». Βέβαια, δεδομένου ότι αυτή η διάταξη αφορά εκείνους στους οποίους έχει αναγνωριστεί το καθεστώς του πρόσφυγα, δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε εκείνους έναντι των οποίων εφαρμόζεται το άρθρο 1 ΣΤ. Η απαγόρευση της επαναπροώθησης επαναλαμβάνεται και σε άλλα κείμενα του ευρωπαϊκού νομικού πλαισίου και συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 της Οδηγίας για τις Επιστροφές και στα άρθρα 4 και 19 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ.

Περαιτέρω, σε διεθνές επίπεδο, το άρθρο 3 παρ. 1 της Σύμβασης του 1984 κατά των Βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης, ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας προβλέπει ότι: «Κανένα Κράτος Μέρος δε θα απελαύνει, δε θα επαναπροωθεί ("refouler"), ούτε θα εκδίδει πρόσωπο σε άλλο Κράτος, όπου υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι αυτό το πρόσωπο θα κινδυνεύσει να υποστεί βασανιστήρια.», ενώ στην δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου επισημαίνεται ότι οι αρμόδιες αρχές υποχρεούνται να λάβουν υπόψη όλα τα σχετικά

¹⁶⁰ Αρκετοί μελετητές υποστηρίζουν, ότι η αρχή της μη επαναπροώθησης - πέρα από τον εθιμικό της χαρακτήρα - θα έπρεπε να αναγνωριστεί και ως κανόνας *ius cogens*. Βλ. σχετ. C. Costello and M. Foster, "Non-refoulement as custom and jus cogens? Putting the prohibition to the test", *Netherlands Yearbook of International Law*, vol. 46, Αύγουστος 2016, T.M.C. Asser Press, σσ. 273-327.

στοιχεία, συμπεριλαμβανομένης τυχόν ύπαρξης συστηματικών, σοβαρών, κατάφορων ή μαζικών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο συγκεκριμένο Κράτος. Επίσης, στο άρθρο 7 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα προβλέπεται ότι «*Κανείς δεν υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχειρίσεις σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές. Ειδικότερα, απαγορεύεται η υποβολή προσώπου, χωρίς την ελεύθερη συγκατάθεσή του σε ιατρικό ή επιστημονικό πείραμα*». Αντίστοιχα, στο άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, προβλέπεται πως «*ουδείς επιτρέπεται να υποβληθί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς*». Πάντως πέρα από τις δεσμεύσεις που απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις, η απαγόρευση βασανιστηρίων θεωρείται κανόνας αναγκαστικού δικαίου και για αυτό εφαρμόζεται και ανεξάρτητα των συμβατικών υποχρεώσεων¹⁶¹. Εκτός από τις προαναφερθείσες διατάξεις, απαγορεύσεις επαναπροώθησης προβλέπονται και στο άρθρο 2 παρ. 3 της Σύμβασης του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας του 1969 για τα Ειδικά Θέματα των Προβλημάτων των Προσφύγων στην Αφρική¹⁶², στο άρθρο 22 παρ. 8 της Αμερικανικής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και στο άρθρο 5 του Αφρικανικού Χάρτη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και των Λαών. Ωστόσο, το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ είναι αυτό που χρησιμοποιείται συχνότερα σε υποθέσεις επαναπροώθησης στον ευρωπαϊκό χώρο, και αυτό σχετίζεται με τον απόλυτο χαρακτήρα της προστασίας του και το γεγονός ότι ο μηχανισμός εφαρμογής της ΕΣΔΑ παράγει δεσμευτικές αποφάσεις για τα κράτη μέλη. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΑΔ) έχει αρμοδιότητα να χορηγήσει ασφαλιστικά μέτρα σε περίπτωση που θεωρήσει ότι ο αιτών αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής και μη αναστρέψιμης, εργαλείο το οποίο καθίσταται εξαιρετικά χρήσιμο σε περιπτώσεις επαπειλούμενης απέλασης ή έκδοσης.

Πράγματι, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) έχει επανειλημμένα επιβεβαιώσει ότι η προστασία σύμφωνα με το άρθρο 3 είναι απόλυτη και πρέπει να επικρατήσει, ακόμη και σε δύσκολες συνθήκες, όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις καταπολέμησης τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος ή ακόμη και σε περιόδους δημόσιας έκτακτης ανάγκης.¹⁶³ Αν και οι κυβερνήσεις προβάλλουν αντίθετα επιχειρήματα, το ΕΔΑΔ υπογράμμισε επανειλημμένα σε περιπτώσεις απομάκρυνσης, ότι το άρθρο 3 απαγορεύει με απόλυτους όρους την απέλαση σε περίπτωση που υπάρχει ο κίνδυνος για το προς απέλαση άτομο να αντιμετωπίζει πραγματικό κίνδυνο βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής

¹⁶¹ Yao Li, *Exclusion from Protection as a Refugee. An Approach to a Harmonizing Interpretation in International Law*, International Refugee Law Series, vol 9, Brill Nijhoff, Leiden, 2017,

¹⁶² Organization of African Unity (OAU), *Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa* ("OAU Convention"), ο.π., αρθ. 2 παρ. 3.

¹⁶³ Βλ. σχετικά, ανάλυση και ερμηνεία του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στο William A. Schabas, *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, Oxford University Press, 2015, σσ. 168-200.

μεταχείρισης ή τιμωρίας και ότι εγγυάται προστασία, ανεξάρτητα από το πλαίσιο και την ύπαρξη κινδύνου. Χαρακτηριστικά, στην υπόθεση *Chahal*, στην οποία το Ηνωμένο Βασίλειο ήθελε να απομακρύνει από το έδαφος του έναν αποσχιστή Σιχ στην Ινδία, υποστηρίζοντας ότι είχε εμπλακεί σε τρομοκρατικές δραστηριότητες και ότι συνιστά κίνδυνο για την εθνική ασφάλεια της χώρας, το Δικαστήριο δήλωσε ότι «το άρθρο 3 κατοχυρώνει ένα από τα τις πιο θεμελιώδεις αξίες της δημοκρατικής κοινωνίας. Αν και το Δικαστήριο γνωρίζει πολύ καλά τις τεράστιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κράτη στη σύγχρονη εποχή για την προστασία των κοινοτήτων τους από την τρομοκρατική βία, ακόμη και υπό αυτές τις συνθήκες, η Σύμβαση απαγορεύει με απόλυτους όρους βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του θύματος»¹⁶⁴. Το ίδιο σκεπτικό επιβεβαιώθηκε και στην υπόθεση *Saadi* κατά Ιταλίας, η οποία αφορούσε έναν Τυνήσιο αιτούντα, ο οποίος επίσης διώχθηκε για συμμετοχή σε τρομοκρατικές δραστηριότητες¹⁶⁵. Στην υπόθεση *Saadi* παρενέβη ως τρίτο μέρος η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου υποστηρίζοντας πως το Δικαστήριο θα έπρεπε να τροποποιήσει και να αποσαφηνίσει την προσέγγιση που ακολούθησε στις προηγούμενες υποθέσεις (βλ. *Chahal*) αναφορικά με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ σε υποθέσεις απομάκρυνσης λαμβάνοντας ιδίως υπόψη την απειλή που δημιουργεί η διεθνής τρομοκρατία. Συγκεκριμένα, το Ηνωμένο Βασίλειο υποστήριξε, ότι η απειλή που εμφανίζει το προς απέλαση άτομο θα πρέπει να αποτελεί έναν παράγοντα, ο οποίος να αξιολογείται σε σχέση με τη πιθανότητα και τη φύση της κακομεταχείρισης που ενδέχεται να υποστεί ο ίδιος κατά την επιστροφή. Σημείωσαν, ότι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι ιδιαίτερες περιστάσεις κάθε υπόθεσης και να σταθμίζεται η προστασία που παρέχεται στη βάση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ έναντι της προστασίας της κοινότητας.¹⁶⁶ Το Δικαστήριο, επεσήμανε ωστόσο, ότι το επιχείρημα που βασίζεται στην στάθμιση του κινδύνου βλάβης που θα υποστεί το άτομο κατά την επιστροφή του, έναντι των συμφερόντων της κοινότητας είναι εσφαλμένο¹⁶⁷. Ακόμα μία υπόθεση στην οποία τέθηκε το ίδιο ζήτημα ήταν η *A. κατά Ολλανδίας*, στην οποία και πάλι προβλήθηκαν τα ίδια επιχειρήματα από τέσσερεις παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις (Λιθουανία, Πορτογαλία, Σλοβακία και Ηνωμένο Βασίλειο), οι οποίες ωστόσο δεν οδήγησαν σε καμία αλλαγή της στάσης του Δικαστηρίου κατά την ερμηνεία του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, το οποίο κατοχυρώνει μια από τις πιο θεμελιώδεις αξίες των δημοκρατικών κοινωνιών¹⁶⁸.

¹⁶⁴ «Article 3 (art. 3) enshrines one of the most fundamental values of democratic society (see the above-mentioned *Soering* judgment, p. 34, para. 88). The Court is well aware of the immense difficulties faced by States in modern times in protecting their communities from terrorist violence. However, even in these circumstances, the Convention prohibits in absolute terms torture or inhuman or degrading treatment or punishment, irrespective of the victim's conduct», ECtHR, *Chahal v. the UK*, App. No. 22414/93, 15 Νοεμβρίου 1996, παρ. 79.

¹⁶⁵ Βλ. ECtHR, *Saadi v. Italy*, App. No. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008.

¹⁶⁶ Στο ίδιο, παρέμβαση Ην. Βασιλείου, παρ. 117-123.

¹⁶⁷ Στο ίδιο, παρ. 138.

¹⁶⁸ Βλ. ECtHR, *A. v. The Netherlands*, App. No. 4900/06, 20 Ιουλίου 2010, παρ. 125-130 και 143.

Συμπερασματικά, η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι σαφώς ευρύτερη από αυτήν που προβλέπεται στο άρθρο 33 της Σύμβασης για τους Πρόσφυγες¹⁶⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 33, παράγραφος 2, η αρχή της επαναπροώθησης δεν μπορεί να διεκδικηθεί από πρόσφυγα για τον οποίο υπάρχουν εύλογοι λόγοι για να θεωρηθεί, ότι αποτελεί κίνδυνο για την ασφάλεια της χώρας ή έχει καταδικαστεί με τελεσίδικη απόφαση για ένα ιδιαίτερα σοβαρό έγκλημα και συνιστά κίνδυνο για την κοινότητα αυτής της χώρας. Ωστόσο, σε αυτές τις περιπτώσεις, ο αλλοδαπός εξακολουθεί να προστατεύεται από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ¹⁷⁰.

Όπως ορθά έχει επισημανθεί, η ύπαρξη αυτού του προστατευτικού πλαισίου των λοιπών διεθνών συμβάσεων, οι οποίες λειτουργούν ως *δίχτυ ασφαλείας* εμποδίζοντας την επιστροφή ενός ατόμου που κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή κακομεταχείριση, όπως βασανιστήρια ή κίνδυνο ζωής, δεν πρέπει να λειτουργήσει ως άλλοθι για μια ευρεία εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ.¹⁷¹ Με άλλα λόγια, οι αρμόδιες αρχές εξέτασης δεν θα πρέπει να εφαρμόζουν τις ρήτρες αποκλεισμού με πιο ευρύ τρόπο και πιο εύκολα, δίχως να τηρούνται οι απαραίτητες διαδικαστικές εγγυήσεις, επειδή θεωρητικά υπάρχει το δίχτυ προστασίας από την απέλαση. Παρά το γεγονός ότι πλέον υφίστανται και άλλα διεθνή εργαλεία που δρουν πράγματι ως ένα δίχτυ προστασίας, οι ρήτρες αποκλεισμού θα πρέπει να εξακολουθήσουν να ερμηνεύονται περιοριστικά και να εφαρμόζονται με προσοχή. Σε αντίθετη περίπτωση, καταργείται το αντικείμενο και ο ίδιος ο σκοπός των λοιπών διεθνών συμβάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ο οποίος συνίσταται στο να παρέχουν *περισσότερη προστασία*¹⁷².

Η απαγόρευση της επαναπροώθησης μπορεί να παρέχει στο άτομο προστασία από την απομάκρυνση με συνέπεια την «ανοχή» της διαμονής του στη χώρα, ωστόσο δεν εμπεριέχει δικαίωμα σε ρυθμισμένο καθεστώς διαμονής και πρόσβαση σε άλλα δικαιώματα, αντίστοιχα αυτών που προβλέπονται στο προστατευτικό πλαίσιο της Σύμβασης για τον Καθορισμό του

¹⁶⁹ Αυτό επισημαίνεται και στις αποφάσεις του Δικαστηρίου. Ενδεικτικά, βλ. ECtHR, *Chahal v. the UK*, ο.π., παρ. 80, και ECtHR, *Saadi v. Italy*, ο.π., παρ. 138.

¹⁷⁰ Ωστόσο, ορισμένες απαιτητικές προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται για την εφαρμογή του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ σε περιπτώσεις επιστροφής. Καταρχήν, πρέπει να αποδειχθούν «ουσιαστικοί λόγοι» να πιστεύεται, ότι το άτομο σε περίπτωση επιστροφής θα αντιμετωπίσει «πραγματικό κίνδυνο» να υποστεί μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ. Επιπλέον, η κακομεταχείριση που θα υποστεί προκειμένου να εμπίπτει στη διάταξη θα «πρέπει να επιτύχει ένα ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας», το οποίο εξαρτάται «από όλες τις περιστάσεις της υπόθεσης, όπως η διάρκεια της μεταχείρισης, οι σωματικές και ψυχικές επιπτώσεις της και, σε ορισμένες περιπτώσεις, το φύλο, η ηλικία και η κατάσταση της υγείας του θύματος». Σχετικά με τις προϋποθέσεις εφαρμογής σε περιπτώσεις επιστροφής βλ. William A. Schabas, *The European Convention on Human Rights. A Commentary*, ο.π., σσ. 194-196. Επίσης, βλ. ECtHR, *Saadi v. Italy*, ο.π., παρ. 125, και ECtHR, *Ireland v. the UK*, App. No. 5310/71, 18 Ιανουαρίου 1978, παρ. 162., και ECtHR, *Hilal v. The United Kingdom*, App. No. 45276/99, 6 Μαρτίου 2001, παρ. 60.

¹⁷¹ Βλ. Yao Li, *Exclusion from Protection as a Refugee. An Approach to a Harmonizing Interpretation in International Law*, ο.π., σ. 59.

¹⁷² Στο ίδιο, σ. 110.

Καθεστώς των Προσφύγων. Με άλλα λόγια, το γεγονός ότι το Δικαστήριο εμποδίζει την απομάκρυνση ενός αποκλεισμένου αιτούντος άσυλο δεν σημαίνει αυτόματα ότι θα δοθεί στο άτομο άδεια διαμονής. Το Δικαστήριο έως και σήμερα δεν έχει αποφανθεί σχετικά με το νομικό καθεστώς που πρέπει να έχουν τα άτομα που δεν μπορούν να απομακρυνθούν. Εξαρτάται επομένως από την εσωτερική νομοθεσία του εκάστοτε κράτους εάν το άτομο θα αποκτήσει καθεστώς ή εάν απλώς το κράτος θα ανεχθεί την παραμονή του στην χώρα, χωρίς να του χορηγήσει κάποιο τίτλο διαμονής.¹⁷³ Η «ανοχή» της διαμονής ενός αλλοδαπού μπορεί να σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια της διαμονής του δικαιούται ορισμένα βασικά δικαιώματα, αλλά μπορεί επίσης να συνεπάγεται και αποκλειστικά την αναστολή της απέλασης χωρίς κανένα δικαίωμα κοινωνικής υποστήριξης. Σε αυτή την περίπτωση τίθεται το ζήτημα κατά πόσο η μακροχρόνια έκθεση ενός ανθρώπου σε μία κατάσταση *limbo*, σε μία κατάσταση αρρυθμιστου νομικού καθεστώτος, θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει σε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ¹⁷⁴.

¹⁷³ Χαρακτηριστικά, στην Ολλανδία δεν χορηγείται οποιουδήποτε τύπου άδεια διαμονής αλλά ούτε προσφέρεται κάποια κοινωνική παροχή για όσους έχουν αποκλειστεί από το καθεστώς του πρόσφυγα. Αντιθέτως, στο Ηνωμένο Βασίλειο προσφέρεται η δυνατότητα έκδοσης μιας περιορισμένης άδειας διαμονής, η οποία ωστόσο, επιτρέπει στο άτομο να διάγει μία κανονική ζωή. Βλ. περισσότερα σχετικά με την διαφορετική αντιμετώπιση των αποκλειόμενων στην Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο στο: Zarif Bahtiyar, *Exclusion clauses of the Refugee Convention in relation to national immigration legislations, European policy and human rights instruments: Article 1F versus the non-refoulement principle*, Wolf Legal Publishers, 18 Απριλίου 2016, σ. 236-239.

¹⁷⁴ Το συγκεκριμένο ερώτημα τέθηκε στις υποθέσεις *I. v. The Netherlands* και *Naibzay v. The Netherlands*, όπου και στις δύο περιπτώσεις το Δικαστήριο έκρινε, ότι οι συνθήκες ζωής τους στην Ολλανδία και η μεταχείριση που υφίστανται δεν φθάνει το ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας που απαιτείται. Βλ. ECtHR, *I. v. The Netherlands*, App. no. 24147/11, 18 Οκτωβρίου 2011, παρ. 30, 41, και ECtHR, *Naibzay v. The Netherlands*, App. no. 68564/12, 4 Ιουνίου 2013, παρ.15, 22.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, οι Προπαρασκευαστικές Εργασίες της Σύμβασης του 1951 φανερώνουν ότι είναι διττός ο σκοπός του άρθρου 1 ΣΤ: 1) άρνηση των ευεργετημάτων του καθεστώτος του πρόσφυγα στα πρόσωπα που παρά το γεγονός ότι έχουν δικαιολογημένο φόβο δίωξης και πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 Α παρ. 2 της Σύμβασης για την αναγνώριση, είναι ανάξια της προστασίας καθώς για «σοβαρούς λόγους πιστεύεται» ότι έχουν τελέσει αποτρόπαια ή σοβαρά εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου και 2) προστασία του θεσμού του ασύλου από την καταχρηστική άσκηση του σχετικού δικαιώματος από πρόσωπα που επιδιώκουν να αποφύγουν τις συνέπειες της ποινικής ευθύνης που φέρουν για τα αδικήματα που έχουν διαπράξει. Περαιτέρω, γίνεται αποδεκτό ότι έχουν έναν συστημικό χαρακτήρα στην λειτουργία του θεσμού του ασύλου, άλλως, ότι η ορθή εφαρμογή τους εγγυάται την μη υπονόμηση του ίδιου του θεσμού. Πράγματι, κατά την συνομολόγηση της Σύμβασης φαίνεται πως ή ύπαρξη των ρητρών αποκλεισμού τέθηκαν ως προϋπόθεση για την αποδοχή και υπογραφή από ορισμένα κράτη. Ωστόσο, σήμερα - μετά την τεράστια εξέλιξη στο πεδίο προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την επέκταση της διεθνούς δωσιδικίας, την εισαγωγή αυστηρότερων ρυθμίσεων στην έκδοση προσώπων, την λειτουργία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων - μία τέτοια θεώρηση του αποκλεισμού, ως συστατικού στοιχείου του θεσμού του ασύλου, δοκιμάζεται.

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ακόμα πιο emphaticά ότι ο γενικός σκοπός του άρθρου 1 ΣΤ δεν συνίσταται στην προστασία της κοινωνίας από επικίνδυνους πρόσφυγες, λόγω πράξεων που διαπράχθηκαν είτε πριν είτε μετά την αίτηση ασύλου. Ο σκοπός αυτός εκπληρώνεται με το άρθρο 33 της Σύμβασης. Σε κάθε περίπτωση, η περιοριστική εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού δεν θα οδηγούσε απαραίτητα σε ατιμωρησία, καθώς θα μπορούσαν να κινηθούν εσωτερικές ποινικές διαδικασίες. Άλλωστε, στις περισσότερες περιπτώσεις ο αποκλεισμός ενός πρόσφυγα από το καθεστώς δεν μπορεί να εκπληρώσει τον έναν υποτιθέμενο στόχο της προστασίας της κοινωνίας και της εθνικής ασφάλειας καθώς η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού του άρθρου 1 ΣΤ, δεν συνεπάγεται την απέλαση του πρόσφυγα. Αντιθέτως, αρκετά συχνά σε περιπτώσεις αποκλεισμού ή ακόμα και κατά τις διαδικασίες έκδοσης, ο πρόσφυγας μπορεί να προστατεύεται εξαιτίας άλλων εργαλείων του διεθνούς δικαίου προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πράγματι, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) έχει επανειλημμένα υπογραμμίσει, ότι η προστασία σύμφωνα με το άρθρο 3 είναι απόλυτη και πρέπει να επικρατήσει, ακόμη και σε δύσκολες συνθήκες, όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις καταπολέμησης τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος ή ακόμη και σε περιόδους δημόσιας έκτακτης ανάγκης.

Ως εκ τούτου, ο αποκλεισμός τις περισσότερες φορές οδηγεί στην «ανοχή» της διαμονής του αιτούντος στη χώρα, χωρίς να συνεπάγεται δικαίωμα σε ρυθμισμένο καθεστώς διαμονής και πρόσβασης σε άλλα δικαιώματα, αντίστοιχα αυτών που προβλέπονται στο προστατευτικό πλαίσιο της Σύμβαση για τον Καθορισμό του Καθεστώτος των Προσφύγων. Σε αρκετές χώρες η «ανοχή» της διαμονής ενός του αλλοδαπού που εξαιρέθηκε από το καθεστώς του πρόσφυγα συνεπάγεται αποκλειστικά την αναστολή της απέλασης του χωρίς κανένα δικαίωμα κοινωνικής υποστήριξης. Σε αυτή την περίπτωση τίθεται το ζήτημα κατά πόσο η μακροχρόνια έκθεση ενός ανθρώπου σε μία κατάσταση *limbo*, σε μία κατάσταση αρρυθμιστου νομικού καθεστώτος, θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει σε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, αλλά και επίσης, το κατά πόσο αυτή η αρρυθμιστη κατάσταση εξυπηρετεί εν τέλει, τους σκοπούς κοινωνικής ασφάλειας και δημοσίου συμφέροντος, στους οποίους εσφαλμένα στηρίζουν και δικαιολογούν τον αποκλεισμό ορισμένα κράτη.

Σε κάθε περίπτωση, η αιτιολογική βάση των διατάξεων του αποκλεισμού – όποια και αν προκρίνεται - θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία ερμηνείας και εφαρμογής τους υπό το φως πάντα του γενικότερου ανθρωπιστικού σκοπού της Σύμβασης. Άλλωστε, λαμβανομένου υπόψη του σκοπού της ίδιας της Σύμβασης, που δεν είναι άλλος από την παροχή προστασίας, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελέσει κύριο στόχο της διαδικασίας εξέτασης αιτημάτων ασύλου, η ανεύρεση εγκληματιών. Αντίθετα, πρωταρχικός σκοπός παραμένει πάντοτε ο εντοπισμός και η παροχή προστασίας στα πρόσωπα που χρήζουν διεθνούς προστασίας.

Καθώς η εφαρμογή των ρητρών αποκλεισμού συνεπάγεται την εξαίρεση του αιτούντα από τη διεθνή προστασία, οι ρήτρες αυτές θα πρέπει να ερμηνεύονται πάντα συσταλτικά και να εφαρμόζονται με ιδιαίτερη προσοχή. Επομένως, οι διαδικαστικές εγγυήσεις της διαδικασίας επιβάλλεται να είναι εξαιρετικά υψηλές ώστε να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα εσφαλμένου αποκλεισμού αιτούντος άσυλο. Άλλωστε, η διαδικασία του αποκλεισμού, αν και τυπικά διοικητική, θα μπορούσε να θεωρηθεί κατά κάποιον τρόπο «οιονεί ποινική». Κατά συνέπεια, ορισμένες από τις διαδικαστικές εγγυήσεις που εφαρμόζονται στις εσωτερικές ποινικές διαδικασίες αλλά και στον τομέα του διεθνούς ποινικού δικαίου θα πρέπει να ισχύουν και στις διαδικασίες αποκλεισμού.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενείς Πηγές

Συμβάσεις – Ψηφίσματα - Νομοθεσία

United Nations, Charter of the United Nations, 24 Οκτωβρίου 1945, 1 UNTS XVI

United Nations, Constitution of the International Refugee Organization, Annex I, Part II παρ. 3, 15 Δεκεμβρίου 1946, United Nations Treaty Series, vol. 18,

UN General Assembly, Universal Declaration of Human Rights, 10 Δεκεμβρίου 1948, 217 A (III)

UN General Assembly, Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, 14 Δεκεμβρίου 1950, A/RES/428(V),

UN General Assembly, Convention Relating to the Status of Refugees, υιοθέτηση 28 Ιουλίου 1951 (θέση σε ισχύ 22 Απριλίου 1954), United Nations Treaty Series, vol. 189,

UN General Assembly, Protocol Relating to the Status of Refugees, υιοθέτηση 31 January 1967 (θέση σε ισχύ 4 Οκτωβρίου 1967), United Nations Treaty Series, vol. 606

UN General Assembly, Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, υιοθέτηση 9 Δεκεμβρίου 1948 (θέση σε ισχύ 12 Ιανουαρίου 1951), United Nations, Treaty Series, vol. 78,

Organization of African Unity (OAU), Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa ("OAU Convention"), υιοθέτηση 10 Σεπτεμβρίου 1969 (θέση σε ισχύ 20 Ιουνίου 1974), United Nations Treaty Series, vol. 1001

UN General Assembly, Definition of Aggression, 14 Δεκεμβρίου 1974, A/RES/3314

UN General Assembly, Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, υιοθέτηση 10 Δεκεμβρίου 1984 (θέση σε ισχύ 26 Ιουνίου 1987), United Nations, Treaty Series, vol. 1465

UN General Assembly, *Rome Statute of the International Criminal Court (τελευταία τροποποίηση 2010)*, 17 Ιουλίου 1998, άρθρο 8 παρ. 2 περ. β (xvi).

Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, OJ L 337, 20.12.2011, p. 9–26

Προπαρασκευαστικές Ενέργειες (Επιτροπές – Διασκέψεις Πληρεξουσίων)

UN Ad Hoc Committee on Refugees and Stateless Persons, Ad Hoc Committee on Statelessness and Related Problems, First Session: Summary Record of the Fifth Meeting Held at Lake Success, New York, on Wednesday, 18 January 1950, at 2.15 p.m., 30 Ιανουαρίου 1950, E/AC.32/SR.5

UN Ad Hoc Committee on Refugees and Stateless Persons, Ad Hoc Committee on Statelessness and Related Problems, First Session: Summary Record of the Seventeenth Meeting Held at Lake Success, New York, on Tuesday, 31 January 1950, at 11 a.m. , 6 Φεβρουαρίου 1950, E/AC.32/SR.17

United Nations, Social Committee: summary record of the 166th meeting held at the Palais des Nations, Geneva, on Monday, 7 August 1950, E/AC.7/SR.166

UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-fourth Meeting, 27 Νοεμβρίου 1951, A/CONF.2/SR.24

UN Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons, Conference of Plenipotentiaries on the Status of Refugees and Stateless Persons: Summary Record of the Twenty-ninth Meeting, 28 Νοεμβρίου 1951, A/CONF.2/SR.29

Νομολογία

ΔΕΕ, C 391/16, C 77/17 και C 78/17, M κατά Ministerstvo vnitra και X, X κατά Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides, 14 Μαΐου 2019, ECLI:EU:C:2019:403

ΔΕΕ, C-369/17, Shajin Ahmed κατά Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal, 13 Σεπτεμβρίου 2018, ECLI:EU:C:2018:713

ΔΕΕ, C-573/14, Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides κατά Mostafa Lounani, 31 Ιανουαρίου 2017, ECLI:EU:C:2017:71

ΔΕΕ, C-57/09 και C-101/09, Bundesrepublik Deutschland v. B and D, CJEU, 9 Νοεμβρίου 2010, ECLI:EU:C:2010:661

ECtHR, Naibzay v. The Netherlands, App. no. 68564/12, 4 Ιουνίου 2013

ECtHR, I. v. The Netherlands, App. no. 24147/11, 18 Οκτωβρίου 2011

ECtHR, A. v. The Netherlands, App. No. 4900/06, 20 Ιούλιου 2010

ECtHR, Saadi v. Italy, App. No. 37201/06, 28 Φεβρουαρίου 2008

ECtHR, Hilal v. The United Kingdom, App. No. 45276/99, 6 Μαρτίου 2001

ECtHR, Chahal v. the UK, App. No. 22414/93, 15 Νοεμβρίου 1996

ECtHR, Ireland v. the UK, App. No. 5310/71, 18 Ιανουαρίου 1978

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της πρώην Γιουγκοσλαβίας, απόφαση της 12ης Ιουνίου 2002, Prosecutor v. Kunarac, IT-96-23 & IT-96-23/1-A,

United Kingdom Supreme Court, Al-Sirri v Secretary of State for the Home Department and DD v Secretary of State for the Home Department, 21 Νοεμβρίου 2012, 2012, UKSC 54

United Kingdom Court of Appeal (England and Wales), AH (Algeria) v Secretary of State for the Home Department, 2 Απριλίου 2012, 2012 EWCA Civ 395

Supreme Court of Canada, Pushpanathan v. Canada (Minister of Citizenship and Immigration), [1998] 1 S.C.R. 982, 4 Ιουνίου 1998

High Court of Australia, Minister for Immigration and Multicultural Affairs v Singh, 7 Μαρτίου 2002, 209 CLR 533

New Zealand - Supreme Court, The Attorney-General (Minister of Immigration) v. Tamil X and Anor, 27 Αυγούστου 2010, [2010] NZSC 107,

New Zealand Court of Appeal, X v. Refugee Status Appeals Authority, NZCA 488, 20 Οκτωβρίου 2009

New Zealand Court of Appeal, S v. Refugee Status Appeals Authority, CA262/97, 2 Απριλίου 1998

Δευτερογενείς Πηγές

Βιβλιογραφία

Guy S. Goodwin-Gill, The Refugee in International Law, Oxford University Press, 2nd edition, 1996

J. C. Hathaway, The Rights of Refugees under International Law, Cambridge University Press, 2005

J. C. Hathaway and Michelle Foster, The Law of Refugee Status, Second Edition, Cambridge University Press, 2014

Yao Li, Exclusion from Protection as a Refugee. An Approach to a Harmonizing Interpretation in International Law, International Refugee Law Series, vol 9, Brill Nijhoff, Leiden, 2017

William A. Schabas, The European Convention on Human Rights. A Commentary, Oxford University Press, 2015

Andreas Zimmermann, Philipp Wennholz, "Article 1F 1951 Convention", στο A. Zimmerman, The 1951 Convention Relating to the Status of Refugees and Its 1967 Protocol: A Commentary, Oxford University Press, 2011,

Αρθρογραφία

Zarif Bahtiyar, Exclusion clauses of the Refugee Convention in relation to national immigration legislations, European policy and human rights instruments: Article 1F versus the non-refoulement principle, Wolf Legal Publishers, 18 Απριλίου 2016

Michael Bliss, «Serious Reasons for Considering: Minimum Standards of Procedural Fairness in the Application of the Article 1F Exclusion Clauses», International Journal of Refugee Law, Vol. 12 (Special Issue), 2000

Jennifer Bond, "Principled Exclusions: A Revised Approach to Article 1(F)(A) of the Refugee Convention," Michigan Journal of International Law 35, no. 1, Φθινόπωρο 2013

Vincent Chetail, «Are Refugee Rights Human Rights? An Unorthodox Questioning of the Relations between Refugee Law and Human Rights Law», Human Rights and Immigration, Collected Courses of the Academy of European Law, 2012

C. Costello and M. Foster, “Non-refoulement as custom and jus cogens? Putting the prohibition to the test”, Netherlands Yearbook of International Law, vol. 46, Αύγουστος 2016, T.M.C. Asser Press

Ned Djordjevic, «Exclusion under Article 1F(b) of the Refugee Convention», Journal of International Criminal Justice 12, no. 5, Δεκέμβριος 2014, σσ. 1057-1074.

Joan Fitzpatrick, "The Post-Exclusion Phase: Extradition, Prosecution and Expulsion", International Journal of Refugee Law, 12, no. Special Issue, 2000,

Sibylle Kapferer, "Exclusion Clauses in Europe - A Comparative Overview of State Practice in France, Belgium and the United Kingdom," International Journal of Refugee Law, Vol. 12 (Special Issue), 2000

Lawyers Committee for Human Rights, "Safeguarding the Rights of Refugees under the Exclusion Clauses: Summary Findings of the Project and a Lawyers Committee for Human Rights Perspective," International Journal of Refugee Law, 12, no. Special Issue, 2000,

Marina Sharpe, "The 1969 African Refugee Convention: Innovations, Misconceptions, and Omissions", McGill Law Journal, 58, no. 1, Σεπτέμβριος 2012, σσ. 95-148.

James C. Simeon, "Article 1F(a) Exclusion and the Determining of Those Who Are Undeserving of Convention Refugee Status in International Law," ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law, 11, 2011

Ελληνόγλωσση Αρθρογραφία

Η. Κουβαράς, Κρ.-Σ. Πούλου, «Οι ρήτρες αποκλεισμού από το προστατευτικό καθεστώς του πρόσφυγα – Με αφορμή τις αποφάσεις του ΔΕΕ της 31ης Ιανουαρίου 2017 C-573/2014 Lounani και της 24ης Ιουνίου του 2015 C-373/2013 Η.Τ.», Επιθεώρηση Μεταναστευτικού Δικαίου, Τεύχος 2-3/2016, Μάιος-Δεκέμβριος 2016, Νομική Βιβλιοθήκη

Δ. Χοτούρας, «Αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα: μεθοδολογική και θεωρητική προσέγγιση», ΘΕΩΡΙΑ & ΠΡΑΞΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ , Τεύχος 2/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, Φεβρουάριος 2019

Κατευθυντήριες Οδηγίες – Σχόλια

European Asylum Support Office, Judicial analysis Exclusion: Articles 12 and 17 Qualification Directive Second edition EASO - Professional Development Series for members of courts and tribunals, Λουξεμβούργο, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 4 Νοεμβρίου 2020.

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, Δεκέμβριος 2011, HCR/1P/4/ENG/REV.

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), UNHCR public statement in relation to cases Bundesrepublik Deutschland v. B and D pending before the Court of Justice of the European Union, Ιούλιος 2009.

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Guidelines on International Protection No. 5: Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, 4 Σεπτεμβρίου 2003, HCR/GIP/03/05,

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Background Note on the Application of the Exclusion Clauses: Article 1F of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees, 4 Σεπτεμβρίου 2003

UNHCR Standing Committee, Note on International Protection, 25 Μαΐου 1998, EC/48/SC/CRP.27

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Κοινή θέση, της 4ης Μαρτίου 1996, που καθόρισε το Συμβούλιο βάσει του άρθρου Κ.3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με την εναρμονισμένη εφαρμογή του ορισμού του «πρόσφυγα» κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης της 28ης Ιουλίου 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων, 4 Μαρτίου 1996, 96/196/ΔΕΥ,

International Committee of the Red Cross, “International criminal justice: The institutions”, Legal Factsheet, 31 Αυγούστου 2018, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <https://www.icrc.org/en/document/international-criminal-justice-institutions-0>